

ХАТИ ЭҶОДӢ ВА ҶАРРӢЗА ДАР МАКТАБИ ИБТИДОӢ

Модулҳои 4 – 5

Лоиҳаи USAID «Оқуу керемет!»

Маводи методии мазкур бо кӯмаки мардуми Амрико эҷод шудааст, ки он аз тариқи Оҷонсии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ (USAID) расонида мешавад. Мазмун ва мундариҷаи ин эҷод метавонад бо нуқтаи назари USAID ва Ҳукумати ИМА мувофиқат накунад.

УДК 372.8
ББК 74.26
Х25

Муаллифон - тартибдиҳандагон:

Орозова Р. А., Эсенгулова М. М., Усупова М. К., Фадеева Г. Н., Юсупова А. Д.,
Brattle Education, қисми гурӯҳи нашрии Brattle Publishing Group, LLC®

Дар зери таҳрири умумии н.и.п. Низовская И.А.

Х25 Хати эҷодӣ ва ҳаррӯза дар мактаби ибтидоӣ: Модулҳои 4 – 5
/ Муал.-тар Орозова Р. А. ж.б. - Б.: 2021 116 б.

ISBN 978-9967-9313-2-9

Модули 4. Номаи эҷодӣ дар мактаби ибтидоӣ. Ин модули таълимӣ мафҳуми "номаи/навиштани эҷодӣ", маънои онро дар ҷараёни таълими хонандагони хурдсол ва матнҳои гуногун - намудҳо, услубҳои суҳанронӣ ва жанрҳои онҳоро, ки хонандагон метавонанд дар синфҳои ибтидоӣ азхуд кунанд, пешниҳод менамояд. Диққати асосии ин модул ба раванди таҳияи навиштаҳои эҷодӣ ва тарзи таълим додани он мебошад. Гузашта аз ин, модул барои фароҳам овардани имконият барои бозсозии нақши эҷодӣ эҷодӣ ва ворид намудани он ба омӯзиши фанҳои гуногун аз ҷониби хонандагон (математика, кишваршиносӣ, амнияти ҳаёт ва ғ.) равона шудааст. Он ба муаллимон стратегияҳои гуногуни татбиқи навиштаҳои эҷодӣ дар дарсҳои хониш ва дигар мавзӯҳоро пешниҳод мекунад.

Модули 5. Навиштани ҳаррӯза дар мактаби ибтидоӣ. Ин модул пешниҳод менамояд, ки масъалаҳои истифодаи хатти ҳаррӯза дар синфҳои ибтидоӣ бо дарназардошти ҳадафҳо ва вазифаҳои гуногуни омӯзиш, аз қабилӣ нав кардани дониш ва таҷрибаи хонандагон, ғани гардонидани луғат, фаҳмиши амиқи хониш, мустақкам намудани малакаҳои омӯхта ва ташаккулёфта, нишон додани дастовардҳои донишомӯзон пешниҳод карда шавад. Дар он пешниҳодҳо оид ба ҳамгиро кардани хатҳои ҳаррӯза дар дарсҳои хониш, Кишваршиносӣ, математика, амнияти ҳаёт ва дигар мавзӯҳо оварда шудаанд. Он ба муаллимон стратегияҳои гуногуни истифодаи хатти ҳаррӯза дар дарсҳои хониш ва дигар фанҳоро пешниҳод мекунад.

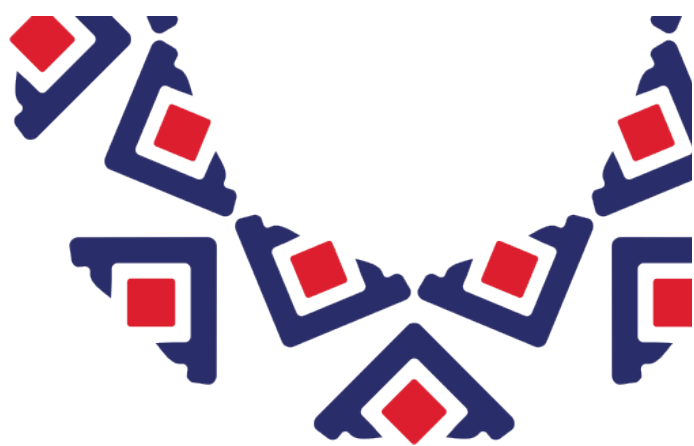
Маводҳо аз ҷониби гурӯҳи техникаи коршиносони миллӣ, ки аз намояндагони ташкилотҳои таълимӣ, ташкилотҳои илмӣ ва донишгоҳҳо, системаи такмили ихтисоси Ҷумҳурии Қирғизистон иборатанд, таҳия карда шудаанд. Онҳо бо коршиносони байналмилалӣ Ширли Диксон (доктори илм), Карон Харден (магистри илм дар соҳаи маориф) ва нашриёти Brattle Group ҳамкориҳои зич доштанд.

Таҳрири техникӣ, чоп ва дизайн тавассути Токтогулова Н.К, ва Brattle Publishing Group®.

Тарҷумон: Раджапова М. А.
Муҳаррир: Муриватов К. А.

ISBN 978-9967-9313-2-9

УДК 372.8
ББК 74.26

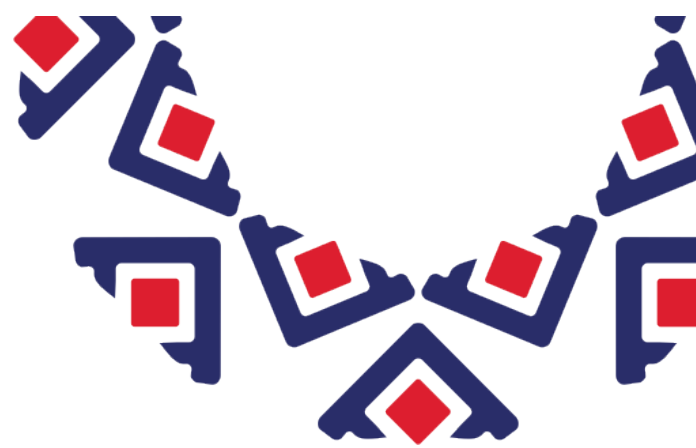

ИЗҲОРИ МИННАТДОРӢ

Лоиҳаи USAID «Оқуу керемет!» лоиҳаи панҷсола (2019-2024) мебошад, ки барои беҳтар намудани натиҷаҳои омӯзиш дар хониш ва математика дар синфҳои 1-4 нигаронида шудааст. Ин ташаббус ба дастовардҳои лоиҳаҳои қаблии USAID дар соҳаи ташаккули малакаҳои хониш дар синфҳои ибтидоии Ҷумҳурии Қирғизистон таъя мекунад. «Оқуу керемет!» инчунин корҳои беруназсинфиро дар соҳаи хониш ва математика дастгирӣ намуда, бо Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон ҷиҳати таъмини таълими босифат барои ҷамаи кӯдакони синфҳои ибтидоӣ ҳамкорӣ хоҳад кард.

«Оқуу керемет!» панҷ модули тақмили ихтисосро таҳия намуд, ки мақсади асосии он омодагии омӯзгорон барои тақмил додани амалияи таълимии худ дар дарсҳои хониш ва ёд додани ба хонадагон мебошад. Ин маводҳои таълимӣ дар ҷаласаи таълимию методии Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кадрҳои педагогии назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон баррасӣ шуда, барои истифода дар омодагӣ ва гузаронидани дарсҳои хониш дар синфҳои ибтидоӣ ва тақмили ихтисоси ҳайати омӯзгорон тавсия дода шуданд (Иқтибос аз протоколи саннаи 14 октябри соли 2020).

Лоиҳаи USAID «Оқуу керемет!» ба Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон ва Академияи таҳсилоти Қирғизистон ба ИҚТИ ва БКП барои дастгирии коршиносон аз раванди таҳияи мавод изҳори миннатдорӣ мекунад.

МУҚАДДИМА

Муаллимони азиз,

Хуш омадед ба ин модули таълимии аз ҷониби Лоихаи «Окуу керемет!» таҳияшуда. Лоихаи «Окуу керемет!», ки аз ҷониби Агентии ИМА оид ба рушди байналмиллалӣ маблағгузори мешавад (USAID) ва дар ҳамкорӣ бо Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон амалӣ карда мешавад. Ҳадафи лоиха беҳтар намудани натиҷаҳои омӯзиши дарсҳои хониш ва математика барои 300,000 хонандагони синфҳои 1-4 дар 75% мактабҳои ибтидоии Ҷумҳурии Қирғизистон мебошад.

Тавре ки аз номаш бармеояд, лоихаи «Окуу керемет!» қувва ва иқтидори омӯзишии ҳар як кӯдакро машҳур мекунад. Муаллимон барои озод кардани ин қудрат катализатор мебошанд. Новобаста аз он ки мо кадом мактаб, китобҳо, технология ё барномаи таълимиро дорем, муаллим аст, ки дар кӯдакон шарораи фаҳмишро меафрӯзад. Омӯзгорони варзида қодиранд, ки донишро барои кӯдакони гуногун дастрас кунанд. Иҷрои бомуваффақияти ин вазифа як қатор малакаҳоро талаб мекунад, ки ҳангоми тағирёбии ҷомеаи мо пайваста тақмил дода шаванд, алахусус бо назардошти суръати навовариҳои технологӣ.

«Окуу керемет!» ҳамчун идомаи лоихаҳои қаблии таълимӣ ба монанди «Сапаттуу билим», «Якҷоя хондан», «Вақти хондан», «Ғизо барои таҳсилот ва ғизои кӯдакони дар Ҷумҳурии Қирғизистон» ва ғайра амалӣ карда мешавад. Фаъолиятҳои тарроҳии мо дар асоси мустаҳкам сохта шудаанд. Дар доираи ин иқдоми нави USAID, ки бо дастгирии USAID ҳимоят мешавад, мо кӯшиш хоҳем кард, ки ҳам малакаҳои хондан ва ҳам математикаро дар байни хонандагон тақвият диҳем ва онҳо ҳам малакаҳои бунёдӣ доранд. Ҳамин тариқ, дарки хондан ба кӯдакон имкон медиҳад, ки мафҳумҳои калимаро дар математика ҳал кунанд. Қобилияти шарҳ ва асосноккунии ҳалли масъалаҳо дар математика ба хонандагон имкон медиҳад, ки факту далелҳоро синтез кунанд ва дар фанҳои гуногун хулосаҳои мантиқӣ бароранд.

Илова ба он ки ба барномаи таълимии «Окуу керемет!» математика дохил карда шуд, Барнома инчунин мавзӯҳои фарогир, баробарӣ ва истифодаи технологияҳои нав дар таълим фаро мегирад. Тавассути равишҳо, аз қабيلي Дизайни Универсалии омӯзиш ва Таълими Дифференсиалӣ, муаллимон омода мешаванд, ки ба шогирдони дорои манфиатҳо ва ниёзҳои мухталиф таълим диҳанд ва ба онҳо имкониятҳои баробар барои ноил шудан ба муваффақиятҳои таълимӣ, муҳити забон ва вазъи рушд, новобаста аз он ки онҳо дар деҳот ё шаҳр зиндагӣ мекунанд.

Ин модули натиҷаи ҳамкориҳои бисёр ҷонибҳои фаъол - Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон, ИҶТИ ва БМКП, ДДХ ба номи. И.Арабаев, Донишгоҳи

Амрикоии Осиёи Марказӣ, Академияи таҳсилоти Қирғизистон, муаллимон, Маркази ҳамгирии иҷтимоӣ, МКИТ ва дигарон мебошанд. Ҷонибҳои манфиатдори махсус дар раванди таҳияи модул новобаста аз мушкилоти пандемияи COVID 19 тавонианд ин модулҳоро ба итмом расонанд ва мо боварӣ дорем, ки нақши омӯзгорон ҳамчун катализатор барои омӯзиш пас аз пандемияи глобалӣ дар манзараи таълимӣ боз ҳам муҳимтар хоҳад шуд. Умедворем, ки ин модулҳо ба шумо дар иҷрои ин вазифаи муҳим кӯмак мекунанд.

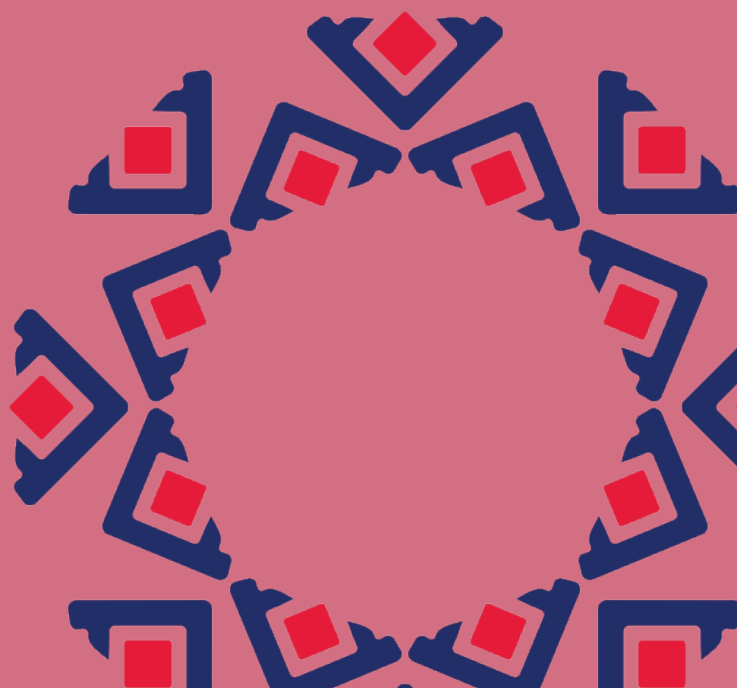
Орзуҳои беҳтарин ба ҳамаи муаллимон,

Лиана Герч,
Директори Лоихаи «Окуу керемет!»
RTI International дар Ҷумҳурии Қирғизистон

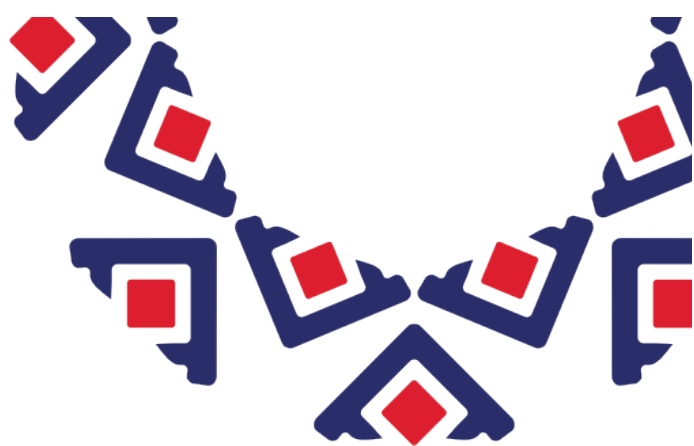
МОДУЛИ 4

НОМАИ ЭҶОДӢ ДАР МАКТАБИ ИБТИДОӢ

МУНДАРИЧА

МУҚАДДИМА	3
ҚИСМИ 1. ИНКИШОФИ МАЛАКАҲОИ НОМАИ ЭҶОДӢ ДАР МАКТАБИ ИБТИДОӢ ...	6
1.1. Навиштани эҷодӣ чист?	6
1.2. Гуногунии матнҳо.....	7
1.2.1. Хелҳои матнҳо.....	7
1.2.2. Услубҳои нутқ.....	9
1.2.3. Жанрҳои адабӣ	10
ҚИСМИ 2. РАВАНДИ НАВИШТАНИ ЭҶОДӢ	16
2.1. Марҳилаи тайёрӣ.....	19
2.2. Марҳилаи асосӣ.....	27
2.3. Марҳилаи хотимаӣ.....	32
ҚИСМИ 3. ҲАНГОМИ ОМУӢЗИШИ ФАНҲОИ ГУНОГУН ИСТИФОДАИ НОМАИ ЭҶОДӢ	35
3.1. Навиштани эҷодӣ дар дарсҳои математика	35
3.2. Навиштани эҷодӣ дар дарсҳои Кишваршиносӣ, Одобрнома, АБҲ	36
3.3. Навиштани эҷодӣ дар дарсҳои СТ ва мусиқӣ.....	38
ҚИСМИ 4. РОБИТАИ МУТАҚОБИЛА ВА АРЗӢБӢ	40
ҚИСМИ 5. СТРАТЕГИЯҲОИ РУШДИ НАВИШТАНИ ЭҶОДӢ ДАР СИНФИ ИБТИДОӢ	45
5.1. Стратегияи «RACE»	46
5.2. Стратегияи «Шарҳи хаттии осори хондашуда»	49
5.3. Стратегияи «Таъриф намо, бипурс, ислоҳ намо»	51
5.4. Стратегияи «РАФТ».....	53
АДАБИӢТИ ИСТИФОДАШУДА	56
ЗАХИРАҲОЕ, КИ БАРОИ ОМУӢЗГОР ТАВСИЯ МЕШАВАД	58
ГЛОССАРИЙ	59
ЗАМИМА	61

МУҚАДДИМА

Аз ҳама равандҳои меҳнати инсон мушкилтарин эҷодкорӣ мебошад. Пеш аз он ки шумо чизе нависед, шумо бояд онро хуб андеша кунед, амалӣ кунед, саҳт фикр кунед, онро бо ақли худ эҳсос кунед ва худатон аз сар гузаронед.

А.М. Гринина-Земскова

Навиштан яке аз малакаҳои асосии саводнокӣ мебошад. Қобилияти хонандагон дар таҳияи матнҳои пурмазмуне, ки ҳар як хонанда дарк карда метавонад, имконият фароҳам меорад, ки ҳама дар бораи мавзӯ, воқеаҳо, олами атроф бинависанд ва назари худро баён кунанд. Ин аст, ки навиштани эҷодӣ дар ҷаҳони рақамии муосир бо муоширати шадид, тавассути технология сурат мегирад, бинобар ин, интиқол додан ва қабул кардани иттилооти хаттӣ муҳим аст. Почтаи электронӣ, сӯҳбатҳои онлайн, факсҳо, вебсайтҳо, шабакаҳои иҷтимоӣ ҳама малакаи навиштанро талаб мекунанд. Муошират ҳар қадар равшантар бошад, эҳтимолияти муваффақият ҳамон қадар зиёдтар аст. Дар ҳама гуна соҳа ё касб малакаи навиштан муҳим аст.

Тадқиқотҳо нишон медиҳанд, ки вақте хонандагон дар бораи чизҳои хондашон менависанд, онҳо дарк ва тафаккури худро беҳтар мекунанд (Langer & Applebee, 1987). Тадқиқоти дигар нишон медиҳанд, ки навиштан тафаккури танқидиро беҳтар мекунад (Quitadamo & Kurtz, 2007). Гузашта аз ин, машқҳои эҷодии хаттӣ фаъолият ва мустақилияти донишомӯзонро афзоиш медиҳанд, ба рушди амалҳои зеҳнӣ мусоидат мекунанд: таҳлил, синтез, дарёфт кардани шабоҳатҳо ва фарқиятҳо, умумӣ ва систематикӣ, шарҳ ва исбот. Навиштани эҷодӣ ба шумо имкон медиҳад, ки малакаҳои муоширатро шадидтар инкишоф диҳед. Ҳангоме ки хонанда ба таври хаттӣ баён кардани фикри худро меомӯзад, қобилияти таҳлили чизи хонда, тафсир ва фикрашро меафзояд.

Тавсия дода мешавад, ки навиштани эҷодӣ аз синфи якум дар раванди азхудкунии ҳамаи фанҳои инкишоф дода шавад. Ҳамзамон бо омӯзиши навиштан ба рушди малакаҳои эҷодии хонандагон шурӯъ кардан муҳим аст, зеро ин мушкилоти азхудкунии малакаҳои навиштани мустақилро дар оянда пешгирӣ мекунад. Хонандагон меомӯзанд, ки (а) мубодилаи афкор ва ғояҳои худро бо дигарон, (б) мундариҷаи матнро чуқуртар фаҳмидан ва (в) бо таҷрибаҳои қаблии омӯзишӣ пайваست шуданро чӣ тавр аз худ намоянд (Graham ва диг., 2012).

Нағз навиштан танҳо дар бораи диққати ҷанбаҳои механикии он (сохти ҷумла, грамматика, пунктуатсия, дастхат ва имло) иборат нест. Ҷанбаҳои механикӣ муҳиманд, аммо ҳангоми навиштани матн хуб диққат асосан ба мундариҷа, андешаҳо ва тарзи баён кардани муаллиф дода мешавад. Адибони хуб ба худӣ раванди

навиштан диққати зиёд медиҳанд. Аввал онҳо нақшакашӣ мекунанд, сипас лоиҳаро таҳия мекунанд, барои фаҳмидани фикру мулоҳизаҳо ба дигарон нишон медиҳанд, матни хаттиро барои ибораҳои беҳтар ва тартиби онҳоро баҳогузорӣ мекунанд, таҷдиди назар мекунанд ва дар ниҳоят, ҷанбаҳои механикӣ - сохтори ҷумла, грамматика, пунктуатсия ва ғ. имлоро таҳрир мекунанд (Graham ва диг., 2012). Азбаски таълими раванди навиштан ба ҳамаи донишомӯзон кӯмак мекунад, ки малакаҳои самараноки навиштанро инкишоф диҳанд, ин модул ба раванди нависандагии эҷодӣ ва тарзи таълим додани он диққат медиҳад.

Навиштани эҷодӣ на танҳо як усули хуби таълим мебошад, балки метавонад дарсҳоро гуногунтар кунад, онҳоро барои хонандагон ҷолиб ва шавқовар гардонад.

Модули «Навиштаҳои эҷодӣ дар синфҳои ибтидоӣ» ба фароҳам овардани имконият барои боз кардани муаллим дар бораи нақши эҷодӣ ва ворид намудани он ба омӯзиши фанҳои гуногун аз ҷониби хонандагон равона шудааст. Дар боби якуми модул ҳуди мафҳуми «навиштани эҷодӣ», аҳамияти он дар раванди таълими хонандагони хурдсол ва гуногунии матнҳо - намудҳо, услубҳои суҳанронӣ ва жанрҳои онҳо, ки хонандагон метавонанд дар синфҳои ибтидоӣ азҳуд кунанд, баррасӣ карда мешавад. Фасли дуюм ҳуди раванди навиштанро баррасӣ мекунад ва алгоритми қадам ба қадам бо хонандагон пешниҳод карда мешавад. Дар боби сеюм як қатор мисолҳо оид ба истифодаи навиштаҳои эҷодӣ дар дарсҳои Кишваршиносӣ, бехатарии ҳаёт, мусиқӣ ва СТ оварда шудаанд. Дар боби оянда роҳнамо барои арзёбии кори хаттӣ оварда шудааст. Қисми 5 ба муаллимон стратегияҳои нависандагии эҷодӣ, ба монанди RACE, РАФТ, ҷавоби хаттӣ ба асари хондашуда ва «Таъриф намо, бипурс ва ислоҳ намо» пешниҳод менамояд. Модул тибқи сохтори зерин тарроҳӣ шудааст (нигаред ба Ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. Сохти модул

	Ҳар як қисм бо саволҳои роҳнамо оғоз ёфта, диққати хонандаро ба иттилооти муҳим равона месозад. Ин саволҳо мазмуни боби дахлдорро фаро мегиранд.
	Шарҳи мавзӯҳои дар модул пешниҳодшуда маълумотро дар бораи аҳамияти мавзӯҳо ва принципҳои асосии истифодаи онҳо дар синф дар бар мегирад.
	Дар охири ҳар як бахш – хулосаи нуктаҳо ва принципҳои асосӣ оварда мешавад.
	«Стратегияҳо» дастурҳои мушаххас дар бораи он аст, ки чӣ гуна муаллимон метавонанд ин усулҳоро дар дарсҳои фанҳои гуногун татбиқ кунанд. Ҳар як стратегия а) тавсифи фаъолияти омӯзгор пеш аз, дар давоми ва баъд аз дарс, б) тавсияҳо оид ба фарқи равиши таълим ва арзёбиро дар бар мегирад.
	Дар матн маълумоти иловагӣ оид ба таҳқиқотҳои муҳим оварда шудааст, ки муқаррароти асосии ин бобро дастгирӣ мекунанд.
	Адабиёти истифодашуда

	Захираҳое, ки барои омӯзгор тавсия мешавад
	Глоссарий
	Замима

ҚИСМИ 1. ИНКИШОФИ МАЛАКАҲОИ НОМАИ ЭҶОДӢ ДАР МАКТАБИ ИБТИДОӢ

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Навиштани эҷодӣ чист?
- ◆ Кадом намуди матнҳо мавҷуданд?
- ◆ Услубҳои суҳанронӣ кадомҳоянд?
- ◆ Барои эҷоди асари хаттӣ барои хонандагони синфҳои ибтидоӣ кадом жанрҳои адабиётро истифода бурдан мумкин аст?

Эҷодкорӣ барои кӯдак рӯъё нест. Ӯро таълим додан лозим аст. Танҳо вақте ки кӯдак тавсифи табиати муаллимро мешунавад, вай иншо навишта метавонад.

В.А.Сухомлинский

1.1. Навиштани эҷодӣ чист?

Яке аз вазифаҳои асосии таълим дар синфҳои ибтидоӣ ташаккул додани малака ва маҳорати хонандагон барои ба тарзи мувофиқ ба шакли шифоҳӣ ва хаттӣ баён кардани фикрҳои худ мебошад. Ин вазифа тавассути рушди қобилияти дарки иттилоот, баён ё интиқоли мундариҷаи он ва ташаккул додани фикри шумо ба даст оварда мешавад. Хатмкунандагони мактабҳои ибтидоӣ бояд фикри худро дар шакли хаттӣ баён кунанд, зеро баъдтар онҳо бо зарурати навиштани мактуб, таҳияи гузориш, рӯзномаи хонанда, навиштани ёддоштҳо дар мавзӯи омӯхташаванда, пур кардани варақаҳои зарурӣ рӯ ба рӯ хоҳанд шуд.

Аксар вақт навиштани эҷодӣ танҳо раванди эҷоди асарҳои бадеиро (ҳикояҳо, романҳо, сценарияҳо, зиндагинома, шеърҳо) дар назар дорад. Дар ин ҳолат, навиштани эҷодӣ бо истилоҳи навиштаи эҷодӣ ҳаммаъно аст.

Скотт Кауфман навиштаҳои эҷодиро чунин таъриф мекунад: «Ин як фаъолияти гуногунҷанбаест, ки шахсияти худи муаллиф, дидгоҳҳо, эътиқод ва одатҳои ӯро дар бар мегирад».¹

Машқҳои эҷодии хаттӣ бояд кӯдакро аз қадамҳои аввали омӯзиши хат ҳамроҳӣ кунанд. Дар синни томактабӣ, кӯдакон баён кардани афкори худро меомӯзанд, афсонаи хондаашро нақл карда, таассуроти худро дар бораи он нақл мекунанд. Сипас, бо ёрии расмҳои сюжетӣ, кӯдакон навиштани ҳикояи худро меомӯзанд. Тасвирҳои тадриҷан калимаҳои нутқи зинда иваз мекунанд, ки онҳо дар мактаб навиштанро меомӯзанд, пас кӯдакон аллақай чанд калима менависанд, ки аз он ҷумлаҳо сохта мешаванд ва дар ниҳоят, аз якҷанд ҷумла матни мувофиқ тавлид мешавад.

Агар шумо ҳарчи барвақттар ба шакли ибтидоии таълимӣ дар шакли машқҳои гуногун, на ба тариқи эпизодӣ, балки ба таври мунтазам ворид кунед, хоҳ он дарси хониш, забон, математика, ахлоқ, кишваршиносӣ, мусиқӣ ё навиштани эҷодкорро оғоз кунед,

¹ Scott Barry Kaufman. The Psychology of Creative Writing. — Cambridge University Press, 2009.

кори душвор нахоҳад шуд. Бехатарии ҳаёт (Асосҳои бехатарии ҳаёт) Таҷриба нишон медиҳад, ки агар шумо ҳамзамон бо таълими хаттӣ аз стратегияҳои эҷодкорона истифода баред, пас дар охири синфи якум хонандагон на танҳо матнҳои худро аз 30-35 калима сохта метавонанд, балки малакаи бехтарини забонӣ низ хоҳанд дошт, ва аз ин рӯ, маҳорати имломӯҳим аст. (Рамзаева Т. ва диг., 2020). Бо ёрии навиштани эҷодӣ, монетаи психологӣ дар роҳи мустақилияти эҷодӣ асарҳои хаттӣ бартараф карда мешавад, ки аксар вақт барои он хонандагоне пайдо мешавад, ки матн навиштанро танҳо бо роҳи нусхабардорӣ аз намунаи пешниҳодкардаи муаллим меомӯзанд.

Барои ташаккул додани забони хаттии рушдёфта, салоҳиятдор ва зебои хонандагон, барои ин гуна дарсҳо маводи дурусти таълимӣ интихоб кардан лозим аст. Маводи дидактикӣ барои машқҳои хаттии эҷодӣ матнҳои мухталифи матнҳои бачагонаи жанрҳо, услубҳо ва намудҳои мухталиф мебошад (ниг. Модули 3. "Истифодаи китобҳои бачагона дар синфҳои ибтидоӣ"). Барои эҷоди кори хаттии худ, хонандагон бояд тавонанд навигарии матнҳо, услубҳои суханронӣ ва жанрҳои адабиёро, ки дар боби оянда баррасӣ мешаванд, паймоиш кунанд.

1.2. Гуногунии матнҳо

Матн маҳсули ниҳони фаъолияти нутқ мебошад. Матн аз ҷумлаҳо иборат аст, ба ҷумлаҳо тақсим карда мешавад (тақсим карда мешавад). Ҳама ҷумлаҳои матн аз ҷиҳати маъно бо ҳам алоқаманданд, ки бо мавзӯ ва ғояи асосӣ муттаҳид шудаанд. Дар матн ҳамаи ҷумлаҳо бо тартиби муайян ҷойгир шудаанд. Матн изҳороти нисбатан мукамал буда, ибтидо ва интиҳо дорад (Бреусенко Л. ва диг. 2018).

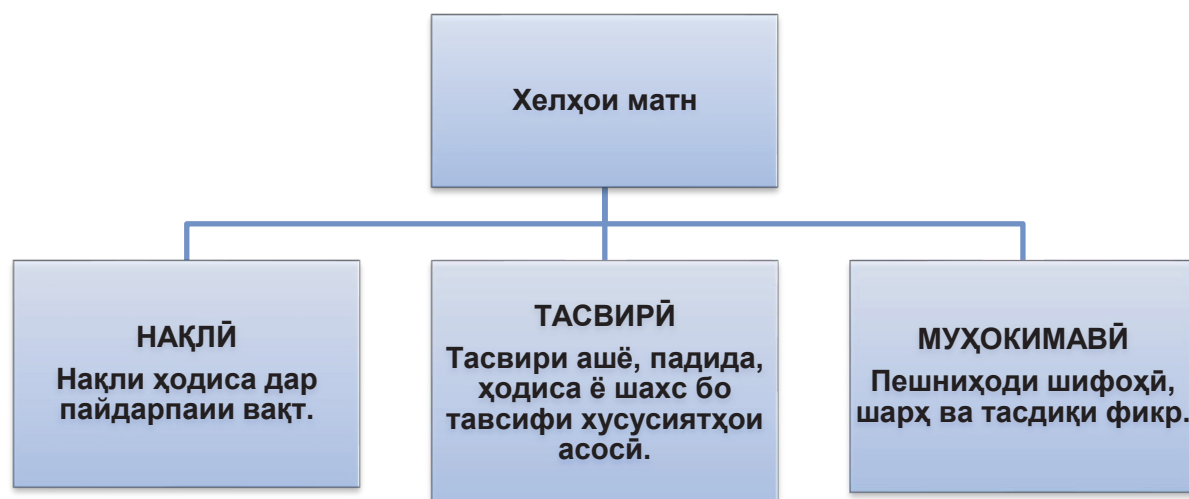
Матнҳо аз рӯи а) намуди нутқ (тарзи интиқоли маъно), б) услуби сухан (воситаҳои забонӣ) ва в) жанрҳо тақсим карда мешаванд.

1.2.1. Хелҳои матнҳо

Тавре ки дар боло қайд кардем, матн аз ҷумлаҳо иборат аст, ки бо мавзӯи муайян ва ғояи асосӣ муттаҳид шудаанд. Он чизе ки матн мегӯяд, мавзӯ ё мавзӯи суханронӣ аст. Он чизе ки муаллиф мехост хонандаро ба чизе баён кунад, шарҳ диҳад ё бовар кунонад, ғояи асосӣ мебошад. Барои расонидани маънои ягон матн, инчунин муҳим аст, ки чӣ гуна он пешниҳод карда мешавад, чӣ гуна дар матн ҷумлаҳо сохта мешаванд ва тартиби мантиқии онҳо риоя карда мешавад. Инро намуди гуфтор меноманд.

Намудҳои нутқ тарзи истифодаи муаллиф барои интиқоли фикрҳои худ мебошанд. Навъҳои функционалии матнҳо - нақл, тавсиф, мулоҳизаронӣ. Вобаста аз намудҳои нутқи дар матн истифодашаванда, намудҳои зерини матн - нақлӣ, тасвирӣ ва муҳокимаӣ чунин карда мешаванд (ниг. Нақшаи 1).

Схемаи 1. Хелҳои матнҳо

Нақл – як навъи нутқест, ки дар бораи ҳама гуна рӯйдодҳо дар пайдарпаии муваққати онҳо нақл мекунад; гузоришҳо дар бораи пай дар пай иваз кардани амалҳо ё рӯйдодҳо.

Амалҳое, ки дар чорабинӣ инъикос меёбанд, пайдарпай мебошанд, бо ҳам мантиқан алоқаманданд. Унсурҳои зерин барои матни нақлӣ хосанд:

- ♦ **оғози ҳодиса:** тавсифи персонажҳо, ҷой, вақт, ҳолатҳо, амалҳо;
- ♦ **гиреҳбандӣ:** чизе рӯй медиҳад ва амале ё ҳодисае оғоз меёбад, ки ибтидои тамоми ҳикоя мешавад;
- ♦ **рушди ҳодисаҳо:** бо қаҳрамони асосӣ чӣ мешавад, воқеаҳо чӣ гуна инкишоф меёбанд;
- ♦ **авҷ:** Ин лаҳзаи барҷастатарин ва муҳимтарин дар таърих аст. Қаҳрамон бо мушкilotи калон ё монеаи ғайричашмдошт рӯ ба рӯ шудааст;
- ♦ **гиреҳкушӣ:** мушкilotи асосӣ ё муноқиша ҳалли худро ёфтааст;
- ♦ **хотима:** ҳама сюжетҳо пурра мебошанд:

Нақл хусусияти динамикӣ дорад: дар матн аломатҳои асосӣ ва дуюмдараҷа мавҷуданд, макон ва вақти рӯйдодҳо муайян карда мешавад, хати дoston пайгирӣ карда мешавад, ибтидо ва охири воқеаи муҳим мавҷуд аст. Бо истифода аз ташбеҳ метавон гуфт, ки матни ривоят "филм" аст, ки дар он як қаҳрамони асосӣ, ҷойгоҳ ва вақте рӯйдодҳо рух медиҳад, баъзе мушкilot пеш меоянд, ҳалли худро меёбанд ва тамоми ҳикоя ба поён мерасад.

Тасвир – як намуди нутқест, ки бо ёрии он як падидаи воқеият тавассути номбар кардани аломатҳо ё амалҳои доимӣ ё ҳамзамон ҳозираи он тасвир карда мешавад.

Ҳадафи тасвир ин пешкаш кардани хонандаест, ки бо рангҳо диданаш осон аст. Ягонагии вақт ва ҷои зуҳури аломатҳо муҳим аст. Тасвир метавонад а) тасвири ашё, ҳайвонот ё одам, б) тасвири ҷой, в) тасвири ҳолати муҳити атроф ё шахсро дар бар гирад. Матни тасвирӣ аз қисмҳои зерин иборат аст:

- ♦ хусусиятҳои умумии мавзӯ, таассуроти умумӣ;

- ◆ аломатҳо, тафсилот;
- ◆ баҳои умумии мавзӯ.

Матни тасвирӣ воқеияти статикиро инъикос мекунад. Агар матни ҳикояро бо филм муқоиса кардан мумкин бошад, пас матни тасвирӣ "акс" аст.

Муҳокима – як навъи нутқест, ки бо ёрии он як пешниҳод, фикр исбот ё шарҳ дода мешавад; дар бораи сабабҳо ва оқибатҳои ҳодисаҳо ва падидаҳо, баҳо ва ҳиссиёт нақл мекунад.

Ҳадафи далелҳо бовар кардан, фаҳмондан, исбот кардан аст. Далел аз қисмҳои зерин иборат аст:

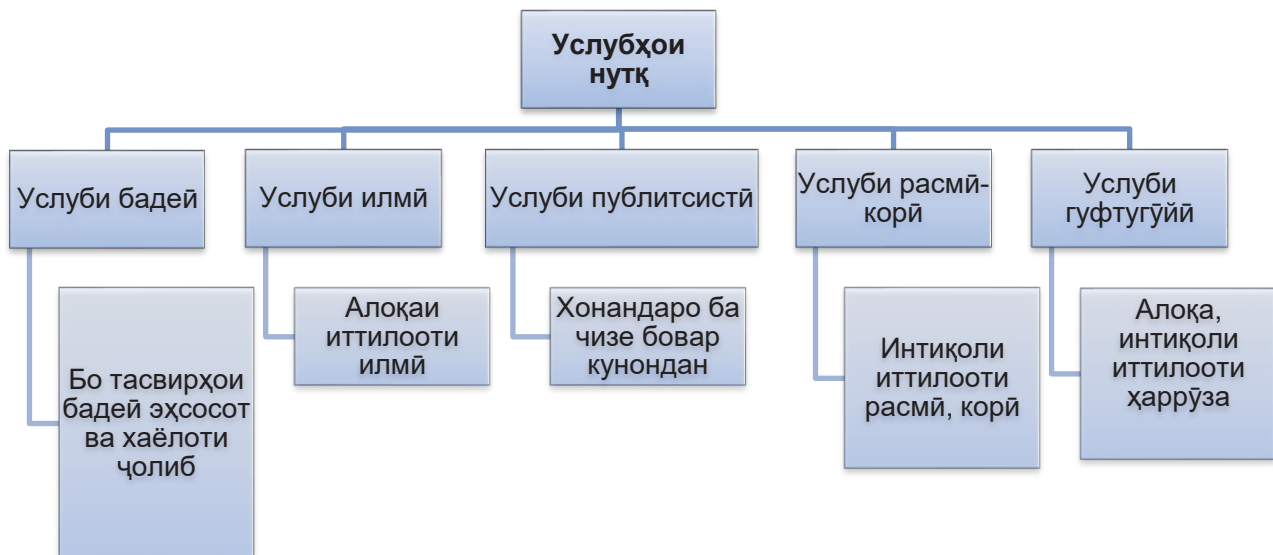
- ◆ изҳорот (тезис) – фикре, ки бояд исбот карда шавад;
- ◆ асосноккунии рисола – дастгирии далелҳои он бо намунаҳои далелҳо;
- ◆ резюме – натиҷаҳо, хулосаҳо.

1.2.2. Услубҳои нутқ

Услубҳои нутқ ин намудҳои нутқ мебошанд, ки дар соҳаи муайяни ҳаёти ҷамъиятӣ истифода мешаванд: дар адабиёти бадеӣ, дар муоширати ҳамаҷунун, дар муносибатҳои расмӣ тиҷоратӣ, дар ВАО ва дар соҳаи илм.

Панҷ услуби асосии нутқ мавҷуданд (ба Схемаи 2 нигаред).

Схемаи 2. Услубҳои нутқ

Услуби бадеӣ. Дар матни бадеӣ, вазифаи асосӣ таъсир расонидан ба тасаввурот ва ҳиссиёти хонанда бо ёрии тасвирҳои бадеӣ мебошад; он фикру ҳиссиёти муаллифро баён мекунад, аз боигарии луғат истифода мекунад; изҳорот дар чунин матн бо образнокӣ ва эҳсосоти сухан хос аст. Услуби бадеӣ бо муқоисаҳо, ташбеҳҳо, эпитетҳо, муболиға ва дигар воситаҳои тасвирӣ ва ифодакунанда тавсиф карда мешавад.

Услуби илмӣ. Тарзи илмӣ барои интиқоли иттилооти илмӣ истифода мешавад. Он дар китобҳои дарсӣ, луғатҳо, энциклопедияҳо, гузоришҳо ва ғ. истифода мешавад. Изҳорот одатан умумӣ, дақиқ, далелӣ ва бидуни тобиши эҳсосӣ мебошанд. Дар матнҳои илмӣ калимаҳои махсус, аз ҷумла истилоҳҳо истифода мешаванд.

Услуби публитсистӣ. Вазифаи асосии матнҳои публитсистӣ хонандагонро ба чизе бо роҳи иттилоъ додан дар бораи ягон падида, ҳодиса ё мавзӯъ бовар кунондан аст. Ин услуб дар ВАО (рӯзномаҳо, маҷаллаҳо, брошюраҳо ва ғ.) истифода мешавад, вақте ки онҳо эҷод мешаванд, луғати ботантана, ҷумлаҳои ҳавасмандкунанда, саволҳои риторикӣ ва ниҳоҳо истифода мешаванд.

Услуби расмӣ – корӣ. Он барои расонидани маълумоти расмӣ, корӣ истифода мешавад. Ҳуҷҷатҳое, ки бо услуби расмии корӣ таҳия шудаанд, ба танзими муносибатҳои байни одамон ё хидмати баъзе паҳлӯҳои ҳаёти иҷтимоӣ равона шудаанд. Ин услуб дар ҳаёти ҳаррӯза истифода мешавад. Матнҳои расмии корӣ эълomiaҳо, шаҳодатномаҳо, тарҷумаи ҳол, мактубҳои корӣ, тавсифи расмии хонанда ва ғайра мебошанд. Барои осон кардани роҳнамоии одамон дар коғазҳои гуногун, шаклҳои стандартӣ ва клишеҳои (қолабҳои тайёр) забон ҳангоми эҷоди матни расмии корӣ истифода мешаванд.

Услуби гуфтугӯӣ. Ин услубест, ки барои муоширати ҳаррӯза истифода мешавад. Дар матни услуби гуфтугӯ бо хонандагон ё шунавандагон тавассути нутқи пурмазмун, ифодаи возеҳ, маъноӣ забони гуфтугӯ робита барқарор карда мешавад: инҳо калимаҳои эҳсосии рангоранг, маъмулӣ, суроғаҳо, буришҳо ва ғайра мебошанд. Шакли маъмулии татбиқи ин услуб муколама мебошад. Матне, ки бо ин услуб навишта шудааст, луғати гуфтугӯӣ, ҷумлаҳои кӯтоҳ ва синтаксиси мураккабро дар бар мегирад.

1.2.3. Жанрҳои адабӣ

Навиштаҳои эҷодӣ самти муҳими кор барои рушди нутқи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар дарсҳои хониши забон ва адабиёт мебошад.

Дар таҷрибаи мактаб ҳар гуна кори хаттии эҷодии анъанавӣ иншо номида мешавад. Ин номро ба навиштани эҷодӣ методологияи русӣ таъин кардааст. Анъанаи Ғарб калимаи "эссе" -ро барои навиштани хонандагон истифода мебарад. Дар айни замон, калимаи «эссе» дар методологияи ватанӣ фаъолона ҷой мегирад. Дар луғати адабии энциклопедӣ эссе ҳамчун "очерки насрии ҳаҷми хурд ва таркиби озод, ки таассурот ва мулоҳизаҳои инфиродиро дар маврид ё масъалаи мушаххас ифода мекунад ва маълум нест, ки худро тафсири қатъӣ ва мукаммали мавзӯъ нишон медиҳад."²

«Сарфи назар аз номҳои гуногун, ҳам иншо ва ҳам эссе вазифаҳои таълимии якхеларо иҷро мекунад ва талаботҳои якхеларо барои таълими хаттӣ ба миён мегузоранд:

- ◆ Қобилияти ба таври возеҳ, мустақилона баён кардани фикрҳо барои хонанда яке аз малакаҳои ибтидоӣ ва универсалӣ дар маҷмӯъ мебошад.
- ◆ Ҳам шаклҳои саҳт (бо талаботҳои муқарраршуда) ва ҳам корҳои эҷодии ройгон истифода мешаванд»³.

² Литературный энциклопедический словарь/Под общ. Ред. В.М. Кожевникова и П.А. Николаева. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – С.516.

³ Низовская И.А. Новое в обучении сочинению// Русский язык и литература в школах Кыргызстана. – 2002. -№3. – С. 70-71.

Аммо, бояд қайд кард, ки дар мактабҳои Ғарб "эссе дар синф дар ҳамаи фанҳои навишта мешавад, на танҳо салоҳияти забон ва адабиёти адабӣ"⁴ Ва эссе хусусиятҳои хоси худро дорад ва аз формати анъанавии иншо фарқ мекунад.

Ба хонандагонӣ барнома тавсия медиҳанд, ки иншоҳои жанрҳои гуногун нависанд. Жанр як намуди асарҳои бадеист, ки бо хусусиятҳои муайяни сюжетӣ ва услубӣ тавсиф карда мешаванд. Ҳар як жанр хусусиятҳои ба худ хос дорад: ҳангоми муаррифии мавзӯ, сахна, сюжет ва ғайра. Чадвали 3 жанрҳои очеркро нишон медиҳад, ки дар синфҳои ибтидоӣ метавонанд истифода шаванд. Баъзеи онҳо барои омӯзгорон ошно ҳастанд ва аз ҷониби онҳо ва донишомӯзон аз ҳуд карда шудаанд, баъзеи онҳо мувофиқи тавсия пешниҳод карда мешаванд. Вазифаи муаллими синфҳои ибтидоӣ иборат аз он аст, ки доираи истифодаи навиштаҳои эҷодиро васеъ намуда, танҳо бо дарсҳои забон ва хониш маҳдуд нашавем, балки хонандагонро даъват намоем, ки дар синф дар мавзӯҳои гуногун эссе эҷод кунанд.

Схемаи 3. Жанрҳои қорҳои эҷодии мактабӣ (иншоҳо)

Дар зер тавсифи жанрҳои гуногун оварда шудаанд:

Эссе. Ин навъи махсуси қорӣ эҷодӣ, жанри фасеҳ ба он маъно аст, ки эссеро дар мавзӯҳои гуногун, дар соҳаҳои гуногун дониш навиштан мумкин аст ва шакли озоди баёни шахс ба шумо имкон медиҳад, ки онро тақрибан дар ҳамаи дарсҳои фанҳои гуногун истифода баред. Ба эссе ҳаҷми хурд ва таркиби озод, хусусияти шахсии дарки мушкilot ва дарки он, осонии баён, қушодадилӣ хос аст. Ҳамин тариқ, эссе матни хурдест, ки нуқтаи назари инфиродии таъкидкардаи муаллифро ифода мекунад.

⁴ Ниг. Там же.

Ҳикоя. Ин як асари адабӣ аст, ки дар бораи як рӯйдоди муҳими ҳаёти қаҳрамон нақл мекунад. Нақл як сохтори муайяне дорад, ки «кушодан, авҷ гирифтани ва рад кардан» - ро дар бар мегирад (ниг. Тасвири 8). Аз сабаби ҳаҷми хурд, ҳикоя як ҳодисаро тасвир мекунад, ки дар он шумораи ками персонажҳо иштирок мекунанд. Хонандагони синфи якум метавонанд тасвирҳои қитъаро барои эҷоди ҳикоя истифода баранд ва онҳоро дар пайдарпаии дилхоҳ тақсим кунанд. Пас муаллим метавонад хонандагонро ба навиштани ҳикоя дар асоси саволҳо ё калимаҳои асосӣ даъват кунад. Барои эҷоди ҳикоя ба хонандагони синфҳои дуюм ва чорум имконоти зерини вазифаҳо пешниҳод карда мешаванд: а) аз рӯи нақша дар мавзӯи додашуда ҳикоя тартиб додан, б) ҳикоя барои пораи муайян (ибтидо, миёна ё охири), в) ҳикоя аз рӯи модел, г) ҳикоя сохтан дар асоси он чизе, ки хонда шудааст, д) тартиб додани ҳикояи ҳаҷвӣ дар асоси силсилаи тасвирҳои сюжетӣ (Полякова Е., 2020).

Афсона. Ин як намуди ҳикояҳои фароғатии бофтаи афсонавӣ, сужети ғайриоддӣ, вале мукамал мебошад, ки дар он некӣ ҳатман бар бадӣ ғалаба мекунад. Афсона бо мавҷудияти сужети мукамал, бозича, вижагӣ ва мавҷудияти бадеӣ хос аст. Се намуди афсонаҳо мавҷуданд: а) афсонаҳо дар бораи ҳайвонот, ки дар онҳо қаҳрамонҳо ҳайвонҳои ҳастанд, ки хусусиятҳои ҳам инсон ва ҳам ҳайвонотро дар худ муттаҳид мекунанд, б) афсонаҳои ҳаррӯза, ки мавзӯҳои ҳамарӯза мебошанд, дар ин афсонаҳо, дар доираи муносибатҳои оддии инсонҳо, ҳодисаҳои фавқуллода рух медиҳанд, аммо дар афсонаҳои ҳаррӯза мӯъҷизаҳо ва ёварони ҷодугар вучуд надоранд, в) афсонаҳои мӯъҷизаҳо рух медиҳанд, аломатҳо ва ашъи ҷодугарӣ мавҷуданд.

Эҷоди афсонаҳо аз ҷониби хонандагон ба рушди эҷодии онҳо, қобилияти истифодаи воситаҳои нутқии ифода дар матн, расонидани ҳолат ва эҳсоси персонажҳо мусоидат мекунад.

Шеър. Ин, ба гуфтаи С.И. Ожегов, «як асари хурди шоирона, ки бо нутқи ритмикӣ навишта шудааст, шеър мебошад». Барои эҷоди асар дар шакли шеърӣ ба хонандагон якчанд варианти вазифаҳоро пешниҳод кардан мумкин аст: а) сатрҳоро бо истифода аз қофия муттаҳид кардан - охири калимаҳо дар охири сатрҳо бояд ҳамсадо бошад, б) шеъре биёред, ки калимаҳои дорои ҳамон садоҳо - аллитератсия (техника), ки дар он ҳамсадоҳо такрор мешаванд) ё ҳамоҳангӣ (усуле, ки дар он садоҳои садонок такрор карда мешавад), в) бо истифода аз ономадопея ё калимаҳои ономадопея шеър меорад. Ин калимаҳо, аз қабилӣ «ғавғо», «каррак» ва «печутоб» тақрибан бо овозҳои тасвиркардашон садо медиҳанд. Чунин суханон ба хонандагон имкон медиҳанд, ки тасвири баёншударо бишнаванд.

Баррасии асари хондашуда. Ин посухи хаттӣ ба асарест, ки муносибати шахсии хонандаро ба чизи хондаш инъикос мекунад. Тақриз бо мақсади бовар кардани ҳамсинфон барои хондани ин китоб навишта шудааст, ё баръакс, тавсияҳо барои нахондани он. Барои навиштани тафсир, хонандагон бояд а) китоби ба худ писандро интихоб кунанд, б) унвонро барои матн биёранд, в) дар бораи китоб нақл кунанд (танҳо мӯҳтавои онро муфассал нақл накунед), г) як ё ду эпизоди муҳимро бидуни тафсилот ва нагуфтани зикр кунед, ҳикоя чӣ гуна анҷом ёфт, д) эҳсосот ва андешаҳои худро аз китоби хондашон тавсиф кунед, ки метавонад арзёбии сужет, персонажҳо, услуб, жанр ва нутқи бадеиро дар бар гирад, е) баррасиро ҷамъбаст кунед: муносибати худро ба чизи хондашон баён кунед, аҳамияти мавзӯи бардошта, аҳамияти ғояи асосӣ, муқоисаи китоб бо асарҳои дигар (ниг. Стратегияи 5.2, «Фикру мулоҳиза дар бораи асари хондашуда» дар боби 5).

Ин жанрҳо дар синфҳои ибтидоӣ истифода мешаванд ва хусусиятҳои онҳо ба муаллимон ва хонандагон асосан шиносанд. Дар баробари ин, намудҳо ва жанрҳои иншо мавҷуданд, ки на ҳама муаллимон ва хонандагон онро аз худ кардаанд.

Комикс. Комикс (аз англисӣ comic - хандовар) - ҳикояи кашидашуда, ҳикоя дар тасвирҳо. Комикс дорои хусусиятҳои намудҳои санъат, ба монанди адабиёт ва санъати тасвирӣ мебошад. Расмҳои китоби ҳаҷвӣ, дарвоқеъ, кадрҳои қатъшудаи филм мебошанд. Ин пораест, ки дар он ҳикоя тавассути тасвирҳо ва матнӣ ҳамроҳӣ ҳикоя карда мешавад. Хонандагон дар бораи комикси худ ҳолатҳои гуногуни ҳаётро моделсозӣ менамоянд ва «зиндагӣ мекунад», ки ба онҳо имкон медиҳад, ки ҳалли мушкилотро пайдо кунанд. Кор бо комикс метавонад дар дарсҳои бехатарии ҳаёт, омӯзиши ватан, расмкашӣ ва ахлоқ фаъолона истифода шавад ва вазифаҳо метавонанд а) раҳи хатми нотамои бошанд, ки дар он аллакай муаллим расмҳо пешниҳод кардааст, хонандагон бояд муколамаҳоро ба "ҳубобчаҳо" гузоранд, б) тасвири ҳаҷвӣ - ба хонандагон мавзӯи пешниҳод карда мешавад, мақсад ва сужет, ба онҳо лозим аст, ки барои онҳо як қатор тасвирҳои пайдарпайро пешниҳод кунанд, в) хонандагон ташвиқ карда мешаванд, ки маълумоти омӯхташуда ё масъалаи математикаро ба сатри ҳаҷвӣ "аз нав формат кунанд".

Детектив. Асари детективӣ жанри адабиёти пур аз амал аст, ки дар бораи тафтишоти парвандаи пурасрор, аксар вақт ҷинойт нақл мекунад. Ҳикояи детективӣ бо пайдарҳамии сужет хос аст, фактҳои мавҷуданд, ки ба хонанда ҷараёни тафтишот, мавҷудияти нақшҳои ҳатмиро нишон медиҳанд: детектив, ҷабрдида, ҷинойткор, шоҳидон, гумонбарон. Дар ниҳоят, ҳамаи муаммоҳо бояд ҳал карда шаванд ва ба ҳама саволҳо ҷавоб дода шаванд. Эҷоди ин намуди матн дар дарсҳои асосҳои бехатарии ҳаёт, масалан, дар мавзӯҳои: а) истифодаи бехатарии оташ, б) эҳтиром ба табиат, г) рафтори бехатар дар кӯчаҳо ва роҳҳо, д) ҳолатҳои хатарноке, ки дар ҳаёти ҳаррӯза ба амал меоянд ва монанди инҳо дар назар аст.

Фантастика. Фантастика ҳикояҳоро дар бар мегирад, ки дар онҳо амал дар ҷаҳони афсонавӣ сурат мегирад, падидаҳои, ки дар табиат вучуд надоранд ва қаҳрамонҳо дорои қобилиятҳои ғайриоддӣ мебошанд. Ҳикояҳо дар ин жанр барои хонандагон марзҳои нави ҳаёлотро боз мекунад. Аксар вақт қаҳрамонони бадеии бачагонаи роботҳо, мавҷудоти афсонавӣ (аждаҳо, ҳайвоноти ғайриоддӣ, растаниҳои суханвар) мебошанд. Вазифаи асосии фантастикаи илмӣ дастгирии эътиқод ба мӯҷизаҳо, некӣ ва адолат мебошад. Аксар вақт, эҷоди асарҳои бадеӣ хонандагонро барои ҳалли мушкилот ва дарёфти посух ба мавзӯҳои дар доираи мавзӯҳои гуногун ҳидоят менамояд.

Фантазия (аз англ. fantasy -- «фантазия»). Ин як жанри асарҳои бадеист, ки ба истифодаи ангеҷаҳои афсонавӣ ва мифологӣ асос ёфтааст. Баръакси фантастикаи илмӣ, чунин асар барои аз нуқтаи назари оқилона шарҳ додани ҷаҳон ва имкониятҳои персонажҳо кӯшиш намекунад. Қаҳрамонони асосӣ маҳлуқоти тахайюлӣ ва қаҳрамонони дорои қудрати ғайритабӣ мебошанд. Аксар вақт амал дар ҷаҳони афсонавӣ сурат мегирад, ки дар он мавҷудияти худоён, ҷодугарӣ, маҳлуқоти асотирӣ (аждаҳо, бузургҷуссаҳо, париён ва ғ.) ҷоизанд ва мӯҷизаҳои руҳдода меъёри ҷаҳони тасвиршуда мебошанд. Намунаи машҳури ҳаёлот достони Гарри Поттер мебошад, ки онро нависандаи бритониёӣ Ҷоан Роулинг офаридааст. Эҷоди як ҳикояи тахайюлӣ ба хонандагон имкон медиҳад, ки қудрати тахайюл ва тахайюлро барои омӯхтани мавзӯи истифода баранд. Азхуд кардани ин жанр душвор аст ва дар доираи қудрати хонандагон дар марҳилаи пешрафтаи таълим қарор дорад.

Фанфик (калимаи англисии *fun fiction* буда, маънои «дӯстдорандаи адабиёт» - ро дорад). Ин жанри нави кори эҷодӣ мебошад. Ин ҳикояест дар асоси китобҳо, филмҳо

ё намоишҳои телевизионӣ, ки хонандагон хондаанд ё тамошо кардаанд. Фанфика барои эҷоди ҳикояҳои нав аломатҳои мавҷуда ва ҷойгоҳҳои дигари эҷодкоронро истифода мебарад. Хонандагони синфҳои ибтидоӣ метавонанд ҳикояҳои мухталифи фанфикӣ пешниҳод кунанд. Масалан, а) сафари шахси таърихӣ ба имрӯз, б) мулоқоти хонандагон бо шахси машҳури кишвар, в) идомаи қиссаи қаҳрамони маъруфи адабӣ, г) ихтироъи нӯги афсонаи машҳур, д) омезиши қаҳрамонҳо ё сужетҳои афсонаҳои гуногун⁵. Масалан, барои омӯхтани табиати Қирғизистон аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки сафари Актан ва Акилай (қаҳрамонони мултфилми маъмул) ба минтақаҳои гуногуни Қирғизистонро барои муқоисаи олами наботот ва ҳайвонот тасвир кунанд.

Микропроза. Микропроза ҳикояи хурд-миниатюра, ки аз якчанд ҷумла иборат аст (на бештар аз 10), метавонад танҳо панҷ ё шаш калимаро дар бар гирад. Микропроза метавонад ихтисоршудаи матн дарозе, ки аллакай навишта шудааст, ё тавсифи танҳо як ҳодисаи сужетӣ ё қиссаи кӯтоҳи як қаҳрамон бошад. Ҳамчун супориш барои эҷоди асарҳои микропроза шумо метавонед аз хонандагон хоҳиш кунед, ки ҳикояеро дар асоси алифбо таҳия кунанд, ки дар он калимаи аввал бо ҳарфи А, дуввум бо В, сеюм бо С ва ғайра оғоз карда шавад. Масалан: «*Алмаз дар гаражи амаки Егор буд ...*».

Усули дигари эҷоди матн дар шакли микропроза аз ҷониби хонандагони синфҳои ибтидоӣ метавонад бозии зерин бошад (Ньюбургер, 2016): хонандагон бо рӯйхати калимаҳо таъмин карда мешаванд: а) аломатеро интихоб кунед: *ронандаи таксӣ, дӯкандор, парии обӣ, дарахт, оилаи парандагон, ҳаюло, элф ва ғ. ва ғ.*, б) онҳо чӣ гунаанд: *хушбахт, пурғавғо, бадхоҳ, тарс, бадбахт, тарсончак, қолиб ва ғ.*, в) саҳнаеро интихоб кунед: мактаб, ғор, моҳ, карнавал, майдонча, сарой, чайлу ғ. ва ғ., г) он чӣ аст: *сард, пурасрор, сеҳрнок, зебоманзар, хатарнок*, д) чизеро интихоб кунед: *микрофон, қомуз, харита, камера, торт*, е) чорабинӣ интихоб кунед: *таътил, мулоқоти дӯстон, рӯз дар боғ, истироҳат, истироҳат дар Иссиққул*, ж) вақтро интихоб кунед: *пас аз як соат, вақте ки шумо хурд будед / о, дар рӯзҳои динозаврҳо, пеш аз пайдо шудани мошинҳо ва ғайра*, ж) чӣ мушкил аст: *чизе гум шуд, касе ҷодугар шуд, касе хонаеро пазмон мешавад, касе ранҷидааст*, з) чӣ гуна ҳал кардан мумкин аст: *ҷавоб дар ҳоб меояд, кӯмак пурсед, бо ёрии сеҳр, бо ёрии персонажи яқум, қаҳрамонон якҷоя кор мекунанд*. Хонандагон аз рӯйхати калимаҳои пешниҳодшуда якбора як калима интихоб мекунанд ва қиссаи минетураи худро месозанд. Муаллим метавонад барои мавзӯи омӯхташуда калимаҳо интихоб кунад.

Резюме

Навиштани эҷодӣ ҳамчун шакли фаъолияти нутқ, ки ба интиқоли хаттии фикрҳо нигаронида шудааст, бояд ҳамзамон бо оғози таълими хонандагон ба навиштан ва мунтазам идома додани синф дар ҳамаи фанҳои синфҳои ибтидоӣ инкишоф ёбад. Ин ба шумо имкон медиҳад, ки хонандагонро барои навиштани мустақилона ва рушди саводмӯзӣ бомуваффақият омода созед. Аммо барои он ки хонандагон тарзи эҷоди кори хаттии худро омӯзанд, онҳо бояд бо чӣ матн ва чӣ матнҳо шинос шаванд.

Матнҳо аз рӯи намуд ва услуби сухан тақсим карда мешаванд, онҳо метавонанд дар жанрҳои гуногун навишта шаванд. Навъҳои гуногуни адабиёти бачагона, ки дар

⁵ Ниг. Родари Дж. Грамматика фантазии. – М.: Самокат, 2011.

доираи лоиҳаи USAID «Оқуу керемет!» офарида мешаванд, ба хонандагон барои рушди бомуваффақияти малакаҳои эҷодӣ маводи хушсифат пешниҳод мекунанд.

ҚИСМИ 2. РАВАНДИ НАВИШТАНИ ЭҶОДӢ

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Дар раванди навиштани эҷодӣ кадом марҳилаҳо вуҷуд доранд?
- ◆ Хонандагон ба коркарди матн чӣ гуна оғоз мекунанд?
- ◆ Раванди навиштани эҷодиро дар синф чӣ гуна бояд ташкил кард?
- ◆ Чӣ тавр хонандагон метавонанд корҳои хаттии худро ба итмом расонанд ва пешниҳод кунанд?

Ҷаҳони атроф пур аз ҷузъиёти аҷибест, ки бо ҳам иртибот доранд. Бо пайдо кардани ҷой барои онҳо дар матни худ, мо ба онҳо фуруғ мебахшем. Ҷумлаҳо, сатрҳои одӣ, калимаҳо чипта ба ҳаёти нав мебошанд. Хатҳои худро дӯст доред ва зиндагии шумо беҳтар хоҳад шуд.

Карен Бенке. Беҳтар нависед! Дастури барои нависандаи навқалам.

Раванди навиштани эҷодӣ се марҳиларо дар бар мегирад: омодагӣ, асосӣ ва ниҳой. Дар ҳар марҳила, хонандагон стратегияҳои гуногуни эҷодӣ навиштаи эҷодиро истифода мебаранд. Барои бомуваффақият татбиқ кардани стратегия, барои хонандагон муҳим аст, ки дараҷаи масъулият ё ҷалби муаллим ва хонандагон дар раванди навиштани эҷодиро ба марҳила барҳам диҳед (ниг. Схемаи 4).

Омӯзгор аввал ба хонандагон маълумоти асосӣ дар бораи стратегияҳои коркарди матн ва матн медиҳад, пас намунаи татбиқи ин стратегияҳоро нишон медиҳад. Пас хонандагон ин стратегияҳоро худашон татбиқ мекунанд, аммо бо дастгирии муаллим ин корро мекунанд. Пас аз он ки хонандагон тавонистанд машқ кунанд, онҳо ба кори мустақилона шурӯъ мекунанд.

Схемаи 4. Дараҷаи тадриҷии масъулияти муаллим ва хонандагон дар рушди навиштани эҷодӣ

	Сатҳи иштироки хонандагон
	Сатҳи иштироки омӯзгор

							<p>Дониши ибтидоӣ.</p> <p>Муаллим ба хонандагон дар бораи матн маълумоти ибтидоӣ медиҳад (дар бораи мафҳумҳои "матн, жанр, намуд, услуб, сохтори матн"), стратегияҳои навиштани эҷодиро мефаҳмонад.</p>
							<p>Шарҳи стратегияҳо.</p>

						Муаллим тарзи татбиқи стратегияҳои навиштани эҷодиро мефаҳмонад ва хонандагонро бо намунаҳои корҳои офаридашуда шинос менамояд.
						Стратегияи моделсозӣ. Муаллим истифодаи стратегияҳоро дар амал нишон медиҳад, тарзи ворид кардани иттилоот ба ташкилотчиёни графикӣ, тартиб додани нақша, ҷустуҷӯи маълумот ва ғ.
						Амалияи муштаракӣ татбиқи стратегияҳо. Хонандагон дар гурӯҳҳои хурд барои амалисозии стратегияҳо ҳамкорӣ мекунанд. Дар ҳоле, ки хонандагон дар татбиқи стратегияҳо амал мекунанд, муаллим месанҷад, ки оё хонандагон стратегияро дуруст истифода мекунанд ва ба қадамҳои қаблӣ навиштани асарҳои хаттӣ дар ҳолати зарурӣ бармегардад.
						Истифодаи назораткунандаи стратегияҳо. Хонандагон стратегияҳоро барои дарёфти кӯмаки муаллимон дар мавриди зарурат истифода мекунанд. Дар вақти кор кардани хонандагон, муаллим назорат мекунанд ва дар ҳолати зарурӣ ба онҳо кӯмак мерасонад.
						Истифодаи мустақилонаи стратегияҳои эҷодии навиштан. Хонандагон стратегияро мустақилона татбиқ мекунанд. Агар муаллим пай барад, ки баъзе хонандагон мушкилотдоранд, муаллим ба онҳо хотиррасон мекунанд, ки чӣ гуна истифода бурдани стратегияро ба нуқтаҳои аввал, дуюм ё сеюм баргардонанд.

Бояд қайд кард, ки хонандагони синфҳои гуногун (1- 4) вазифаҳои худро оид ба рушди хатти эҷодӣ доранд. Дар аввали синфи якум, вақте ки хонандагон дар раванди азхудкунии техникаи навиштан мебошанд, шаклҳои шифоҳии машқҳо бартарӣ доранд: ҳикояҳо, тавсифҳо, сӯҳбатҳо. Дар охири нимаи аввали синфи якум, кӯдакон калимаҳо менависанд, ҳарфҳои гумшударо дохил мекунанд, матнро пур мекунанд. Аз нимаи дуюми синфи якум хонандагон ба навиштани матнҳои хурд шурӯъ мекунанд, ки кор дар он тамоми дарсро мегирад. Дарси оянда матнҳоро муҳокима ва таҳрир хоҳад кард. Дар синфҳои дуюм ва чорум хонандагон аввал матнҳои кӯтоҳ ва сипас матнҳои мухталиф, муфассалтар сохта, таҳрири онҳоро меомӯзанд. Алгоритми эҷоди корҳои хаттии эҷодӣ аз ҷониби хонандагони синфҳои ибтидоӣ метавонад чунин бошад (ниг. Ҷадвали 2).

Ҷадвали 2. Марҳилаҳои раванди навиштани эҷодӣ

Марҳилаҳо и раванди навиштан	Мақсад	Мазмун
Марҳилаи тайёри	Ба хонандагон мавзӯи интиҳоб кардан; ғояи асосии матнро муайян кардан; ҷамъовариҳои маводи барои навиштани асар зарурӣ; нақша кашидан; пайдарпаии мантиқии рӯйдодҳоро муқаррар кардан таълим дода шаванд.	Барои навиштан мавзӯи интиҳоб кардан; дар бораи ғояи асосӣ қарор қабул кардан; муайян кардани услуби нутқ (бадеӣ, қорӣ ва ғ.), навъи матн (нақл, тавсиф, мулоҳиза) ва жанри адабӣ (ҳикоя, афсона, шеър ва ғ.); мутобиқи мавзӯи ва нияти ифшоии он мавод ҷамъовариҳои ва интиҳоб кардан; нақшаи қорӣ хаттиро тартиб додан.
Марҳилаи асосӣ	Ба хонандагон таълим диҳед, ки мувофиқи нақшаи таҳияшуда пайваста дар матн изҳороти созанд қор бо сохтори матн (сарлавҳа, қисматҳои матн ва робитаҳои байни онҳо, ҷумлаҳои муқаддимаӣ ва ниҳой, таркиби матн мутобиқи услуб, намуд ва жанр). Қорӣ нутқро ташкил кунанд - луғатро ғайрӣ гардонанд ва ҷумлаҳоро дуруст созанд.	Ҳангоми мушоҳидаи мувофиқати матни хаттӣ, дар асоси нақшаи таҳияшуда як нусхаи лоиҳаи асарро нависед <ul style="list-style-type: none"> • мавзӯи интиҳобшуда ва ғояи асосӣ; • муттасилии ва ҳамоҳангӣ дар интиқоли фикрҳо; • навъи матн, услуби сухан, жанр; • сохтори матн; • истифодаи сохторҳои гуногун ва воситаҳои луғавӣ.
Марҳилаи хотимаӣ	Хонандагонро ба худомӯзӣ, таҳрири қорӣ худ, беҳтар кардани ҳамбастагӣ ва пурраи матн, рафъи хато ва камбудии ёд додан.	Бо назардошти он, матни аслиро таҳлил кунед <ul style="list-style-type: none"> • кушодани мавзӯи ва ғояи асосӣ; • муттасилии презентатсия; • мавҷудияти умумиҷаҳонӣ; • мавҷудияти ҳукми муаллиф; • мувофиқати матн ба услуби интиҳобшудаи нутқ. <p>Бартараф кардани хатогиҳо</p> <ul style="list-style-type: none"> • дар мундариҷа: рад кардани қисматҳои муҳим, далелҳо, маълумот; • дар сохтори матн: муқаддима, қисми асосӣ, хулоса;

Марҳилаҳо и раванди навиштан	Мақсад	Мазмун
		<ul style="list-style-type: none"> дар шакли хаттӣ: хатогихои луғавӣ, морфологӣ, синтаксисӣ, мантиқӣ. <p>Лоихаи тахминии кори хаттиро таҳрир кунед. Нусхаи ниҳоии кори хаттиро нависед. Кори хаттиро пешниҳод кунед. Кори хаттиро арзёбӣ кунед.</p>

2.1. Марҳилаи тайёрӣ

Марҳилаи омодагӣ ба таҳияи асарҳои хаттии эҷодӣ аз ҷониби хонандагон иборат аст аз а) фароҳам овардани вазъияте, ки ба хонандагон лозим меояд, ки чизеро нақл кунанд, тавсиф кунанд, фикри худро исбот кунанд; б) ҷамъовариҳои маводи кофӣ барои эҷоди асар; в) интихоби воситаҳои забон мутобиқи концепсия.

Марҳилаи омодагӣ а) интихоби мавзӯ ва таҳияи ғояи асосиро дар бар мегирад, б) кор оид ба услуб, таърифи жанри адабӣ, в) ҷамъоварӣ ва интихоби маводи зарурӣ, г) тартиб додани нақшаи кори хаттӣ⁶.

А. Интихоби мавзӯ ва ғояи асосӣ

Навиштаҳои эҷодӣ бо мақсади муайян кардани таҷрибаи пешакии хонандагон, азхудкунии мавзӯи нав, ташвиқи мулоҳиза дар бораи донишҳои бадастомада, дарк намудани он, ки чӣ гуна дониш, малака ва малакаҳоро дар ҳаёт барои васеъ кардани уфуқи хонандагон истифода бурдан мумкин аст. Аз ибтидо муайян кардани аудитория муҳим аст: ин асар барои кӣ таҳия карда мешавад, кӣ онро мехонад, кӣ ба он тавачҷӯх зоҳир мекунад, чӣ гуна истифода мешавад. Мувофиқи вазифаи муқарраршудаи таълимӣ, муаллим дар ҷараёни омодагӣ бо хонандагон мавзӯи интихоб мекунад ва ғояи асосиро муайян мекунад. Онҳо метавонанд бо мавзӯи дарс алоқаманд бошанд, мафҳуми нав омӯхта шавад ё онҳоро худӣ хонандагон аз рӯи чизҳои хонда ё манфиатҳои онҳо интихоб карда метавонанд. Муаллим метавонад аз хонандагон талаб кунад, ки тасвири расм ё мусиқии омӯхташавандаро таҳия кунанд, сценария нависанд ё порчаи хондашонро баррасӣ кунанд. Барои интихоби мавзӯи ва таҳияи ғояи асосии кори хаттӣ якҷанд стратегияҳо пешниҳод карда мешаванд: сохтани харитаи зеҳнӣ, генератори идеяҳо, харитаи ҳикояҳо, харитаи банақшагирӣ ва қортҳои қитъавӣ.

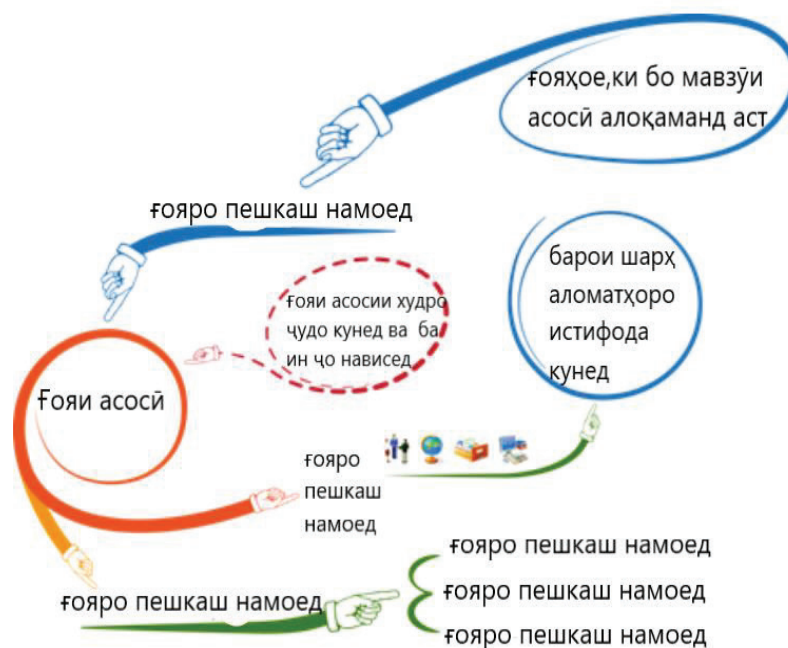
Харитаи менталӣ (харитаи зеҳнӣ, харитаи хотира, харитаи ақидаҳо, харитаи ақл)⁷ - ба хонанда имкон медиҳад, ки ҳангоми муайян кардани муносибатҳо ва ҷузъиёт тасвири мукаммали чизеро, ки мехоҳад бинависад, ба даст орад. Ҳангоми сохтани харитаи зеҳнӣ ғоя равшан ва фаҳмо мешавад, робитаҳои байни қисмҳои ояндаи матн

⁶ Рамзаева Т.Г., Львов М.Р. Методика обучения русскому языку в начальных классах: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2121 «Педагогика и методика нач. обучения». – М.: Просвещение, 1979. – 431с.

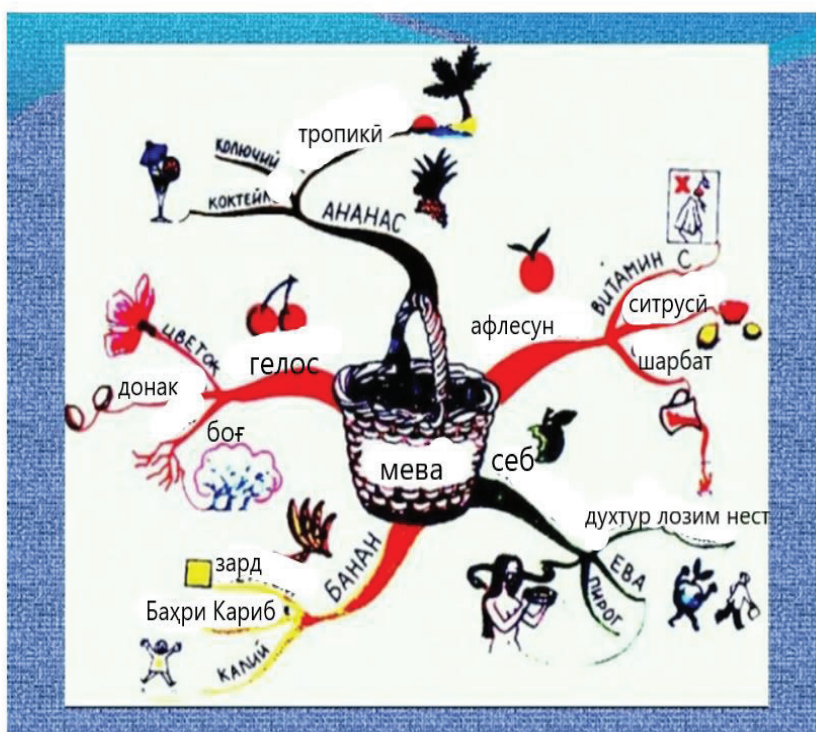
⁷ Ниг. подробнее: Бьюзен Т. и Б. Супермышление. – Минск: ООО «Попурри», 2003. – 304 с.

хуб кушода мешаванд. Барои сохтани харитаи ақл ба хонандагон тавсия дода мешавад, ки варақи коғазиро ба таври уфуқӣ гузоранд, то барои расмкашӣ фазои бештаре фароҳам оварда шавад. Дар маркази саҳифа чизи асосиро нависед ва қайд кунед (масалан, номи мавзӯи нав). Бо истифода аз хамираи рангоранг, хонандагон аз "ғояи асосӣ" хатҳо (шохаҳо) мекашанд, ки ҳар яке онҳо барои ҷанбаи мушаххаси мавзӯи асосии баррасишаванда фарқ мекунанд. Ҳар як филиал имзо гузоштааст. Барои номгузории филиал, шумо бояд калимаи махсусро интихоб кунед, ки он ба мавзӯи филиали мазкур мувофиқат кунад. Шохаҳои хурдтар аз шохаҳои калон ҷудо мешаванд; инчунин барои номгузорӣ калимаҳои калидӣ интихоб карда мешаванд. Барои кушодани мавзӯъ шумо метавонед харитаро ба қадри зарурӣ муфассал баён кунед. Ибораҳои калидӣ бо ҳарфҳои блок навишта мешаванд. Харитаҳои рӯҳиро бо тасвирҳо ва аломатҳои гуногун пешниҳод кардан мумкин аст. Хонандагони синфи якум метавонанд барои сохтани харитаи ақл расмҳоро истифода баранд, хонандагони синфи дуюм калимаҳоро истифода баранд ва хонандагони синфи сеюм ва чорум аллакай метавонанд ба харита ибораҳо ва ҷумлаҳоро дохил кунанд (ба мисолҳои зер нигаред).

Схемаи 5. Намунаи шаблон/қолаб барои харитаи менталӣ/зеҳнӣ

Схемаи 6. Намунаи харитаи менталӣ/зеҳнӣ

Ҳангоми сохтани харитаи ақл, бояд ба маслиҳатҳои зерин риоя карда шавад.

Маслиҳатҳои Тони Бюзен барои тартиб додани харитаҳо⁸

1. Дар шоҳаҳо гузоштани калимаҳо муҳим аст. Шоҳаҳо бояд "зинда", чандир бошанд.
2. Дар ҳар сатр танҳо як калимаи калидӣ нависед. Ҳар як калима ҳазорҳо ассотсиатсияҳои имконпазирро дар бар мегирад. Калимаҳои алоҳида метавонанд боиси ғояҳои нав шаванд.
3. Дарозии сатр ба дарозии калима баробар аст. Он сарфакортар ва "тозатар" аст.
4. Возеҳ ва фаҳмо чоп кунед.
5. Вобаста аз аҳамияти калимаи калидӣ андозаи ҳарфҳо ва ғафсии сатрҳоро фарқ кунед.
6. Ҳатман аз тасвирҳо ва аломатҳо истифода баред (барои мавзӯи марказӣ, расм зарур аст). Харитаи зеҳнӣ одатан метавонад пурра аз расмҳо иборат бошад.
7. Кӯшиш кунед, ки ҷойро ҳолӣ нагузоред ва ё филиалҳоро аз ҳад зиёд ҷойгир накунад.
8. Шоҳаҳои калоншударо ба контурҳо дохил кардан мумкин аст, то онҳо бо шоҳаҳои ҳамсоя омехта нашаванд.
9. Варақ ва калимаҳоро ба таври уфуқӣ ҷойгир кунед ("самти манзаравай"). Хондани ин харита осонтар аст.

⁸ Ниг.: Бюзен Т. и Б. Супермышление. – Минск: ООО «Попурри», 2003. – 304 с.

Генератори ғояҳо. Баъзан барои муайян кардани мавзӯ ва ғояи навиштани эҷодӣ танҳо як калима ё расм лозим аст. Барои ин, пешниҳод карда мешавад, ки "генератори идеяҳо" - рӯйхати калимаҳои калидӣ ё ғояҳои аллакай мавҷудбуда (масалан, дар дарсҳои амнияти ҳаёт, кишваршиносӣ, СТ ё одобнома), ки дар сохтори зерин ҷойгир карда шудаанд (ниг. Схемаи 7).

Схемаи 7. Генератори ғояҳо барои корҳои хаттӣ дар мавзӯи "Кишваршиносӣ", синфи 2, мавзӯи "Табиати диёр".

Харитаи воқеа. Барои сохтани матн шумо метавонед харитаи воқеаро истифода баред, ки он зарурати риояи талаботро дар бар мегирад: матн бояд муқаддима, ибтидо, рушд, авҷ, раддия ва интиҳо дошта бошад, ба маънои маҷозӣ ин мумкин аст дар шакли боло баромадан ва аз он фаромадан (ниг. Ба расми 8)

Схемаи 8. Харитаи воқеа

Ҳар як ҳикояи тахайюлӣ дар атрофи мушкилот сохта мешавад (дар акси ҳол онро конфликт меноманд). «Низоъ дар маркази ҳикоя аст. Мо бо истифода аз ин калима ба чизи манфӣ муроҷиат кардаем, аммо кор ба як унсури асосӣ ниёз дорад, ки қариб ҳама сояҳоро дошта бошад» (Готтшал Д. 2020). Аз ин рӯ, ба хонандагон фаҳмонидан муҳим аст, ки «мушкилот» дар он аст, ки бо қаҳрамон чӣ рӯй дода метавонад. Ин метавонад як навъ душворӣ, иҷрои орзу, ҳодиса, расидан ба ҳадафе бошад, ки қаҳрамон барои он бояд каме кӯшиш кунад ва як қатор монеаҳоро паси сар кунад.

Харитаи банақшагирӣ Дар варақаи банақшагирӣ аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки ҳадафи асар, шунавандагони хонандагон ва ҷавобҳоро ба саволҳои варақа нависанд. Дар ҷараёни навиштан, хонандагон метавонанд ба харита муроҷиат кунанд ва корро бо ҳадафҳои пешбинишуда тафтиш кунанд (ба Схемаи 9 нигаред).

Схемаи 9. Харитаи банақшагирӣ

Харитаи банақшагирӣ	
Ном _____ Сана _____ Синф _____ Дарс/Фан _____	
Мавзӯи ман:	
Мақсади ман:	Ман барои кӣ менависам? Кӣ асари маро мехонад? Кӣ шунавандаи ман аст?

Кадам маълумоти муҳимро ба онҳо расониданиям?

Хонандагони маро чӣ ба худ ҷалб мекунад?

Муайян кардани навъи матн, услуби суҳан, жанри адабӣ

Пас аз он ки хонандагон дар бораи мавзӯ ва ғояи асосии кори хаттӣ тасмим гирифтанд, ба онҳо лозим аст, ки намуд, услуб ва жанри матни ояндаро интихоб кунанд (ниг. Қисми 1. "Хелҳои матнҳо"). Кори эҷодӣ ҳамзамон метавонад ба чанд жанр тааллуқ дошта бошад. Масалан, матн метавонад фантастикаи илмӣ ё афсона дар шакли шеърӣ бошад. Жанр на фрейм, балки нуқтаи ибтидоӣ барои эҷоди кори эҷодӣ мебошад. Дар ин ҷо нақши муҳимро кор бо хонандагон барои шиносӣ бо сохтори универсалии матнҳои гуногун (муқаддима, ғояи асосӣ, хулоса), воситаҳои забон (масалан, кадом қисматҳои нутқ бештар истифода мешаванд), кори луғат (интихоби калимаҳои калидӣ, муродифҳо, антонимҳо, гуфтаҳо, зарбулмасалҳо, иқтибосҳо) мебозад.

Чамъоварӣ ва интихоби маводи зарурӣ

Марҳилаи чамъовари маводи зарурӣ барои эҷоди асари хаттӣ метавонад ташкили мушоҳида, экскурсия, сайругашт, саёҳат ба табиат, тамошои расмҳо, тамошои филмҳо, намоишҳо, хониши бадеиро дар бар гирад. Хонандагон бояд бо маълумоти кофӣ барои фаро гирифтани мавзӯи кори хаттӣ шинос бошанд. Масалан, барои навиштани ҳикоя дар бораи ҳайвоноти ваҳшӣ, шумо метавонед пеш аз он а) филми мустанадеро дар бораи ҳайвоноти ваҳшӣ тамошо кунед, б) аз волидон пурсед, ки онҳо дар бораи ҳайвоноти ваҳшии муқими Қирғизистон чӣ медонанд, в) ба музейи зоология Академияи илмҳои Ҷумҳурии Қирғизистон, г) энциклопедияи «Ҳайвоноти Қирғизистон» (нашриёти «Раритет», 2013) ё «Ҳаёти ваҳшии Қирғизистон» (нашриёти «Таалим-форум», 2015) -ро хонед, д) видеосабти «Табиати Қирғизистон» - ро тамошо кунед. Дар раванди ҷустуҷӯи иттилоот, навиштани далелҳои, ки дар асар истифода мешаванд, муҳим аст.

Муаллим ва мутахассиси санъат ва ҳунар Эмили Нюбургер дар «Зарфҳои ҳикояҳо ишора ва тавсия мекунад». Мо бозӣ мекунем, ихтироъ мекунем, мегӯем оид ба дарёфти илҳом ва чамъ кардани мавод барои таҳияи кори эҷодӣ, аз ҷумла нигоҳ доштани рӯзномаи мушоҳида ва истифодаи нишонаҳои суҷет. Ба хонандагон тавсия дода мешавад, ки рӯзномаҳои мушоҳидавиро ба даст гиранд, то олами атрофро ба даст биёваранд, ҳама чизи ҷолибтаринро ба хотир оранд ва дар оянда барои эҷодкорӣ истифода баранд. Дар рӯзномаҳо хонандагон метавонанд чизеро нависанд, ки ҳангоми экскурсия, сайругашт ва ё дар рӯзи дарс ҷолиб ба назар мерасиданд. Ба шумо тафаккури мухтасар додан муҳим аст, масалан, танҳо панҷ чиз, ки шавқро ба вучуд оварданд ё кунҷқоб менамуданд. Шумо метавонед ба рӯзномаҳо калимаҳои нав илова кунед, ки маънои онҳоро доништан мехоҳанд, шумо метавонед таассуроти худро аз мавзӯи нав сабт кунед. Баъдан, ин сабтҳо ҳамчун як манбаи хуби ваҳӣ хидмат хоҳанд кард. Ҳар як ҳикояе, ки сохта ва нақл карда мешавад, ба одами хурд кӯмак мекунад, ки худро дарк кунад, ҷаҳони атрофро дарк намояд ва дар он зиндагӣ карданро омӯзад. Истифодаи нишонаҳои суҷет метавонад пайдо кардани мавзӯ ё ғояи асосиро осон

гардонад: чунин мешавад, ки фикр дар ҷустуҷӯи нуқтаи ибтидоӣ чарх мезанад, дар ин ҳолат нишонаҳо сужет такони аз кучо сар карданро медиҳад.

Калидҳои қитъавӣ аз рӯи ҳунармандӣ тавлид мешаванд; аз вазифаи бозӣ; аз супориш бо кортҳои флешдор бо калимаҳо (масалан, бо исм ё феъл), ки хонандагон онҳоро меомӯзанд ё бо луғатҳо; машқҳо бо дискҳои ҳикояӣ, ки дар онҳо аломатҳои хандаовар, ашӯ ва маконҳо тасвир шудаанд; бо расмҳои аз маҷаллаҳо буридашуда; бозиҳо бо истифода аз "ҳалтаи ҳикояҳо", ки дар он ашӯ ё тасвирҳои гуногун ҷойгир карда мешаванд, бо интиҳоби интиҳоби кадоме аз хонандагон сужети ҳикояи худро месозанд (Нюбургер Э., 2016).

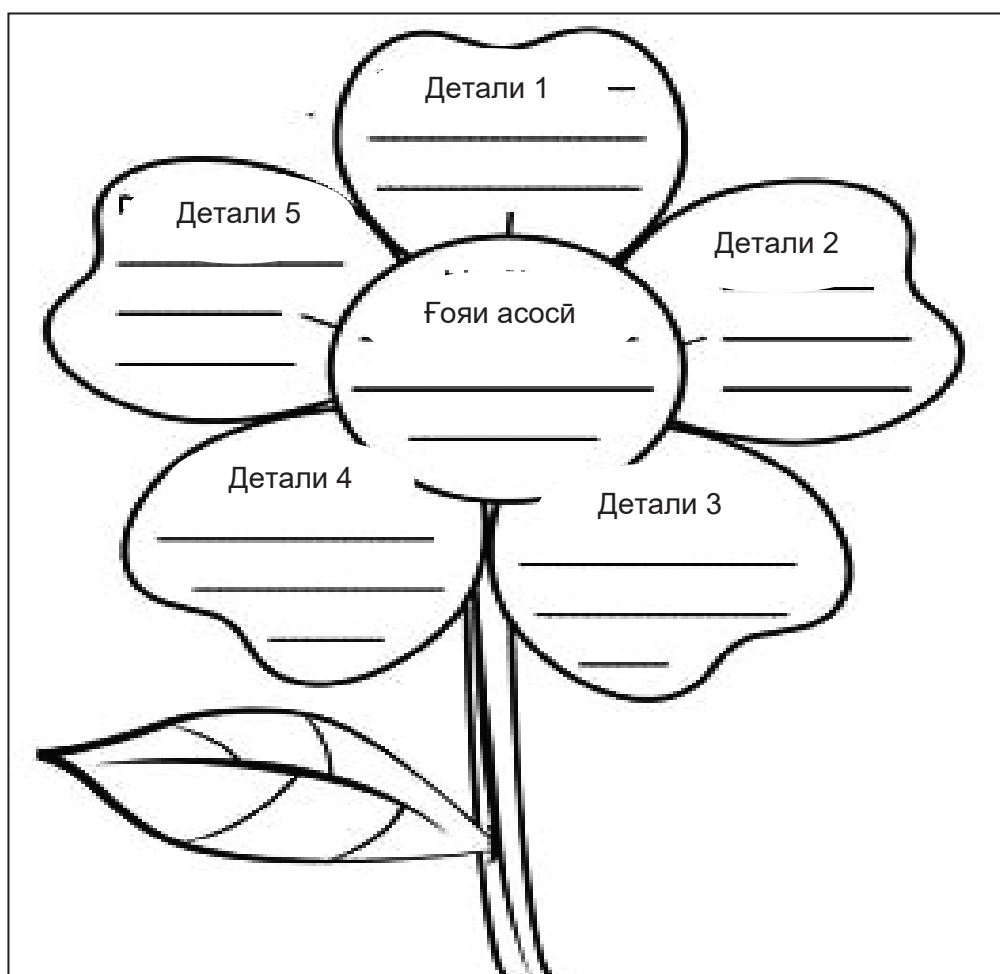
Барои интиҳоби калимаҳо ва ибораҳо, ки ҳангоми навиштани асар истифода мешаванд, тавсия дода мешавад, ки якчанд машқҳо истифода баред (Бенке, 2018):

- ◆ муайян кардани маънои калимаҳои калидӣ ё истилоҳҳо;
- ◆ интиҳоби калимаҳо аз рӯи принципи "якчанд калима" ("исм + сифат" ё "исм + феъл" интиҳоб карда мешаванд, ки мувофиқи мафҳум ё мавзӯ бо ҳам пайваст карда мешаванд), "калимаҳо, ки ба дӯст ниёз доранд" (калимаҳо интиҳоб карда мешаванд, ки қофия ё сохта "Ҷуфти хандовар" агар матни ҳаҷвӣ бошад);
- ◆ ҷустуҷӯи муқоиса ва ташбеҳ, ки истифодаи онҳо гуфтор ва навишторро хеле ҷолибтар мекунад, масалан: "Муӣ бародарам, вақте ки аз хоб мехезад, мисли хорҳои кактус берун меояд", "Дандонҳои ман ба девори сафед монанданд, ки дар паси он саги гулобӣ нишастааст", "Чашмони хоҳари ман кӯлҳои кабудӣ кабуд" (Бенке, 2018);
- ◆ калимаҳоеро интиҳоб кунед, ки панҷ ҳиссиётро инъикос мекунад: бӯй, маза, ламс, садо, суҳан. Масалан: бӯй - ширин, хушбӯй, ғализ, тез, хушбӯй; маза - тару тоза, бетартиб, турш, рағванӣ, талх; ламс - ғизой, ноҳамвор, эластикӣ, часпанда, пӯшида, лағжанда; садо - оҳ кашидан, шӯриш, ғурриш, хомӯшӣ; суҳанронӣ - ғур-ғур кардан, хандидан, дод задан, нолиш кардан;
- ◆ ҷустуҷӯи калимаҳо, ки таркиби садоиро дар бар мегиранд ва садои падидаҳои тасвиршударо инъикос карда метавонанд, калимаҳои тақлидӣ барои тақлид ба садоҳои табиат, ҳайвонот ва парандагон; садоҳо, ки бо фаъолияти одамон ҳамроҳӣ мекунад; интиҳоби воҳидҳои фразеологӣ, ки истифодаи онҳо кори хаттии хонандагонро ғанӣ мегардонад.

Тартиб додани нақшаи кори хаттӣ

Ҳангоми тартиб додани нақшаи кори хаттӣ хонандагон бо ҷузъҳои асосии матн: мавзӯ, ғояи асосӣ, тақсимбандӣ ба қисмҳо, ҳамбастагӣ, композитсияи мукамал ва ваҳдати услубӣ шинос мешаванд. Барои азхудкунии ин иттилоот аз ҷониби муаллим, мисолҳо оварда шудаанд ё иттилоот графикӣ тартиб дода шудааст. Ҳангоми моделсозӣ (намоиши намуна) аз ҷониби муаллим дар матни шинос, микротемаҳо, калимаҳои калидӣ ва ибораҳо қайд карда мешаванд, нақшаи оддӣ матн тартиб дода мешавад. Дар зер пешниҳодҳо барои ташкилкунандагони графикӣ барои банақшагирии баъзе матнҳо оварда шудаанд (ниг. Схемаҳои 10-12).

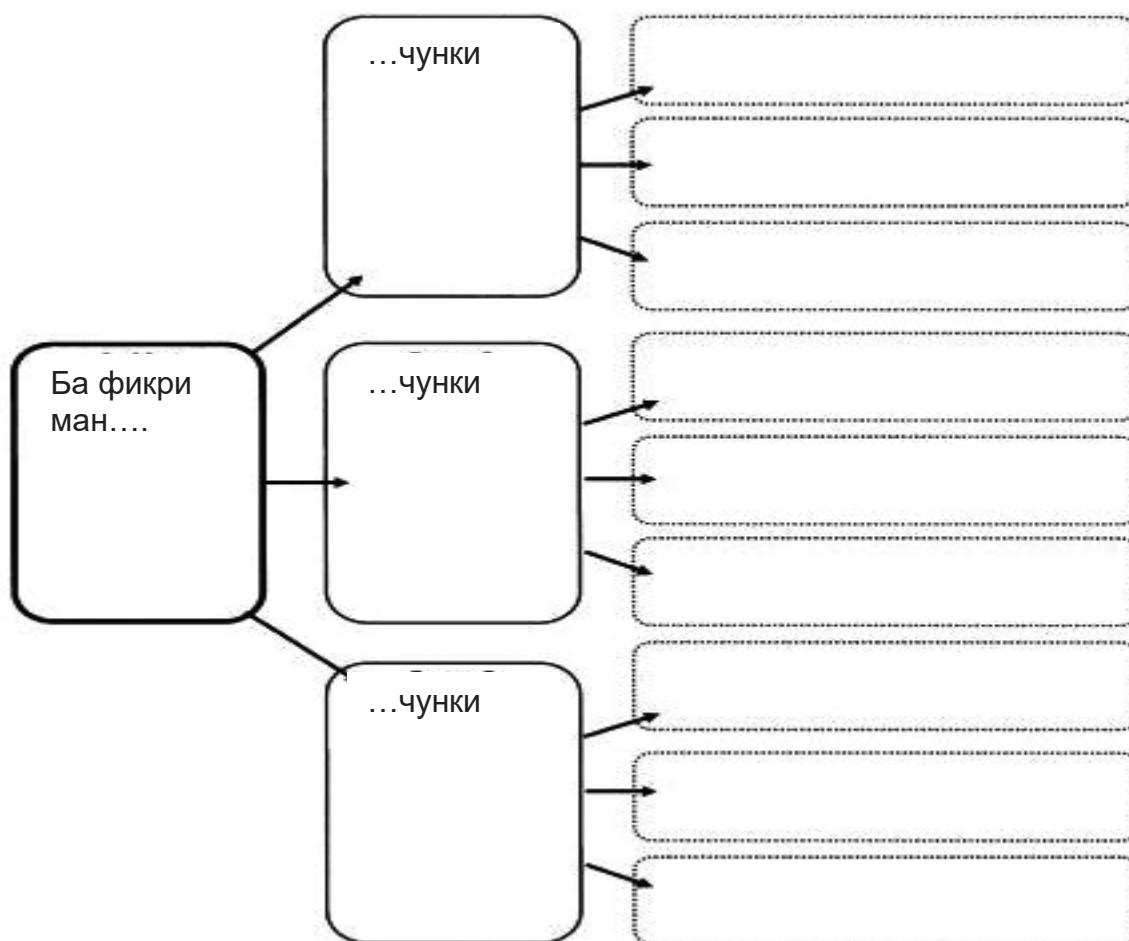
Схемаи 10. Нақшаи матни - тасвири

Схемаи 11. Нақшаи матни - нақлӣ

Ному насаби хонанда		
Ном		
Қаҳрамони асосии асар	Ҷой ва вақти воқеа	
МУАММО		
ОҶОЗ		
МОБАЙН		
ХОТИМА		

Схемаи 12. Нақшаи матни муҳокимавӣ

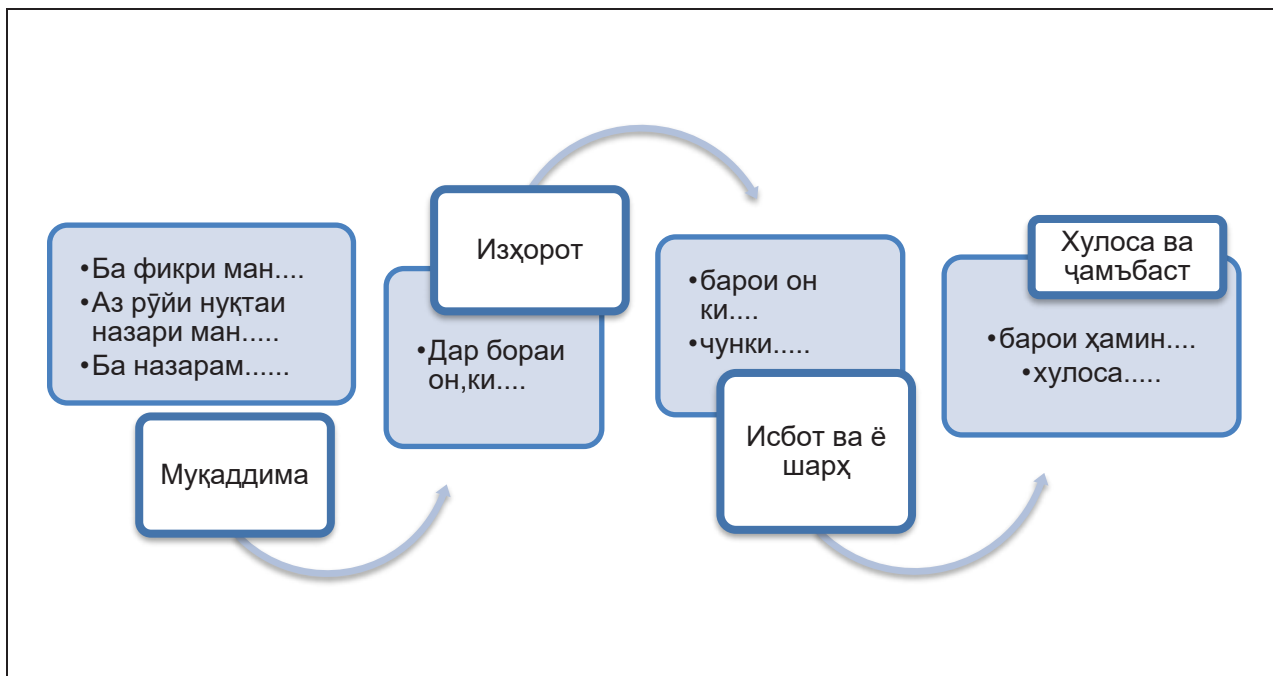

2.2. Марҳилаи асосӣ

Дар ин марҳила, хонандагон диққати худро ба навиштани фикру маълумоти худ дар лоиҳа равона мекунанд. Хонандагон бояд дарк кунанд, ки онҳо маҳсулоти ниҳоиро эҷод намеkunанд, аз ин рӯ, дар ҳоле ки имло ва пунктуатсия муҳим аст, онҳо дар лоиҳа диққати асосӣ дода намешаванд. Хонандагон бояд диққати худро ба калимаҳо ва ҷумлаҳо, ки фикрҳои онҳоро дақиқ баён мекунанд, равона кунанд. Навъҳои гуногуни матн бояд мутобиқи он сохта шаванд. Дар зер намунаҳои сохторҳои оварда шудаанд, ки хонандагон метавонанд истифода баранд (ниг. Расмҳои 13-14, Ҷадвали 3).

Схемаи 13. Сохти матни муҳокимавӣ

Сарлавҳаи матн	
Муқаддима	
Изҳорот	
Исботи (ё раддияи) ин фикр, яъне далелҳо бо ҳамроҳии мисолҳо	
Хулоса ва ҷамъбаст	

Схемаи 14. Сохти матни тасвирӣ

Сарлавҳаи матн.	
Ашӯи тавсиф (шахс, ҳайвон, макон, ашӯ, ҳолати муҳити атроф)	
Номбар кардани аломатҳо, хосиятҳо ва сифатҳо	
Нақш ва маънои мавзӯ ё вазъияти тасвиршуда барои муаллиф (арзёбӣ).	

Ҷадвали 3. Сохти матни нақлӣ

Сарлавҳаи матн	
Муқаддима	Макон, вақти баргузори ин чорабинӣ, ки гуфта мешавад, хабар дода мешавад, қаҳрамонҳо шинос карда мешаванд.
Қисми асосӣ	Рушди амал: ибтидо (лаҳзае, ки ҳодиса аз он сар мешавад), рушди амал, нуқтаи авҷ (лаҳзаи шиддати баландтарини рӯйдодҳо), раддия (хотима дар рушди ҳодисаҳо).
Хотима	Натиҷаҳои он чӣ рӯй доданд, чӣ гуна ҳодиса ба персонажи асосӣ таъсир расонд.

Пас аз ба итмом расонидани лоиҳа, хонандагон корҳои худро баррасӣ ва таҳрир мекунад. Барои ин, шумо метавонед меъёрҳои зеринро барои худшиносӣ истифода баред:

- ◆ Кушодани мавзӯ: оё мундариҷа дуруст аст.
- ◆ Нақша, таркиб, пайдарпай: оё нақша дуруст тартиб дода шудааст, оё тартиби пешниҳоди мавод ба нақша мувофиқат мекунад, ғояи асосии равшан ифода ёфта аст, оё ягон хулоса ҳаст.
- ◆ Навъи матн, Жанр, Услуб: Намуди интихобшуда, жанр ва услуби пешниҳодро мувофиқ кунед.
- ◆ Доираи кор: шумораи калимаҳо ва ҷумлаҳо.
- ◆ Луғат: дурустии истифодаи он, гуногунии он, истифодаи синонимҳо, антонимҳо, воҳидҳои фразеологӣ.
- ◆ Синтаксис: ҳаҷми ҷумлаҳо, гуногунии сохти синтаксисӣ.
- ◆ Саводи имлоӣ ва пунктуатсионӣ.

Бо мақсади муайян кардани он, ки оё кори хаттӣ ба меъёрҳо ҷавобгӯ аст ва кори худро беҳтар мекунад, донишомӯзон лоиҳаҳои худро ба муаллимон ё дигар хонандагон нишон медиҳанд, ки пас аз хондани лоиҳа ба муаллифон фикру мулоҳизаҳои мушаххас ва мусбат медиҳанд ва роҳҳои такмил додани нусхаи хаттии асарро пешниҳод мекунад. Омӯзгорон метавонанд ба хонандагон маҷмӯи тестҳои пешниҳод кунанд, ки ба онҳо дар арзёбии лоиҳаи пешниҳодшуда кӯмак мерасонанд:

- ◆ Дар ин матн се нуқтаи хуб кадомҳоянд?
- ◆ Оё дар матн маълумоти кофӣ ҳаст?
- ◆ Оё дар матн маълумоти зиёдате вучуд дорад?
- ◆ Оё сохтори матн хуб ба роҳ монда шудааст?

Дар зер якчанд вариантҳои рӯйхати тафтиши пешакии лоиҳаи кор оварда шудаанд. Онҳо метавонанд ҳам барои худшиносӣ ва ҳам баҳогузори фаъолияти хонандагон истифода шаванд (ниг. Ҷадвали 4-7).

Ҷадвали 4. Рӯйхати тафтиш барои арзёбии матни тасвирӣ

Номи муаллиф: _____ Сана: _____

Синф _____ Фан _____

Кӣ арзёбиро мегузаронад: _____

Муаллиф ба кадом дараҷа аст...	Хуб	Беҳтар намудан зарур
...он чӣ ки тасвир мекунад?		
...он, кӣ чӣ гуна аст?		
...овозҳоро (амал, ҳаракат, садоҳоро, ҳодисаҳоро)?		
... мегӯяд, ки ҳангоми ламс кардани он чӣ гуна ҳис мекунад?		
...чӣ гуна бӯӣ дорад?		

...сошти кори хаттиро чӣ тавр ташкил намуд?		
Як чизро номбар кунед, ки дар кор писанд омад.		
Дар тавсиф се калимаро, ки ба шумо писанд аст, номбар кунед.		
Ба мо бигӯй, ки чӣ гуна муаллиф метавонад навиштаҳои худро беҳтар кунад.		
Бигӯед, оё фаҳмидани он ки чӣ навишта шудааст, осон аст?		
Ҳар ҷое, ки шумо чизе нафаҳмидед, аломати «?» гузоред.		
"V" -ро дар ҷойҳое гузоред, ки муаллиф бояд маълумот илова кунад.		
Муаллиф кадом се калимаи луғатиро дар бар гирифтааст? Агар муаллим рӯйхати калимаҳои луғатеро пешниҳод карда бошад, ки хонандагон бояд онҳоро дар навиштанишон дохил мекарданд, ин ашёро истифода баред.		

Ҷадвали 5. Рӯйхати тафтиш барои арзёбии матни нақлӣ

Номи муаллиф: _____ Сана: _____ Синф _____ Фан _____ Кӣ арзёбӣ мекунад: _____		
Муаллиф ба кадом дараҷа...	Хуб	Бояд беҳтар карда шавад
... дар бораи қаҳрамони асосӣ нақл мекунад?		
...дар бораи ҷое, ки воқеа рӯй медиҳад, ҳикоя мекунад?		
...дар бораи вақти воқеа нақл мекунад?		
...дар бораи он, ки қаҳрамони асосӣ чӣ кор карданист, нақл мекунад?		
...дар бораи он, ки қаҳрамони асосӣ ин корро карданист аст, чӣ рӯй медиҳад, нақл мекунад?		
...дар бораи он, ки ин муаммо ҳал карда шуд, нақл мекунад?		
...дар бораи он, ки ин ҳодиса чӣ тавр ба охир расид, нақл мекунад?		
Як амалеро, ки дар ин кор ба шумо маъқул шуд, номбар кунед.		
Се калимаи шавқовареро, ки муаллиф истифода намуда буд, номбар кунед.		
Дар ҷоҳое, барои шумо нофаҳмо буд аломати «?» гузоред.		
Аломати "V" –ро дар ҷойҳое, ки муаллиф бояд маълумот илова намояд, гузоред.		
Ба мо бигӯй, ки чӣ гуна муаллиф метавонад навиштаҳои худро беҳтар кунад.		
Муаллиф кадом се калимаи луғатиро дар бар гирифтааст? Агар муаллим рӯйхати калимаҳои луғатро барои хонандагон дар иншои худ пешниҳод карда бошад, ин ашёро истифода баред.		

Ҷадвали 6. Рӯйхати тафтиш барои баҳодиҳии матни муҳокимавай

Номи муаллиф: _____ Сана: _____ Синф _____ Фан _____ Арзёбиро кӣ мегузаронад: _____		
Муаллиф ба кадом дараҷа...	Хуб	Бояд беҳтар карда шавад
... саволи аввалро гузошт?		
... ҳадди аққал се далел овард, ки фикри ӯро дастгирӣ кунанд?		
... далелҳои иловагӣ дохил кард?		
... ҳадди аққал се сабаби розӣ нашудан бо саволи аввалро овард?		
... сабабҳои ихтилофро нишон дод?		
... бо як далели қиддӣ ё хулосае анҷом ёфт?		
Як амалеро, ки дар ин кор ба шумо маъқул шуд, номбар кунед.		
Дар ҷоҳе, барои шумо нофаҳмо буд аломати «?» гузored.		
Аломати "V" –ро дар ҷойҳе, ки муаллиф бояд маълумот илова намояд, гузored.		
Ба мо бигӯй, ки чӣ гуна муаллиф метавонад навиштаҳои худро беҳтар кунад.		
Муаллиф кадом се калимаи луғатиро дар бар гирифтааст? Агар муаллим рӯйхати калимаҳои луғатро барои хонандагон дар иншои худ пешниҳод карда бошад, ин ашро истифода баред.		

Ҷадвали 7. Рӯйхати тафтиш барои баҳодиҳии ҳамаи намудҳои кори хаттӣ

Номи муаллиф: _____ Сана: _____ Синф _____ Кӣ арзёбиро мегузаронад: _____
Мақсади гузаронидани кори хаттӣ: _____ Шумо метавонед дар бораи ҳадафи худ бештар равшан бошед, агар шумо _____
Як лаҳзае, ки кори шумо ба ман писанд омад: _____
Пешниҳоде, ки ба ман хеле писанд аст: _____
Ин пешниҳод ба ман писанд аст, зеро ... _____
Як роҳи беҳтар кардани кори ман: _____
Як роҳи беҳтар кардани кори худ: _____
Ман "?" гузоштам ки дар он чизе барои ман норавшан буд.
Ман "V" гузоштам, ки дар он шумо маълумоти бештарро илова карданатон лозим аст. Калимаҳои нав, ки шумо дар таркиби луғавии худ истифода кардаед: _____

2.3. Марҳилаи хотимаӣ

Дар марҳилаи ниҳой, хонандагон кори худро аз нав дида баромада, бо ин ба анҷом наздик мешаванд. Дар асоси фикру ақидаҳо аз лоиҳа ва натиҷаҳои арзбӣ, донишомӯзон ба корҳои хаттии худ тағирот ворид мекунанд. Онҳо ҳадаф ё маълумотро аниқ менамоянд, иттилоот илова мекунанд, сохтори матнро таҷдиди назар месозанд, дар самти такмили интихоби калимаҳо ва сохтори ҷумлаҳо кор мебаранд, дар ҳолати зарурӣ калимаҳо ва ҷумлаҳоро илова, иваз ё хорич мекунанд. Хонандагон метавонанд иттилооти нав оваранд ё дар ҳошияи саҳифа тағирот ворид кунанд ва тирчаҳо кашанд, то ин иттилоотро ба матн хаттӣ дар қучо ҷойгир кунанд. Вақте ки хонандагон дарк мекунанд, ки онҳо маҷбур нестанд, ки тамоми асарро аз нав нависанд, онҳо ба тағирот дар корҳои хаттии худ бештар омодаанд (Strickland ва диг., 2002, саҳ. 190).

Дар ин марҳила хонандагон метавонанд кори хаттии худро тафтиш кунанд ё ҷуфт кор карда, кори хаттии якдигарро санҷанд. Ҳоло вақти он расидааст, ки хонандагон имло, грамматика ва пунктуатсияро дар матн тафтиш кунанд. Барои кӯмак ба хонандагон, муаллим метавонад рӯйхати тафтишоти таҳрирро пешниҳод кунад (ниг. Ҷадвали 8).

Ҷадвали 8. Таҳрири рӯйхати тафтиш

<i>Зеринро санҷед</i>	<i>Ман ислоҳҳои зарурӣ ворид кардам</i>
Ҳар як ҷумла бо ҳарфи калон сар мешавад.	
Ҳама номҳои одамон ва ҷойҳо бо ҳарфи калон оғоз мешаванд.	
Дар охири ҳар як ҷумла нуқта ҳаст.	
Дар ҷумлаҳо, дар ҳолати зарурӣ, вергул истифода мешавад.	
Ҳар як калима дуруст навишта шудааст.	
* Шарҳ <i>Шумо метавонед сатрҳоро илова кунед, то хонандагон тавонанд дониши нав омӯхтааро дар сохтори ҷумла, грамматика ва пунктуатсия санҷанд.</i>	

Муаллим метавонад интихобан аз хонандагон хоҳиш кунад, ки диққати худро ба чизҳои дар дарси охири грамматика ё пунктуатсия омӯхташон равона кунанд. Барои донишомӯзоне, ки бо имло, грамматика ё пунктуатсия мубориза мебаранд, муаллимон метавонанд рӯйхати санҷиши таҳрирро пешниҳод кунанд, ки ҳамагӣ се ё чор нуқтаро дар бар гирад. Ин унсурҳои соддатаре мебошанд, ки донишомӯз метавонад ба осонӣ барои худшиносӣ истифода барад ва матнро такмил диҳад (Strickland ва диг., 2002, саҳ. 193).

Дар ниҳоят, хонандагон корҳои хаттии худро ба муаллим, синф ва ё аудиторияи васеъ пешниҳод мекунанд ("нашр" мекунанд). Ҷашн гирифтани дастовардҳои ҳар як муаллифи хонанда муҳим аст. Омӯзгорон метавонанд аз хонандагон хоҳиш кунанд, ки корҳои хаттии худро бо роҳҳои гуногун пешниҳод кунанд.

- ◆ Хонандагон метавонанд чизҳои ба синф навиштаи худро хонанд.
- ◆ Муаллимон метавонанд "муаллифи рӯз" -ро интихоб кунанд ва як хонандаро интихоб кунанд, то чизҳои навиштаи ӯро хонад.

- ◆ Дар синф "Тахтаи шӯхрат" ташкил кардан мумкин аст, ки дар он хонандагон тамоми асарҳояшон ё порчаҳоро аз он овехта метавонанд.
- ◆ Мактабе метавонад "Галереяи эҷодкорон" -ро ташкил кунад, ки хонандагон чизҳои писандидаи худро интихоб кунанд. Пеш аз нишон додани корҳои хаттии худ, донишомӯзон метавонанд онро оро ё тасвир кунанд.
- ◆ Хонандагон метавонанд якҷоя барои хонандагони синфҳои параллелӣ ё барои тамоми мактаб рӯзнома бароранд. Ба онҳо лозим аст, ки аввал ҳадафҳои намудҳои гуногуни мақолаҳои рӯзномаро фаҳманд ва намудҳои мақолаҳоро, ки меҳоянд дохил кунанд, ба нақша гиранд. Онҳо бояд муаллифони барои ҳар як мақола муайян кунанд.
- ◆ Хонандагон метавонанд маҷмӯаи асарҳои хаттии синфро нашр кунанд, барои ин онҳо беҳтарин асарҳоро интихоб мекунанд, ки дар маҷмӯаи умумӣ ҷойгир карда шаванд. Китоб метавонад ба китобхонаи мактаб тақдим карда шавад ё ба "Гӯшаи хониш" илова карда шавад.

Яке аз мушкилотҳое, ки муаллим бо онҳо дучор меояд, ин аст, ки чӣ гуна нашр кардани кори донишомӯзоне, ки дар имло, грамматика ва пунктуатсия душворӣ мекашанд, то онҳоро бо ошкор кардани тамоми хатогиҳои худ дар ҳиҷолат намонад. Дар айни замон, эътироф кардани ҳамаи муаллифон муҳим аст. Яке аз роҳҳои мубориза бо ин мушкилот ин гуфтугӯи инфиродӣ бо хонанда пас аз таҳрири матн ва кӯмак ба хонанда дар такмили матн аст. Муаллим дар ҳузури хонанда, иштибоҳҳоро ислоҳ мекунанд ва бо сабр мефаҳмонад, ки чаро ин тағирот барои ба чоп омода кардани эссе заруранд. Дар айни замон муаллим дарс намедиҳад. Ин гуфтугӯ танҳо барои ислоҳ кардани корҳои хаттӣ аст, то донишомӯзон тавонанд асарҳои худро нашр кунанд (Strickland и др., 2002, стр. 195-196).

Гарчанде ки раванди навиштан хаттӣ ё зина ба зина ба назар мерасад, ин дар асл чунин нест. Сохтани матн ин риояи дастури тайёр нест, вақте ки ҳамаи қадамҳо бо тартиби пешакӣ иҷро карда мешаванд. Раванди навиштан чандир ва доимист. Хонандагон давра ба давра аз як марҳилаи навиштан ба марҳилаи дигар мегузаранд, баъзан бармегарданд ё пеш мераванд. Хонандагон аввал ба нақша гирифтани меҳоянд, шунавандагони худро муайян мекунанд ва дар бораи чӣ гуна ба тартиб даровардани навиштаҳои худ фикр мекунанд, пас лоиҳа менависанд. Аммо, ҳангоми коркарди лоиҳа, онҳо метавонанд ба марҳилаи банақшагири баргашта, ақидаи худро дар бораи он чизе, ки дар кори худ гуфтан меҳоянд, дигар кунанд. Пас аз худшиносии кори хаттӣ, онҳо метавонанд тасмим гиранд, ки маълумоти бештаре илова кунанд ё сохтори матни хаттиро тағир диҳанд ва дубора ба марҳилаи банақшагири баргашта, маълумоти бештар гиранд. Хонандагон метавонанд лоиҳаҳои сершумор нависанд. Ба ибораи дигар, гарчанде ки навиштан раванди қадам ба қадам, пайдарпай аст, хонандагон аксар вақт ҳар як марҳилаи навиштанро такмил медиҳанд, то навиштаҳои худро мукамал созанд. Муҳим аст, ки муаллимон ба хонандагон дар ин раванд барои чандир будан кӯмак кунанд.

Резюме

Раванди навиштани эҷодӣ аз се марҳила иборат аст: омодагӣ, асосӣ ва ниҳой. Аввалан, хонандагон мавзӯё ва ғояи асосии кори худро интихоб мекунанд, намуд, услуб ва жанри дар он эҷодшавандаро муайян мекунанд. Барои кушодани мавзӯё,

барои онҳо ёфтани маводи мувофиқ, интихоби луғат ва воситаҳои аёнӣ ва ифодакунанда ва нақшаи кори хаттӣ муҳим аст. Кор бо ташкилотчиёни графикӣ ба шумо дар иҷрои ин вазифа кӯмак мекунад. Пас аз марҳилаи омодагӣ, хонандагон дар асоси нақшаи таҳияшуда ба навиштани нусхаи матн шурӯъ мекунанд. Лоиха ба муаллим ё ҳамсинфони худ барои арзёбӣ пешниҳод карда мешавад, ки дар асоси натиҷаҳои он хонандагон ба таҳрир, тағир ё илова кардани кори худ шурӯъ мекунанд ва хатоҳоро бартараф менамоянд. Хонандагон метавонанд нусхаи ниҳоии кори хаттиро ба ҳамсинфони худ хонанд, ба маҷмӯаи умумии асарҳои хонандагон дохил кунанд, барои эҷоди девори муаллифон ва ғ.

Ҳангоми кор бо навиштани эҷодӣ, тадричан коҳиш ёфтани иштироки муаллимон ва афзоиши мустақилияти хонандагонро ба назар гирифтани муҳим аст: аввал муаллим дониши ибтидоӣ медиҳад, чӣ гуна истифода шудани стратегияҳои навиштани эҷодиро мефаҳмонад ва сипас дар амал нишон медиҳад, ки чӣ гуна матнҳои гуногун эҷод карда мешаванд. Хонандагон кӯшиш мекунанд, ки бо муаллим истифода бурдани стратегияҳоро тамрин кунанд ва ҳангоми боварӣ ҳис кардан ба кори мустақилона гузаранд. Сатҳи мухталифи навиштан ва хондан дар синфҳои 1-4 бояд ба назар гирифта шавад. Мувофиқи стандарт ва рӯйхати салоҳиятҳо ба хонандагон сатҳи муайяни душвории вазифаҳо пешниҳод карда мешавад.

ҚИСМИ 3. ҲАНГОМИ ОМУЌИШИ ФАНҲОИ ГУНОГУН ИСТИФОДАИ НОМАИ ЭҶОДӢ

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Дар дарсҳои математика навиштани эҷодӣ чӣ гуна истифода мешавад?
- ◆ Навиштаҳои эҷодӣ дар дарсҳои кишваршиносӣ, одобнома ва АБҲ чӣ гуна истифода мешаванд?
- ◆ Навиштаҳои эҷодӣ дар дарсҳои СТ ва мусиқиро чӣ тавр истифода бурдан мумкин аст?

Хонандагон аз агар маводи таълимиро дар шакли хаттӣ таҳия намоянд, ду маротиба зиёдтар ҳифз мекунанд. Бо назардошти ин имтиёзҳо, муаллимон бояд ҳар як имкони навиштанро на танҳо барои баланд бардоштани савод, балки инчунин барои баланд бардоштани сифати тафаккури хонандагон истифода баранд.

Дуг Лемов. Маҳорати муаллим.

Усулҳои исботшудаи муаллимони барҷаста.

Навиштаҳои эҷодӣ бояд чузъи ҷудонашавандаи омӯзиши ҳамаи фанҳои синфҳои ибтидоӣ гарданд ва бо фанҳои "забон" маҳдуд нашаванд. Вақте ки хонандагон дар бораи чизҳои хонда ё омӯхташон дар синф менависанд, фаҳмиши худро ба таври назаррас беҳтар мекунанд (Graham & Hebert, 2010). Шанахан (2016) чор гурӯҳи хонандагонро муқоиса кард: а) хонандагоне, ки матнро мехонанд, б) хонандагоне, ки матнро мехонанд ва дубора мехонанд, в) хонандагоне, ки матнро мехонанд ва муҳокима мекунанд ва д) донишомӯзоне, ки дар бораи матн менависанд. Вай ба хулосае омад, ки "навиштан дар бораи матн хондашуда, бешубҳа, аз хондани матн, ... хондан ва дубора хондани матн, [ё] ... хондан ва муҳокима кардани матн беҳтар аст." Вақте ки хонандагон дар бораи чизҳои хондашон қайдҳо мегузаронанд, онҳо мундариҷаро амиқтар инъикос мекунанд. Навишти эҷодӣ тафаккури баландро дар хонандагон инкишоф медиҳад, зеро раванди навиштан ҷамъовари иттилоот, ба низом даровардан ва фаҳмидани он, инчунин қобилияти изҳори ақидаи худро талаб мекунад.

Дар ин бахш роҳҳои ворид кардани навиштаҳои эҷодӣ ба як қатор фанҳои синфҳои ибтидоӣ пешниҳод карда мешаванд: математика, Кишваршиносӣ, АБҲ, СТ ва мусиқӣ.

3.1. Навиштани эҷодӣ дар дарсҳои математика

Ворид кардани навиштаҳои эҷодӣ ба дарсҳои математика душвор аст, аммо он ба донишомӯзон имкон медиҳад, ки донишҳоро ба низом дароранд, тавассути навиштан барои омӯхтан, васеъ ва мустаҳкам кардани фаҳмиши худ дар бораи математикаи омӯхташон. Навиштани эҷодӣ ба хонандагон ба таҳлил, тафсир ва мубодилаи ғояҳои математикӣ кӯмак мекунад. Навиштаи эҷодӣ дар математика хонандагонро ба омӯхтани математика ҷалб намуда, тавачҷӯҳи хонандагонро ба он инкишоф медиҳад (IDRA, 2003). Дар зер як қатор стратегияҳои эҷодии навиштан мавҷуданд, ки шумо метавонед дар синфи математикаи худ истифода баред.

Барои он ки хонандагон тарзи ҳисоб кардани ашӯҳои гуногун (ашӯ, гурӯҳҳои ашӯ) ва бо тартиби муқарраршудаи ҳисобкунӣ муқаррар кардани шумораи тартибии фанни мушаххасро омӯзанд, хонандагон метавонанд ба а) бо шумораи муайяни қаҳрамонҳо, ҳодисаҳо ё ашӯҳо бо нишон додани рақамҳои тартибии онҳо афсонае созанд; б) қиссае бо миқдори муайяни калимаҳо дар ҳар як ҷумла эҷод кунанд (масалан, ҷумлаи аввал бояд аз як калима, дуввум - аз ду, сеюм - аз се ва ғ.) иборат бошад; в) ҳикояҳоеро таҳия кунанд, ки воҳидҳои ченак (миллиметр, сантиметр, детсиметр, метр) ва таносуби онҳоро нишон медиҳанд.

Ҳангоми кор бо мушкilotи калима, шумо метавонед донишомӯзонро даъват кунед, ки матни масъаларо ба шакли шеърӣ табдил диҳанд ё дар асоси он як ҳаҷв созанд. Чунин кор имкон медиҳад, ки шароити мушкilot дар вазъияти ҳаётӣ инъикос ёбад, ки ин ба дарки амиқи шароити мушкilot ва ҷустуҷӯи васила ва усулҳои ҳалли он мусоидат мекунад. Ва барои ташаккул додани қобилияти шинохтани шаклҳои геометрӣ (нуқта, хатҳо, хати рост, сегмент, шуоъ, хати шикаста, бисёркунҷа, давра), аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки матни тавсифе пешниҳод кунанд, ки дар он ба рақамҳо хусусиятҳои гуногуни тавсифӣ дода шавад. Барои омӯхтани мафҳуми силсилаи рақамҳо хонандагон метавонанд ҳикояе созанд, ки дар он рӯйдодҳо пай дар пай ҷойгир карда шаванд ва матни тафаккур ба донишомӯзон имкон диҳад, ки чӣ гуна ва чаро масъала фаҳмида шудааст ва чӣ гуна усули ҳалли он дар шакли хаттӣ пешниҳод карда шавад.

3.2. Навиштани эҷодӣ дар дарсҳои Кишваршиносӣ, Одобнома, АБХ

Бо мақсади рушди амиқи миқдори зиёди иттилоот дар мавзӯҳои "Кिशваршиносӣ", "Одобнома", "АБХ" ва ғайра, пешниҳод карда шудааст, ки намудҳои гуногуни корҳои хаттӣ истифода шаванд, ки ба хонандагон имкон медиҳанд, ки дониши мавҷуда ва иттилооти навро ба ҳам пайванданд, дарк кунанд ва тавассути призмаи ҳолатҳои ҳаётӣ баррасӣ намоянд. Омӯзгор метавонад ин шакли фаъолиятро бо мақсади арзёбии формативӣ истифода барад. Барои ин якчанд стратегияҳо пешниҳод карда мешаванд.

Синквейн. Дар ибтидои асри XX, шакли синквейнро шоири амрикоӣ Аделаида Крапси (1878-1914) таҳия карда буд, ки ба шиносоии ӯ бо миниатюраҳои японии хайку ва танка таъяс мекард. Синквейнҳо ба маҷмӯаи шеърҳои пас аз маргаш дохил карда шуданд, ки соли 1914 нашр гардида, якчанд маротиба аз нав ҷоп шудаанд. Аделаида Крапси шакли нави шеърро таҳия кардааст, ки иборат аз панҷ сатр - синквейн мебошад. Аз он даврон вақтҳои зиёде гузашт ва имрӯз бисёр намудҳои синквейн пайдо шуданд, ки шумо метавонед онҳоро бо зер кардани истиноди сайти [Cinquain.ru](https://www.bilimbulagy.com)⁹ шинос кунед.

Дар педагогика синквейн ҳамчун усули методологӣ истифода мешавад, ки тартиб додани шеъри иборат аз панҷ сатр мебошад, ки дорои хулосаи кӯтоҳ, ҷамъбасти маводи таълимӣ омӯхташуда мебошад. Ин усул ба шумо имкон медиҳад, ки дар асоси шакли навиштани шеър унсурҳои барҷастаи мавзӯи мавриди омӯзишро қайд намуда, таҳлил намоед, хулоса бароред ва мухтасар таҳия кунед.

Қоидаҳои навиштани синквин:

- ♦ **сатри аввали** шеър мавзӯи он аст, ки бояд бо як калима ва ҳатман исм ё ибора ифода карда шавад;

⁹ Ниг. Сайт Bilimbulagy. Мирояя литература: Я писатель//URL: <https://www.bb.edu.gov.kg/index.php>

- ◆ **сатри дуюм** аз ду калима иборат аст, мавзӯи асосиро кушода, онро тавсиф мекунад, инҳо бояд сифат бошанд;
- ◆ **дар сатри сеюм**, се феъл амалҳои марбут ба мавзӯро нишон медиҳанд;
- ◆ **сатри чорум** иборати чор калимаест, ки хонанда бо он муносибати худро ба мавзӯ баён мекунад. Дар ин ҳолат, он метавонад ё ҷумлае бошад, ки хонанда мустақилона тартиб додааст, ё иборати ҷаззоб, зарбулмасал, мақол, иқтибос, афоризм, ҳатман дар заминаи мавзӯи кушодашаванда;
- ◆ **сатри панҷум** синоними мавзӯ, калимаест, ки натиҷаи муайяно, хулосаро ифода мекунад.

Воқеаи пирамидавӣ. Ин усул вақте истифода мешавад, ки хонандагон як мафҳум ё мафҳумҳои навро меомӯзанд ва зарурати дар дARS ҷамъбасти кардани кор ба миён меояд. Аз хонандагон даъват карда мешавад матни формати пирамида пешниҳод кунанд, ки дар ҳар як қадами он шумораи калимаҳо дар мавзӯи омӯхташаванда мувофиқи рақами қадам оварда шаванд, калимаҳо бояд ҳукмиҳо дошта бошанд (ниг. Схемаи 15).

Схемаи 15. Воқеаи пирамидавӣ

Воқеаи пирамидавӣ

1. Номи қаҳрамони воқеаи шумо (қаҳрамон метавонад инсон, ҳайвонот, меваю сабзавот, предмети бечон бошад).
2. Ду калимае, ки қаҳрамонро тасвир мекунад (қиёфа, синну сол, хусусиятҳо сифатҳои қаҳрамон).
3. Се калимае, ки ҷойи воқеаро тасвир мекунад (мамлакат, макон, ҷойи ҷамъиятӣ ва ғ.).
4. Чор калимае, ки муаммои воқеаро тасвир мекунад (пул, хато кардан, воҳӯрдан, ишқ...).
4. Панҷ калимае, ки оғози воқеаро тасвир мекунад (сабаби муаммои воқеа чӣ буд?).
5. Шаш калимае, ки воқеаи дуҷумро тасвир мекунад (дар рафти воқеаҳо бо қаҳрамон ва атрофиёни он чӣ рӯй медиҳад?).
6. Ҳафт калимае, ки воқеаи сеҷумро тасвир мекунад (барои ҳалли муаммоҳо чӣ чораҳо дида шуд?).
7. Ҳашт калимае, ки ҳалли муамморро тасвир мекунад.

Ҷамъбасти. Ин такрори кӯтоҳ ва кӯтоҳкардаи он чизе, ки хонанда шунидааст, дидааст ё хондааст (ин метавонад филм, китоб, бозӣ, шеърӣ дароз ва ғ.) бошад. Мақсади он расонидани ғояи асосӣ ва ҷузъиёти марбут ба маводи омӯхташуда мебошад. Барои

навиштани хулоса, тавсия дода мешавад, ки саволҳои зерини ишорай: "Қаҳрамони рӯйдодҳо кист?", "Чӣ ҳодиса рӯй дод?", "Ҳодисаҳо дар қучо рух доданд?", "Кай буд?", "Чаро? Чаро? ба кор раванд". Хонандагон, ки ба ин саволҳо ҷавоб медиҳанд, бояд 3-4 тафсилотро бо суханони худ нишон диҳанд. Дар хулосабарории матн бояд унвони мавзӯ, муаллиф (китоб, намоишнома, филм ва ғ.) зикр карда шавад. Матн бояд аз ғоя ва ҳадафи асосии навиштани матн оғоз карда шавад (хабар диҳед, исбот кунед, фароғат кунед), матн бояд қисми асосӣ ва ниҳоиро дар бар гирад. Барои сохтани матни умумичаҳонӣ ба хонандагон тавсия дода мешавад, ки сархатҳои пайванди калимаро истифода баранд: якумин, аввал, дуввум, дигар, баъд, ниҳоят.

Навиштани мақолаҳои рӯзнома. Даъвати хонандагон барои навиштани мақолаи рӯзнома роҳи дигари ҳамгиро кардани навиштаҳои эҷодӣ ва дигар мавзӯҳои омӯзишӣ мебошад. Хонандагон метавонанд дар мавзӯҳои марбут ба дарсҳои "Кишваршиносӣ", "Одобнома", "АБХ", "СТ" ва ғайра мақолаҳои гуногун нависанд. Онҳо метавонанд корҳои ҳамаи хонандагонро ҷамъоварӣ намуда, рӯзнома нашр кунанд. Барои он ки хонандагон мақолаи рӯзнома нависанд, муаллим бояд онҳоро бо услуби журналистӣ шинос кунад. Хусусияти хоси ин услуб пешниҳоди иттилоотӣ мебошад ва бо вазифаи маъмулсозӣ алоқаманд аст. Мақолаи рӯзнома метавонад дар шакли репортаж, ёддошти иттилоотӣ, мусоҳиба, суханронӣ бошад. Дар синфҳои ибтидоӣ, шумо метавонед аз донишомӯзон хоҳиш кунед, ки ёддошт тартиб диҳанд. Қоидаҳои навиштани ёддошт а) донишҷӯи он чизе, ки шумо дар бораи он менависед, б) тавсифи муфассали як далел, в) пешниҳоди пайвасти мавод, г) нишон додани онҳое, ки дар бораи онҳо гуфта мешавад, д) изҳори муносибати шумо ба рӯйдодҳо, е) равшанӣ ва рангинии забон (Полякова Э., 2020).

3.3. Навиштани эҷодӣ дар дарсҳои СТ ва мусиқӣ

Дар дарсҳои мусиқӣ ва рассомӣ аз навиштан барои тасаввуроти асарҳои бадеӣ ва ифодаи назари худ ба онҳо истифода кардан мумкин аст. Дар дарсҳои СТ, ҳадафи ин кор метавонад ошноӣ бо эҷодиёти рассом, ташаккули қобилияти тасвир кардани предмет ва барои ин истифода бурдани воситаҳои тасвирӣ ва ифодаи забон, инкишофи қобилияти мушоҳида ва таваҷҷӯҳ ба санъат бошад. Схемаи ноҳамвор барои тавсифи расм аз қисмҳои зерин иборат аст:

- ◆ Ҷумлаи муқаддимавӣ: ҳадафи асар, унвони расм, номи рассом.
- ◆ Маълумот дар бораи рассом (кадом расмҳо ва кай навиштааст, самти кораш, хусусиятҳои асараш).
- ◆ Маълумот дар бораи расмҳои тасвиршуда (вақте ки он таҳти таъсири кадом воқеаҳо навишта шудааст, жанри расм).
- ◆ Тавсифи расм: сюжет (агар бошад); он чи дар пешгоҳ ва замина нишон дода шудааст; аломатҳои асосӣ ва ҷузъиёти тасвир, рангҳои асосии тасвирро баён кунед (чаро рассом онҳоро интихоб кардааст / маҳз онҳоро).
- ◆ Воситаҳои экспрессионӣ ва композитсионие, ки рассом истифода мебарад (ин расм чӣ гуна кайфиятро ифода мекунад?), Нақши онҳо дар ифодаи мавқеи муаллиф, ғояи тасвир.
- ◆ Таассуроти шахсӣ аз наққошӣ (он чӣ гуна таассурот бахшид, чӣ хусусан гуворо сохт, чӣ чизи пурра даркнашуда боқӣ монд).

Дар дарсҳои мусиқӣ аз навиштани эҷодӣ барои шиносӣ бо асарҳо ва асбобҳои мусиқии бастакорон ва сарояндагон машҳур истифода бурдан мумкин аст, зеро дар дарси мусиқӣ хонандагон қобилияти ҳис кардан, фаҳмидан, таҳлили асарҳои мусиқии шунидаи худро меомӯзанд.

Барои навиштани матне, ки пораи мусиқиро тавсиф мекунад, аз хонандагон хоҷиш карда мешавад, ки ин мусиқиро якчанд маротиба гӯш кунанд. Муайян кардани хусусияти умумии қор ҳатмист. Муаллим метавонад маслиҳатҳо диҳад, ки дар ҳолҳои ин қор нишон дода шудаанд. Инҳо истилоҳоти итолиёвӣ мебошанд, ки барои ифодаи хусусияти иҷрои асар истифода мешаванд: *affettuoso* – дилсӯз, *agitato* – зинда, *alla marcia* – дар услуби марш, *brillante* – дурахшон, *calando* – суст ва ором, *dolce* – нафис, *feroce* – шадид ва ғ. Хонандагон консепт тартиб медиҳанд, ки дар он муқаддима, асос ва хулоса мавҷуд аст. Дар муқаддима шумо метавонед нависед, ки дар бораи қадом асар шунидаед, чанд суҳан дар бораи композитор баён менамояд. Қисми асосии иншо дар бораи ягон асари мусиқӣ пурра ба ҳуди асар асос меёбад. Ҳангоми тартиб додани нақша барои худ қайдҳо гузоштан хеле муҳим аст: мусиқӣ чӣ гуна сар мешавад, қадом асбобҳо садо медиҳанд, оё он нарм аст ё баланд, чӣ дар мобайн шунида мешавад, чӣ хотима меёбад. Дар сархати охир, расонидани ҳиссиёти худ нисбати чизҳои шунидаатон хеле муҳим аст.

Резюме

Навиштани эҷодӣ бояд як қисми таркибии омӯзиши хонандагон дар бораи ҳама мундариҷаи фанни мактаби ибтидоӣ гардад, зеро он роҳи самараноки ташаккул додани малақаҳои тафаккури олий мебошад. Ҳамгирой бо навиштаҳои эҷодӣ ва математика душвор аст, аммо ба донишомӯзон имкон медиҳад, ки донишхоро тавассути навиштан ба система дароранд, то фаҳмиши худро дар бораи математикаи омӯхташон васеъ ва мустаҳкам кунанд. Омӯзиши Кишваршиносӣ, АБҲ, одобнома ва дигар мавзӯҳо барои хонандагон қолибтар хоҳад шуд, агар ҳангоми қор дар дарс имконияти истифодаи намудҳо ва шаклҳои гуногуни навиштани эҷодӣ дохил карда шавад, масалан, "синквейн", "таърихи пирамида", навиштани мақола дар рӯзнома, қор бо созмони графикӣ МДД ва навиштани матни умумичаҳонӣ. Дар дарсҳои СТ хонандагон ба қор оид ба тавсифи расмҳо ва дар дарсҳои мусиқӣ - асарҳои мусиқӣ даъват карда мешаванд. Ҳамин тариқ, на танҳо пойгоҳи дониш дар мавзӯҳо васеъ мешавад, балки робитаҳои байнисоҳавӣ ташаккул меёбанд ва малақаҳои навиштани эҷодӣ рушд мекунанд.

ҚИСМИ 4. РОБИТАИ МУТАҚОБИЛА ВА АРЗЁБӢ

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Раванд ва натиҷаҳои навиштани эҷодии хонандагонро чӣ гуна бояд арзёбӣ кард?

Раванди навиштани эҷодӣ хеле мураккаб ва тӯлонӣ аст, аз ин рӯ фикру мулоҳизаҳо ва баҳодихӣ дар тӯли тамоми раванд гузаронида мешаванд: аз интиҳоби мавзӯъ ва муайян кардани ғояи асосӣ то пешниҳоди нусхаи ниҳоии таҳриршудаи кори хаттӣ. Дар раванди таълими хаттӣ, муаллимон бояд диққати хонандагонро ба қобилияти дуруст пешниҳод кардани мундариҷаи пешбинишуда ҷалб кунанд, аз ин рӯ муаллим сӯҳбати пешакӣ мегузаронад, ки дар ҷараёни он бо донишомӯзон сохтори матн ояндаро муҳокима карда, мантиқи паҳншавии мавзӯро инъикос мекунад. Муаллим хонандагонро бо меъёрҳои навиштани хуб шинос мекунад, аз ҷумла кушодани мавзӯъ ва пайравӣ аз ғояи асосӣ; муттасилии презентатсия; мавҷудияти умумиҷаҳонӣ; ҳузури ҳукми муаллиф; мувофиқати матн бо услуби интиҳобкардаи нутқ, мавҷудияти сохтори возеҳи матн - муқаддима, қисми асосӣ, хулоса; набудани хатогиҳо дар навиштан ва мантиқи паҳн кардани матн. Дар асоси ин меъёрҳо, хонандагон кори худро баҳо медиҳанд ва хатогиҳоро ислоҳ мекунанд (ниг. Ҷадвали 9), пас муаллим сиёҳнависро баррасӣ мекунад. Дар лаҳзаи раванди навиштан муаллим ба хонандагон робитаи баръаксро воғузур менамояд. Муаллим (муаллима) ҳанӯз ба фаъолияти хонандагон баҳогузорӣ намекунад. Пас аз гирифтани фикру мулоҳизаҳои муаллим ва / ё ҳамсолони худ, донишомӯзон асарро аз нав навишта, нусхаи ниҳоии кори хаттиро пешниҳод мекунанд.

Ҷадвали 9. Шакли худбаҳодихӣ

Хонанда _____	Синфи _____	Фан _____	Сана _____
Шарҳи ман			Шарҳи омӯзгор
		Ҳа	Не
Банақшагирӣ			
Ман мавзӯи хуберо интиҳоб кардам.			
Ман оид ба ин мавзӯъ маълумот пайдо кардам.			
Ман дар бораи он фикр мекардам, ки барои хонандагони худ чӣ қолиб хоҳад буд.			
Барои ташкили маълумот ман аз ташкилкундагони графикаи истифода мекардам			
Ташкили сохти матн			
Матн сарлавҳа дорад.			
Матн аз сархатҳо иборат аст. Ҳар як сархат бо хати сурх оғоз меёбад.			
Дар матн қисмҳои он вучуд дорад: оғоз, муқаддима.			
Матн қисми асосӣ, калидӣ дорад, ки дар он ғояи асосӣ кушода мешавад.			

Дар матн хотима ҳаст: қисми ниҳой, ки хулосаҳоро дар бар мегирад.			
Хат			
Вақте ки ба ман кӯмак лозим шуд, ман маълумоти заруриро ҷустам (аз китоб, китоби дарсӣ, дар дигар манбаъҳои иттилоот) _____.			
аз муаллим кӯмак хостам _____ барои кӯмак ба ҳамсинфон муроҷиат кардам.			
Таҳрир			
Ман лоиҳаи асарро бодикқат хондам.			
Ман ҷойҳоеро, ки бароям маъкуланд, қайд кардам.			
Ман ҷойҳоеро қайд кардам, ки бояд ислоҳ шаванд.			
Лоиҳаро ба ҳамсинфонам нишон додам.			
Ман эродҳо ва пешниҳодҳои онҳоро пазируфтам.			
Бознависӣ			
Ман сохтори матнро такмил додам.			
Ман дурусти матнро тафтиш кардам (грамматика, имло, синтаксис, пунктуатсия).			

Бо мақсади арзёбии натиҷаҳо - матни хаттӣ – инчунин истифодаи шакли дигари баҳодихӣ ва таҳрири муштарак, ки мундариҷаи матнро ба назар мегирад, пешниҳод карда мешавад (ниг. Ҷадвали 10).

Ҷадвали 10. Арзёбии мундариҷа (формаи арзёбӣ)

Арзёбии мундариҷаи кори хаттӣ			
			Шарҳи омӯзгор
Оё ҳукми яқуми матн ба мавзӯӣ оварда мерасонад?	Ҳа	Не	
Оё ҳамаи пешниҳодҳо ба мавзӯӣ мувофиқанд?			
Оё ҳама ҷумлаҳо ба ҷои андешаҳо далел меоранд?			
Оё далелҳо дурустанд? <ul style="list-style-type: none"> • ҳама далелҳо дурустанд; • баъзе далелҳо саволҳоро ба миён меоранд; • баъзе фактҳо дуруст нестанд. 			
Оё мутобиқати мантиқӣ вучуд дорад?			
Пайдарпаии матн дуруст ва мантиқӣ аст.			

Тағироти хурд лозиманд.			
Дар матн пайдарпаии мантиқӣ вучуд надорад.			
Оё мавзӯъ ва ғояи асосӣ дар матн оварда шудааст?			
Арзёбии умумӣ			

Барои арзёбии намудҳои алоҳидаи матн, пешниҳод карда мешавад, ки меъёрҳои баҳодихии сифати кор бо таваҷҷӯҳ ба а) мутобиқат ба сохтори як маҷмӯи мураккаби синтаксисӣ (ММС) ва б) мундариҷаи забони ҷузъҳои он (Фетисова Н., 2020) (ниг. Ҷадвали 11) ба кор гирифта шавад.

Ҷадвали 11. Мувофиқати мундариҷаи лингвистии матн ба намуди он мувофиқи сохтори ММС

Ҷузъҳои ММС	Хели нутқ		
	Тасвири	Муҳокимаи	Нақли
Оғоз	Ҷумлаи оддӣ, ки мавзӯи тавсифро номбар мекунад.	Тезис-пешниҳод: савол-андеша, тахмин, ки тасдиқро талаб мекунад.	Ҷумлае, ки қаҳрамонони ҳодиса, машғулияти онҳо, вақт ва макони (аксар вақт) сар шудани ҳодисаро номбар мекунад.
Қисми мобайнӣ	Рӯйхатгирии хосиятҳо, сифатҳо, сифатҳои предмет.	Далелҳо барои исботи тезисҳо.	Рӯйхатгирии амалҳои қаҳрамонҳои ба ҳодиса оварда, бо тавсифи намуди зоҳирӣ, релефи онҳо, бо мулоҳизаҳои муаллиф ё қаҳрамонҳо дар бораи ҳодиса. Муҳаррики ҳодиса ҳамеша ихтилофот аст.
Хотима	Нақш ва аҳамияти мавзӯ барои муаллиф ё вазъияти тасвиршуда (эҳтимолан арзёбӣ).	Хулоса аз далелҳои қисми миёна: ибтидорӣ ва амиктар мекунад.	Натиҷаи амалҳои персонажҳо дар он аст, ки ҳалли низоъ бояд ба хонанда таъсири сахт расонад.

Яке аз воситаҳои, ки ба муаллимони барои кори хаттӣ баҳо додан кӯмак мекунад, ин рубрикаи баҳогузори мебошад (ниг. Ҷадвали 12). Муаллим муайян мекунад, ки кадом унсурҳои ҳарф барои арзёбӣ муҳиманд. Пас муаллим рубрикаи баҳогузори барои ҳар як хонанда истифода мебарад. Рубрика барои муаллим фаҳмидани онро, ки чӣ бояд анҷом ёбад, осонтар менамояд ва пешниҳоди бозгашти хонандагонро осон мекунад.

Ҷадвали 12. Рубрикаи арзёбӣ

Ном _____ Сана _____ Синфи _____

Шакли навиштан:

<i>Ҳадафи равшан</i>	<i>Интизориҳоро қонъ мекунад</i>	<i>Мумкин аст тақмил дода шавад</i>	<i>Омӯзиши иловагӣ талаб карда мешавад</i>
Ташкилот (дар асоси ҳадафи нома)			
* Хусусиятҳои мақсад барои навиштан			
Маълумоти кофӣ			
Соҳторҳои гуногуни ҷумла			
Интиҳоби гуногуни калимаҳо			
Матни навишташударо фаҳмидан осон аст			
Таснифот ва ҳарфҳои калон, ки ба сатҳи синф мувофиқанд.			
** Муаллим малакаҳои охири забонамӯзии хонандагонро дар бар мегирад.			
Максимум ду калимаи ғалат, ки ба сатҳи синф мувофиқанд			

* Масалан, ҳикоясозӣ унсурҳои ҳикояро дар бар мегирад; тавсифи калимаҳоеро дар бар мегирад, ки ҳиссиёти мувофиқро инъикос мекунанд; муошират ғояи асосӣ ва ғояҳои дастгирикунандаро дар бар мегирад; боварӣ андеша, далелҳо ба манфиати ин ақида, андешаи муҳолиф, далелҳо бар зидди ақидаи муҳолиф, ҳулоса.

** Масалан, ҳарфҳои калон, калимаҳои гузариш, пешвандҳо ва ғ.

Муаллим бояд ҳамеша дар хотир дошта бошад, ки фикру мулоҳизаҳои мусбӣ ва баҳодиҳии дастгирӣ хонандагонро барои идомаи кор дар супоришҳои навиштани ҳавасманд мекунад, онҳоро барои санҷидани намудҳо, услубҳо, жанрҳои гуногун бармеангезад ва онҳоро ташвиқ мекунад, ки аз навиштани ҳикояҳои худ натарсанд. Дар ҳама марҳилаҳои навиштан муҳим аст, ки ба навиштани асар бодикқат назорат кунед, то бартарӣ ва сустии худро арзёбӣ кунед, малакаҳо ва стратегияҳои мушаххасро мувофиқи талаботи хонандагон омӯzed. Пешниҳоди фикру мулоҳизаҳои мукамал малакаҳои бадеии эҷодкардаи хонандагонро тақвият мебахшад ва ба ислоҳи хатогиҳои тақрорӣ мусоидат мекунад. Арзёбӣ қисми таркибии таълими босифат мебошад.

Резюме

Раванди навиштани эҷодӣ хеле мураккаб ва тӯлонӣ аст, бинобар ин фикру мулоҳизаҳо ва арзёбӣ дар тӯли тамоми ин раванд анҷом дода мешаванд. Худшиносӣ ва азназаргузаронӣ (азназаргузаронӣ) роҳҳои самарабахши ба хонандагон омӯхтани тарзи таҳрир кардани қор ва ба марҳилаи худнависӣ бомуваффақият гузаштан мебошанд. Бозгашти мусбӣ донишомӯзонро барои ташаккули малакаҳои ҳалоқияти эҷодӣ бармеангезад ва мушоҳидаи бодикқате, ки муаллим дар тӯли ин раванд мегузаронад, барои пешгирии хатогиҳо хидмат мекунад.

ҚИСМИ 5. СТРАТЕГИЯҲОИ РУШДИ НАВИШТАНИ ЭҶОДӢ ДАР СИНФИ ИБТИДОӢ

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Чӣ гуна бояд навиштани эҷодӣ дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар дарсҳои гуногун инкишоф ёбад?

Дар ин бахш як қатор намунаҳои навиштани эҷодӣ дар дарсҳои синфҳои ибтидоӣ оварда шудаанд. Намунаҳо дар шакли стратегияҳо пешниҳод карда мешаванд – дастурҳои мушаххас, ки метавонанд барои омӯзиши мавзӯҳои мушаххаси барнома, ошноӣ бо китоб ё матн ё таълими тамоми дарс татбиқ карда шаванд. Ин стратегияҳо ба тариқи дигар "реҷай" меноманд - амалҳо, машқҳо, супоришҳои такрорӣ, раванде, ки ҳам муаллим ва ҳам донишомӯзон дарк кардани масъулияти ҳар як шахс (тавассути истифодаи мунтазам аллакай медонанд) мебошанд. Ин ба шумо имкон медиҳад, ки имкониятҳои хонандагонро зиёдтар кунед, тавоноҳои онҳоро ошкор намоед.

Дар оғози ҳар як стратегия нишон дода мешавад, ки дар раванди таълим чӣ гуна фарқ кардани маҳз муҳим аст: мундариҷа (барнома), раванди таълим (усулҳо, машқҳо, супоришҳо), муҳите, ки ҳавасмандии хонандагонро баланд мебардорад ё формати арзёбӣ. Инчунин принсипи тарроҳии универсалӣ пешниҳод карда мешавад, ки ҳангоми истифодаи стратегияи пешниҳодшуда ба он диққат додан муҳим аст.

Ҳар як стратегия ҳадафи таълимро муайян мекунад, ки барои кадом синф тавсия дода мешавад, натиҷаҳои пешбинишудаи омӯзишро муайян мекунад, рӯйхати маводи заруриро барои истифодаи стратегия ва шакли ташкили кор дар синф пешниҳод менамояд. Дар зер тартиби марҳила ба марҳила барои стратегия оварда шудааст. Тавсиф бо тавсияҳо оид ба баҳодиҳии дифференсиалӣ хотима меёбад.

Стратегияҳои пешниҳодшуда бо назардошти талаботи Стандарти давлатии таълимии мактаби таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Қирғизистон таҳия шудаанд.

Стратегияи "RACE" иборат аз он аст, ки ҳикояи кӯтоҳро дар асоси порчаи хондашуда ё тамоми китоб аз рӯи алгоритми додашуда таҳия кунанд: ислоҳ кардани савол ба баён, ҷавоб додан ба савол, шарҳ додани он ва пешниҳоди ақидаи худ. Ин стратегия барои истифода дар синфи якум, вақте ки хонандагон аллакай матнҳои 3-5 ҷумлай навишта метавонанд, қулай аст.

Стратегияи "Шарҳи хаттии корҳои хониш" ба дарёфти назари хонандагон дар бораи китоб, аломатҳои он, рӯйдодҳо ва ғайра равона шудааст. Ин стратегия на танҳо дар синф, балки барои корҳои беруназсинфӣ низ татбиқ карда мешавад. Бо ин стратегия, донишомӯзон метавонанд фикру мулоҳизаҳо ва муносибати худро нисбати филм, бозӣ, экскурсия ва ғайра баён кунанд. Муҳим он аст, ки хонандагон ба он диққат диҳанд, ки ҳеч гуна нақл кардани рӯйдодҳо вучуд надорад, аммо андешаҳои худӣ онҳо дар бораи воқеаҳо ё чизҳои хондашон инъикос карда мешаванд.

Стратегияи ситоиш намо, бипурс, ислоҳ намо як навиштаи эродӣ дар бораи кори ҳамсинф (ҳо) аст. Хонанда бо корҳои хаттии ҳамсинф (ҳое), ки бо ӯ чуфт кор мекунанд, шинос мешавад ва фикри худро дар бораи асар таҳия мекунад. Хонандагон меомӯзанд, ки чӣ гуна ба таври хаттӣ фикру мулоҳизаҳоро пешниҳод кунанд.

Стратегияи «РАФТ» имкон медиҳад, ки мавзӯи баррасишаванда ё китоби хондашударо аз чанд зовия назар андозем. Ин стратегияро метавон барои эҷоди асари бадеии худӣ ба кор бурд.

5.1. Стратегияи «RACE»

RACE як стратегияи коркарди хонандагон дар болои матни хурд мебошад, ки посухи хониши конструктивӣ медиҳад, ки фаҳмиш ва мулоҳизаҳои хонандагонро нишон медиҳад. Ҷавоб бояд бо истифода аз маълумоте дода шавад, ки онро дар як қисми муайяни матн ё дар тамоми матн пайдо кунанд. Ин стратегия ба хонандагон таълим медиҳад, ки маълумотро истихроҷ кунанд ва онро ҳамчун асос барои посухи пурра истифода баранд.

Мақсади омӯзиш

Маҳорати фаҳмиши хонандагонро инкишоф додан.

Ба хонандагон таълим диҳед, ки ба саволи додашуда ҷавобҳои конструктивӣ таҳия кунанд, ҷумлаҳо созанд, матни мувофиқ созанд, китоби хондашонро аз нав дида бароянд.

Дифференсиатсия

Раванди таълим, муаррифии натиҷаҳои таълим.

Дизайни универсалии омӯзиш

Мундариҷа, раванд, муҳити омӯзишӣ.

Натиҷаҳои интизоршавандаи таълим

- Хонандагон маҳорати фаҳмиши хониш ва мулоҳизаронӣ нишон медиҳанд.
- Хонандагон метавонанд маълумоти заруриро барои фаҳмидани маънои он аз матн гиранд.
- Хонандагон метавонанд бо истифода аз иттилооте, ки хондаанд, матни хаттӣ эҷод кунанд.

Синфи мақсаднок

Синфи 1, нимсолаи дуюм.

Маводи зарурӣ

Китоб, матни таълимӣ, дафтар, ручка.

Шакли кор дар синф

Инфиродӣ, кор дар гурӯҳҳои хурд.

Шарҳи ҷараёни истифодаи стратегия

RACE – ин ихтисора аст:

R – restate the question: саволро ислоҳ кардан;

A – answer: ба савол ҷавоб додан;

C – citing evidence: далел овардан (маълумот аз матн);

E – explaining the answer: ҷавобро шарҳ додан.

Саволро ислоҳ кунед. Ин чунин маъно дорад, ки хонандагон бояд ибораро аз савол ба мусбат дубора тарҷума кунанд ва ин ҷумла ибтидои навиштани хонандагон хоҳад буд. Масалан, муаллим ба шогирдон дар

бораи як асари хондашон савол медиҳад: "Оё қаҳрамони кор метавонад дигар хел кор кунад?"

Ба савол ҷавоб диҳед. Дар ин ҷумла, хонандагон бояд ба саволи дар саволи аввал гузошташуда ҷавоб гӯянд. Масалан: "Азбаски ба ӯ сағи ғарқшударо наҷот додан лозим буд."

Далелҳо пешниҳод кунед. Азбаски ҷавоби ҷумлаи қаблӣ бояд нишон диҳад, ки хонандагон матнро то чӣ андоза хуб дарк кардаанд ва тавонистаанд, ки хулоса бароранд, пас дар ин ҷумла онҳо бояд нишон диҳанд, ки ин хулосаҳо чӣ гунаанд. Хонандагон бояд бо навиштани иқтибос дар ин ҷо мисолҳо оранд, то андешаҳои худро дастгирӣ кунанд, тафсилоти мушаххасро пешниҳод кунанд, ки дурустии хулосаи донишомӯзонро расонанд. Масалан: «Вай ҳайвонотро хеле дӯст медошт ва ҳамеша мекӯшид, ки ба онҳо кӯмак кунад».

Ҷавоби худро фаҳмонед. Дар ин ҷумла, хонандагон ҳукми худро оид ба мавзӯи пешниҳод мекунанд. Ҳоло нишон додани фикри донишомӯзон дар ин бора муҳим аст.

То истифода

Барои кор кардани хонандагон китоб ё матн омода намоед. Ин метавонад матни китоби дарсӣ оид ба мавзӯи омӯхташаванда ё маводи хониши иловагӣ бошад. Боварӣ ҳосил кардан лозим аст, ки матн барои ҳар як хонанда дастрас аст. Агар хонандагон худашон дар хондани он душворӣ кашанд, пас муаллим аз усули хондани овоз истифода мебарад.

Барои он ки хонандагон дар фаҳмидани супориш душворӣ нақашанд, шарҳи ихтисораи RACE -ро дар тахта, флипчарт навиштан ё дар варақҳо тақсим кардан мумкин аст.

Хонандагон бояд аниқ бошанд, ки кадом ҷумлаеро сохтан лозим аст ва пайдарпаии онҳо чӣ гуна аст.

Дар вақти истифода

Қадами 1. Муаллим дониши қаблӣ хонандагонро оид ба мавзӯи омӯхташуда муайян мекунад. Шумо метавонед ба хонандагон саволи кушод диҳед ё аз онҳо хоҳиш кунед, ки таҷрибаи худро дар мавзӯи омӯхташаванда мубодила кунанд. Агар муаллим китоб меҳонад, пас шумо метавонед аз хонандагон пурсед, ки ин китоб дар бораи чӣ хоҳад буд, оё онҳо муаллиф ва дигар асарҳои ӯро мешиносанд, дар муқоваи китоб чӣ гуфта шудааст ва ғ.

Қадами 2. Муаллим китобро бо овози баланд ба хонандагон меҳонад ё аз онҳо хоҳиш мекунад, ки мустақилона бо китоб шинос шаванд. Дар баробари ин, муаллим ба он хонандагоне, ки техникаи хонишро танҳо аз худ мекунанд, дастгирӣ менамояд.

Қадами 3. Муаллим ба хонандагон бо истифода аз стратегияи RACE намоиш додани матни намунавиро дар асоси як қисми китоб нишон медиҳад.

- Муаллим аз шогирдон мепурсад, ки ин порча дар бораи чӣ аст.
- Пас саволро аз ҷавобҳои донишомӯзон таҳия кунед.
- Сипас, муаллим саволро ба тарзи дигар баён мекунад ва дар тахта менависад.
- Ин ҳукмро шарҳ медиҳад ва онро дар ҷумлаи дуюм менависад.
- Пас муаллим тасдиқи ин гуфтаҳоро дар матн дарёфт мекунад: иқтибос ё тафсилоти тавсиф - ва ҳукми сеюмро дар тахта менависад.
- Дар ниҳоят, муаллим андешаи худро оид ба мавзӯи ташаккул медиҳад ва ҳукми ниҳоиро менависад.

Қадами 4. Муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки аз ин асар порчаи дигарро интихоб кунанд ё китоби дигарро пешниҳод намоянд, акнун хонандагон бояд кӯшиш кунанд, ки чунин матнро худашон созанд.

Қадами 5. Хонандагон метавонанд кори худро оид ба эҷоди матн вобаста ба стратегияи RACE ба таври инфиродӣ ё гурӯҳҳои хурд иҷро кунанд. Агар зарур бошад, ҳуди муаллим саволи ибтидоиро таҳия мекунад.

Пас аз истифода

Муаллим хонандагонро ба хондани асари худ даъват мекунад, дар ҳоле ки фикр мекунад, ки оё ҷумлаҳо аз рӯи формати стратегӣ тартиб дода шудаанд, оё онҳоро беҳтар ва дақиқтар таҳия кардан имконпазир аст ё не, оё маълумоти матни хонда дуруст истифода шудааст.

Дар охири кор муаллим дар якҷоягӣ бо донишомӯзон корҳоро оид ба ин стратегия ҷамъбаст мекунад, ба хонандагон саволҳои зерин додан мумкин аст:

Ҷояи асосии китоб дар чист? Оё ин ба хонандагон писанд омад?

Эҷоди матнҳои худ оид ба стратегияи RACE то чӣ андоза муфид ва ҷолиб буд?

Хонандагон дар бораи он ки чӣ гуна малакаҳо бо истифода аз ин стратегия ташаккул меёбанд, чӣ фикр доранд?

Вазифаи хонагӣ

Устод аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки матнҳои худро таҳрир кунанд ва дар варақҳо нависанд, то онҳоро дар стенд гузоранд, шумо метавонед ин стендро "Гӯшаи нависанда" номед. Хонандагон метавонанд дар сурати дилхоҳ кори худро тасвир кунанд.

Арзёбӣ

Муаллим дар якҷоягӣ бо хонандагон кори хонандагонро дар асоси меъёрҳои зерин арзёбӣ мекунад: мувофиқати

матн ба стратегияи RACE (тарҷумаи савол, ҷавоб, шарҳ ва ҳукм), ба хонандагон дар ёфтани хатоҳо (агар бошад) ва ислоҳи онҳо кӯмак мекунад.

Тағирёбии арзёбӣ

Шояд навиштан барои баъзе хонандагон душвор бошад ва аз онҳо талаб карда мешавад, ки ба таври шифоҳӣ кор кунанд.

5.2. Стратегияи «Шарҳи хаттии осори хондашуда»

Бознигарии хаттии асари хондашуда ин фикри шахсии хонандагон дар бораи чизҳои хондашуда, баҳои оқилона дар бораи китоб, тавсифи ҳиссиётҳои мебошад, ки китоб хондааст, нишони он лаҳзаҳои, ки хонандагон онҳоро махсусан ба худ ҷалб кардаанд: ин метавонад қаҳрамон ё амали ӯ, вазъе, ки муаллиф дар бораи он нақл мекунад ва нишонаи он чӣ дар достони хондашуда пурарзиштарин шудааст.

Ҳадафҳои омӯзиш

Дарки муҳаббати донишомӯзон ба китобхонӣ.

Рушди малакаҳои фаҳмиши хониш.

Инкишофи малакаҳои эҷодӣ.

Инкишофи қобилияти ташаккул додани фикри шумо дар бораи чизҳои хондаатон.

Дифференсиатсия

Раванд, пешниҳоди натиҷаҳо, истифодаи маводи гуногуни хониш

Дизайни универсалии омӯзиш

Муҳити таълим, иштироки хонандагон ба раванди таълим, мундариҷа.

Натиҷаҳои пешбинишудаи омӯзиш

- Хонандагон малакаҳои сохтани матни мулоҳизарониҳоро баррасӣ мекунанд ва нишон медиҳанд, аз воситаҳои экспресс истифода мебаранд: тезис, гардишҳои муқоисавӣ, сухани мустақим ва ғ.
- донишомӯзон қобилияти кор бо иттилооти матнро ташаккул доданд. Дар хонандагон қобилияти кор бо иттилооти матнро ташаккул доданд.

Синфҳои мақсаднок

Синфҳои 2-4

Маводҳои зарурӣ

Китоб, матни таълимӣ, маводи хониши иловагӣ.

Шакли кор дар синф

Инфиродӣ, гурӯҳӣ, коллективӣ

Шарҳи истифодаи стратегия

То истифода

Хонандагон асареро мутолиа мекунанд (а) мувофиқи барномаи мактаб, б) хониши берун аз синф, в) мувофиқи интихоби худ.

Дар вақти истифода

Қадами 1. Муаллим мефаҳмонад, ки баррасии хаттии асари хондашуда чӣ гуна сохта шудааст, он чиро дар бар

мегирад, кадом калимаҳо барои сохтани ҷумлаҳо тавсия дода мешаванд.

Нақшаи тахминии баррасии хаттии асари хондашуда ва калимаҳои дастгирӣ барои ҳар як қисм метавонад чунин бошад: китоб (асар, ҳикоя, роман, афсона, таърих);

- Ин китоб ба ман писанд омад (ба ёд овардам, диққати маро ҷалб кард, таассурот боқӣ гузошт, саҳт таъсир кард, диққатро ба худ ҷалб кард, хеле мутаассир шудам, ...);
- китоби ҷолиб (ҳаяҷоновар, шавқовар, фароғатӣ, таъсирбахш, кунҷков, дар хотира нақш бастан, ҷодугарӣ ва ғ.);
- муаллиф нақл мекунад (нишон медиҳад, тасвир мекунад, мегӯяд, ҳаётро тасвир мекунад, тасвир мекунад, муаррифӣ мекунад ..., як қатор масъалаҳо ба монанди ...) шарҳ медиҳад;
- Ба ман хусусан қаҳрамони асосии ҳикоя писанд аст (азиз, ҷолиб, зебо, ҷаззоб, ба ман даст расонд ...);
- ин ҳикоя (китоб) ба мо имкон медиҳад, ки хулоса барорем ...;
- Ин китобро хондан осон аст, тасвирҳои ҷолиб (зебо) дорад; муаллиф бо забони сода менависад

Қадами 2. Муаллим диққати хонандагонро ба муаллиф ва унвони китоб ҷалб мекунад. Оё муаллиф ба донишомӯзон ошно аст? Онҳо дар бораи ӯ чӣ медонанд? Сарлавҳаи китоб чӣ мегӯяд? Ин ҷолиб аст? Шояд он кайфият эҷод мекунад ё ишора мекунад, ки хонандагонро дар китоб чӣ интизор аст?

Муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки ҷавобҳои худро нависанд.

Қадами 3. Муаллим ба муҳокимаи қисми асосии баррасӣ мегузарад ва аз хонандагон талаб мекунад, ки ба саволҳо ҷавоб диҳанд: Ин китоб дар бораи чӣ аст? Ҷояи асосии ҳикоя дар чист? Вай чиро таълим медиҳад? Диққати хонандагонро ҷалб кардан муҳим аст, ки дар ин ҷо на китобро муфассал нақл кардан лозим аст, балки таҳия кардани он, ки асар кадом ҳиссиёт ва фикрҳоро ба вуҷуд овардааст, кӯтоҳ нависед, аммо нуктаи муҳимро аз ёд набароред. Ду ё се ҷумла кофӣ хоҳад буд.

Қадами 4. Муаллим бо хонандагон саволҳои зеринро муҳокима мекунад: Оё китоб ба шумо писанд омад ё не? Фаҳмондани он ҳатмист, ки чаро? Чӣ ҳикояро хушбахт мекунад? Шумо чӣ таълим додед? Чӣ ҷолибтарин ба назар мерасид? Оё хонандагон бо амали қаҳрамонҳо розӣ ҳастанд, ё шояд онҳо дигар хел рафтор мекарданд? Шояд

онҳо маслиҳати барои яке аз аломатҳои китоб мувофиқро доранд.

Муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки ҷавобҳои худро нависанд.

Қадами 5. Муҳокима кардани аломатҳои китоб муҳим аст. Хонандагон персонажи асосӣ, персонажҳои ноболиғ, ёварон, бадкоронро мешуморанд? Муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки муносибати худро нисбати қаҳрамонҳо нақл кунанд: оё онҳо ба онҳо маъқуланд, шояд мехоҳанд бо касе дӯстӣ кунанд?

Қадами 6. Муаллим ба муҳокимаи хулоса мегузарад ва аз донишомӯзон хоҳиш мекунад, ки хулоса бароранд

◆ Чӣ арзишмандтарин асар шуд? Хонандагон чиро фаҳмиданд?

Хонандагон ҷавобҳои худро менависанд.

Пас аз истифода

Вазифаи хонагӣ

Муаллим дар асоси ёддоштҳои навишташуда хоҳиш мекунад, ки дар бораи китоби хондашуда, пас аз марҳилаҳои навиштани асар матни мулоҳизаҳо бинависед (ба бахши "Раванди навиштани эҷодӣ" нигаред).

Арзёбӣ

Барои арзёбӣ рӯйхати назоратӣ истифода мешавад (ба бахши арзёбӣ нигаред).

Тағирёбии арзёбӣ

Хонандагон метавонанд банақшагирӣ кунанд ва дар бораи китоби хондашон фикру мулоҳизаҳои шифоҳӣ диҳанд ё барои китоби хондашон мисолҳо оранд.

5.3. Стратегияи «Таъриф намо, бипурс, ислоҳ намо»

Ин як стратегияи ҷуфт барои омӯхтани усулҳои бозпурсӣ мебошад. Кӯдакон омӯхтани баҳо додан ба фаъолияти ҳамсинфони худ, бо зикри ҷиҳатҳои хуб ва он чиро, ки ислоҳ ё такмил додан мумкин аст, ишора мекунанд.

Ҳадафи омӯзиш

ташақкул додани қобилияти таҳрир кардани матн, додани фикру мулоҳизаҳо, кор бо хатогиҳо.

Дифференсиатсия

раванди таълим, муаррифии натиҷаҳои таълим.

Дизайни универсалии омӯзиш

мундариҷа, раванд, муҳити омӯзишӣ.

Натиҷаҳои пешбинишудаи омӯзиш

- хонандагон матнро мувофиқи фикру мулоҳизаҳои қабулшуда таҳрир мекунанд;
- пешниҳоди алоқаи мусбӣ;
- Корҳои лоиҳакаширо дуруст мекунанд.

Синфи тавсияшуда:	3-4
Маводи зарурӣ	кори хаттии хонандагон (дар дарси гузашта ё дар хона анҷом додашуда).
Шакли ташкили кор дар синф	Кор дар ҷуфтӣ.
Шарҳи чараён	Хонандагон ҷуфт кор карда, корҳои хаттии якдигарро арзёбӣ мекунанд, фикру мулоҳизаҳоро пешниҳод мекунанд, сипас барои такмил додани мундариҷа ва ислоҳи хатоҳо кор мекунанд.
То истифодаи стратегия	Хонандагон мувофиқи барномаи таълимӣ кори хаттӣ менависанд.
Дар вақти истифодаи стратегия	Қадами 1. Хонандагон асари ҳамсинфро бодикқат хонда, ба саволҳои зерин хаттӣ ҷавоб медиҳанд:

<p>Муаллиф _____</p> <p>Муҳаррир _____</p> <p>Номи кор _____</p> <p>Таъриф намо</p> <p>Ман қисматеро меҳоҳам, ки дар он чо.....</p> <p>Меҳостам дар бораи маълумоти бештар гирам.....</p> <p>Дар матн якчанд калимаҳои дақиқ истифода шудаанд, масалан</p> <p>Тарзи баёни муаллиф ба ман писанд аст.....</p> <p>Ин матн эҳсоси маро бедор кард</p> <p>Бипурс</p> <p>Аз муаллиф чиро пурсиданӣ астӣ?</p> <p>1.....</p> <p>2.....</p> <p>3.....</p> <p>ИСЛОҲ НАМО</p> <p>Ба фикри шумо, дар матн чиро ислоҳ кардан лозим аст?</p> <p>1.....</p> <p>2.....</p> <p>3.....</p>

Қадами 2. Хонандагон ёддоштҳои худ - фикру мулоҳизаҳои худро бо муаллифони корҳои хаттӣ мубодила мекунанд ва дар ҳолати зарурӣ андешаҳои худро шарҳ медиҳанд.

Пас аз истифода

Муаллифони хонанда шарҳҳоро қабул карда, ба такмил додани кор ва ислоҳи хатоҳо шурӯъ мекунанд.

Вазифаи хонагӣ

Ислоҳи хатоҳо, навиштани нусхаи ниҳони матн.

Арзёбӣ

Хонандагон метавонанд кори гурӯҳҳои хурдро тавассути посух додан ба саволҳои зерин арзёбӣ кунанд:

	Ҳа	Не	Ба ҷавоб додан душворӣ мекашам
Кори гурӯҳ хуб буд			
Ман фикрҳои муфид гирифтаам.			
Мо якдигарро бодикҷат гӯш мекардем			
Ман баррасии муфид додаам			
Ин шакли кор ба ман писанд аст			

Тағйирёбии арзёбӣ

- ◆ **Хонандагоне, ки навиштанашон душвор аст:** Хонандаеро, ки душворӣ навиштааст, бо хонандае, ки хуб менависад, якҷо кунед. Ин ба хонандае, ки навиштан душвор аст, имконият фароҳам меорад, ки асари хуби ҳамсолашро хонад.
- ◆ Хонандагони синфҳои мувофиқ: Ҳеҷ гуна фарқият вучуд надорад.
- ◆ Хонандагони пешрафта: Ҳеҷ гуна фарқият вучуд надорад.

5.4. Стратегияи «РАФТ»

РАФТ — ин як усули омӯзгорист, ки ба эҷоди матнҳои хаттӣ дар мавзӯи мушаххас нигаронида шудааст. Асарҳо метавонанд аз рӯи жанр ва тарроҳӣ фарқ кунанд. Бо истифода аз принципҳои эҷоди матн бо истифода аз ин технология, хонандагон мавзӯи мавриди омӯзишро аз паҳлӯҳо ва нуқтаҳои гуногун баррасӣ мекунанд.

Ҳадафи омӯзиш

ташаққули тафаккури интиқодӣ дар хонандагон;
ташаққули малакаҳои эҷодии хаттӣ аз рӯи сохтори додашуда

Дифференсиатсия

раванд, натиҷаҳо, иштирок.

Дизайни универсалии омӯзиш

муҳити таълим, мундариҷа, иштирок дар раванди таълим.

Натиҷаҳои пешбинишудаи омӯзиш

Хонандагон метавонанд маводҳои хонда ва омӯхтаро фаҳманд, мундариҷаи онро таҳлил кунанд ва баҳои худро диҳанд.

Синфи мақсаднок

Синфҳои 3-4 .

Маводҳои зарурӣ

Харитаи РАФТ, матни омӯзишӣ ё маводи хониши иловагӣ.

Шакли ташкили кор дар синф

Кори инфиродӣ, кор дар гурӯҳҳои хурд, кори дастай дар синф.

Шарҳи ҷараёни истифодаи стратегия

Моҳияти усули тасвир, нақл ё далел аз номи аломати интихобшуда мебошад. Гузашта аз ин, "ичрокунандаи" нақш бояд тамоми ҳолатҳои афтодани хислати ўро ба назар гирад.¹⁰

Мавқеъ	Аудитория	Шакл	Мавзӯ
Барои муайян кардани нақш, шумо бояд фаҳмед, ки кӣ мавзӯи додашударо пӯшонида метавонад.	Муайян кардани он ки ин матн барои кӣ пешбинӣ шудааст.	Интихоби жанр, шакли ҳикоя.	Интихоби мавзӯ, муайян кардани матн дар бораи чӣ, ғояҳои асосӣ дар он ошкор карда мешаванд.

То истифода

Пеш аз дарс, шумо бояд як миз омода кунед, шумо метавонед онро танҳо дар тахта кашед. Бояд дар хотир дошт, ки ҳангоми муҳокимаи ҳамаи графикҳо ба муаллим лозим меояд, ки ҳамаи ҳукмҳоро ислоҳ кунанд, то онҳо дар давоми дарс дар назди хонандагон намоён бошанд, зеро ба онҳо доимо муроҷиат кардан, муҳокима кардан, таҳлил кардан ва эҳтимолан илова кардан лозим аст. Доштани маводи аёнӣ матлуб аст, ки ба шумо имкон медиҳад, ки моҳияти масъаларо беҳтар фаҳмед, муҳити персонажро ҳис кунед ва дар таҷассум дар он саҳм гузоред.

Дар вақти истифода

Қадами 1. Марҳилаи занг. Фаъолсозии хонандагон, ҳавасманд кардани онҳо барои иштироки фаъолона дар раванд, шумо метавонед аз усули ассотсиатсияҳо ё ҳамлаи зеҳнӣ истифода баред. Кӯдакон ҳама нақшҳои имконпазири мувофиқро пешниҳод мекунанд. Муаллим вариантҳои пешниҳодшударо ба ҷадвал ворид мекунад. Сутуни дуюм одамоне дорад, ки ба хондани матн манфиатдор хоҳанд буд, ин вариантҳо низ дар ҷадвал ворид карда шудаанд.

¹⁰ Низовская И.А. Новое в обучении сочинению // Русский язык и литература в школах Кыргызстана. – 2002. -№3. – С. 70-71.

Сипас, жанрҳои имконпазир дар робита бо нақшҳо ва хонандагони эҳтимолӣ муайян карда мешаванд. Дар сутуни навбатӣ сабт карда мешаванд.

Сутуни охир андешаҳо ва ғояҳои асосии матнро дар бар мегирад.

Қадами 2. Муаллим тамоми маълумоти дар ҷадвал овардашударо хонда медиҳад. Байни хонандагон нақшҳо таъин карда мешаванд ва онҳо ба навиштани матнҳо шурӯъ мекунанд. Дар айнаи замон, ба шумо лозим аст, ки ба онҳо фаҳмонед, ки то чӣ андоза муҳим аст кӯшиш кардан барои ҳис кардан, фаҳмидани объекти тавсиф, кӯшиш кардан ба он дубора эҳё шудан, фаромӯш накардан ба назар гирифтани шароитҳое, ки персонаж метавонад дар онҳо пайдо шавад. Кор метавонад инфиродӣ ё гурӯҳӣ бошад.

Қадами 3. Ҳангоми ба итмом расонидани супориш якчанд матн хонда мешавад. Интихобро бо хоҳиши худ ё қуръа кардан мумкин аст. Агар шумораи суҳангӯён кам бошанд ва барои вақт иҷозат дода шавад, ба ҳамаи хонандагон имконияти суҳан гуфтан дода мешавад.

- Пас аз истифода** Пас аз татбиқи стратегия, муаллим аз хонандагон фикри онҳоро мепурсад, ки чӣ гуна стратегия ба рушди малакаҳои хаттӣ, фаҳмиши хониш ё азхудкунии мавзӯи омӯзишшаванда кӯмак мекунанд. Хонандагон имконҳоро барои кай ва дар кучо истифода бурдани ин стратегия пешниҳод мекунанд.
- Вазифаи хонагӣ** Хонандагон асари худро таҳрир мекунанд, менависанд ва барои ҷойгир кардан дар «Гӯшаи Нависанда» ба дарс меоранд. Дар ҳолати зарурӣ, муаллим барои ислоҳи хатоҳо кӯмак мерасонад.
- Арзёбӣ** Шарҳи муштараки ҳамсолон бо истифода аз рӯйхати назоратӣ (ниг. Қисми 4, Робитаи мутақобила ва Арзёбӣ).
- Тағирёбии арзёбӣ** Шумо метавонед баҳогузорию ҷуфтиро истифода баред, ки дар он ду нафар донишомӯзон бо истифода аз рӯйхати санҷишӣ ҳуҷҷатҳои худро иваз мекунанд ва баҳо медиҳанд (ниг. Қисми 4, Робитаи мутақобила ва арзёбӣ).

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

1. IDRA March Newsletter, Intercultural Development Research Association, 2003. www.idra.org, дата обращения к источнику 06.07.2020.
2. [Scott Barry Kaufman. The Psychology of Creative Writing. — Cambridge University Press, 2009.](#)
3. Бейти К. Литературный марафон: как написать книгу за 30 дней. Перевод с англ. Александра Коробейникова. – 4 изд. – М.: Манн, Иванов, Фербер, 2019. – 208 с.
4. Бенке К. Пиши ещё! Руководство для начинающего писателя. М.: Альпина Аблшер, 2018. – 256 с.
5. Бьюзен Т. и Б. Супермышление. – Минск: ООО «Попурри», 2003. – 304 с.
6. Визнер К. Живой текст: как создавать глубокую и правдоподобную прозу. Перевод с англ. Марии Сухотиной. – 2 изд. – М.: «Манн, Иванов, Фербер», 2019. – 304 с.
7. Готтшалл Дж. Как сторителлинг сделал нас людьми. – М.: Колибри, 2020. – 272 с.
8. Зинсер У. Как писать хорошо. Классическое руководство по созданию нехудожественных текстов. – М: Альпина Паблшер, 2017. – 292 с.
9. Как писать крутые тексты. – М.: Манн, Иванов, Фербер, 2018. – 96 с.
10. Квитадамо, И. Д., и Курц, М. Д. (2007). Учиться совершенствоваться: Использование письма для развития эффективности критического мышления в биологии общего образования. CBE Life Sciences Education, 6(2), 140–154.
11. Книга моих историй. – М.: Манн, Иванов, Фербер, 2014. – 96 с.
12. Лангер, Дж. А., и Эпплби, А. Н. (1987). Как письмо формирует мышление. National Council of Teachers of English.
13. Лемов Д. Мастерство учителя. Проверенные методики выдающихся преподавателей. – М.: Манн, Иванов, Фербер, 2014. – 416 с.
14. Литературный энциклопедический словарь/Под общ. Ред. В.М. Кожевникова и П.А. Николаева. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – С.516.
15. Львов М.Р., Рамзаева Т.Г., Светловская Н.Н. Методика обучения русскому языку в начальных классах...– М: Дрофа, 2020. - 160 с.
16. Низовская И.А. Новое в обучении сочинению // Русский язык и литература в школах Кыргызстана. – 2002. -№3. – С. 70-71.
17. Низовская И.А. Книжки пишем сами. Методическое пособие для педагогического сопровождения учителей начальных классов. –Б.: ОсОО «Папирус Принт», 2017 – 54 с.
18. Ньюбургер Э. Банка с историями: Играем, придумываем, рассказываем. – М: Манн, Иванов и Фербер, 2016. – 136 с.
19. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка. – М.: Оникс, 2008.
20. Попова В.Г. Учим младших школьников писать сочинение. – М.: Учитель, 2020. – 48 с.
21. Родари Дж. Грамматика фантазии. – М.: Самокат, 2011.
22. Русский язык. 1- 4 классы: речевые уроки/ Э.И. Полякова. – Волгоград: Учитель, 2015.– 299 с.
23. Русский язык. 1- 4 классы: сочинения и изложения/ авт.-сост. Н.Н. Бобкова и др. – Изд.3-е испр. – Волгоград: Учитель, 2020.– 316 с.
24. Русский язык. 5 кл.: Метод. пособие для учителей школ с рус. яз. обучения /В. Н. Качигулова, Л. М. Бреусенко, Т. А. Матохина – Б.: Аркус, 2018. – 144 с.
25. Русский язык. 6 кл. Метод. пособие для учителей шк. с рус. яз. обучения / Л. М. Бреусенко, Т. А. Матохина, В. Н. Качигулова – Б.: Аркус, 2018. – 104 с.
26. Сайт Bilimbulagy. Мировая литература: Я писатель//URL: <https://www.bb.edu.qov.kg/index.php>

27. Стрикленд. (2002). Поддержка учащимся, сталкивающимся с трудностями в чтении и письме: Стратегии для обучения на уроке 3–6. Stenhouse Publishers.
28. Фетисова Т.Н., Учим младших школьников писать сочинение ФГОС, издательство «Учитель», М., 2020.
29. Чамберс Э. Рассказы. Читаем, думаем, рассуждаем. – М.: Самокат, 2016. – 320 с.
30. Шанахан, Т. (2016). Взаимосвязь между чтением и развитием письма. In С. А. MacArthur, S. Graham, & J. Fitzgerald (Eds.), Handbook of writing research (2nd ed., pp. 194–207). Guilford Press.

ЗАХИРАҶОЕ, КИ БАРОИ ОМУЌЗГОР ТАВСИЯ МЕШАВАД

1. Амонашвили Ш.А. Основы формирования письма и развития письменной речи в начальных классах: Автореф. дис. д-ра психол. наук. – М., 1972. - 45 с.
2. Васильев Ю.А., Низовская И.А. Педагогическая мастерская как форма профессионального развития учителей: Практическое руководство по организации и проведению педагогических мастерских на основе профессиональных потребностей. / Под общ. ред. Т. А. Матохиной. – Б.: 2012. – 158 с.
3. Выготский Л.С. Мышление и речь. // Избранные психологические исследования. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956. - 519 с.
4. Низовская И.А., Задорожная Н.П., Матохина Т. А. Учимся мыслить критически. – Бишкек: Макспринт, 2011. - С. 130
5. Стил Д, Мередис К, Темпл Ч. Сынчыл ойлом дунөнүгүшүнөө бөлгө түзгөн методдор. – Бишкек, Сорос – Кыргызстан, 1997.
6. Халперн Д. Психология критического мышления. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
7. Эсенгулова М., Асекова Ж. «Сынчыл ой жүгүртүүнү өстүрүү үчүн окуу жана жазуу» программасынын хрестоматиясы. – Бишкек, 2004.
8. Эсенгулова М., Асекова Ж. Мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү («Окуу жана жазуу аркылуу сынчыл ой жүгүртүүнү өстүрүү» усулунун теориясы жана практикалык тажрыйбасы). – Бишкек, 2008.

ГЛОССАРИЙ

Арзёбӣ ин раванди баровардани хулосаҳо дар бораи муваффақияти хонандагон барои дидани дараҷаи натиҷаи пешбинишуда мебошад.

Аудитория – нафароне, ки муаллиф барояшон менависад, суроғаи коллективӣ.

Дизайни Универсалии Омӯзиш (ДУО) як чаҳорчӯбе мебошад, ки тарҳрезии таҷрибаҳои таълимиро барои қонеъ кардани ниёзҳои ҳамаи хонандагон роҳнамоӣ мекунад. Ин чаҳорчӯба фароҳам овардани воситаҳо ва тарзҳои гуногуни пешниҳод, амал ва баён ва ҷалби хонандагон ба раванди таълимиро дар бар мегирад.

Жанри адабӣ як навъи асарҳои бадеист, ки бо хусусиятҳои муайяни сюжетӣ ва услубӣ тавсиф карда мешаванд.

Клишҳои нутқ формулаҳое мебошанд, ки дар нутқ зуд-зуд такрор меёбанд ва мувофиқи талаботҳои коммуникатсионии соҳаи нутқ истифода мешаванд.

Матн маҳсули ниҳони фаъолияти нутқ мебошад. Матн аз ҷумлаҳо иборат аст, ба ҷумлаҳо тақсим карда мешавад (тақсим карда мешавад). Ҳама ҷумлаҳои матн аз ҷиҳати маъно бо ҳам алоқаманданд, ки бо мавзӯ ва ғояи асосӣ муттаҳид шудаанд. Дар матн ҳамаи ҷумлаҳо бо тартиби муайян ҷойгиранд. Матн изҳороти нисбатан мукамал буда, ибтидо ва интиҳо дорад.

Меъёрҳои баҳодихӣ – аломатҳое, ки дар асоси онҳо арзёбӣ, таъриф ё таснифи чизе дода мешавад, меъёри арзёбӣ. Муаллимон шаклҳои махсусе месозанд, ки дар онҳо меъёрҳои арзёбии кори мушаххасро номбар мекунанд.

Моделиронӣ як стратегияи дастурист, ки дар он муаллим мафҳум ё усули нави таълимиро нишон медиҳад ва хонандагон бо риояи он таълим мегиранд.

Мулоҳиза як навъи нутқест, ки бо ёрии он як пешниҳод, фикр исбот ё шарҳ дода мешавад; дар бораи сабабҳо ва оқибатҳои ҳодисаҳо ва падидаҳо, баҳо ва ҳиссиёт нақл мекунад.

Навиштани эҷодӣ як кори хаттӣ мебошад, ки ба усули шахсӣ, эҷодӣ, оригиналии эҷод таъкид мекунад.

Намудҳои нутқ ин навъҳои суханроние мебошанд, ки вобаста ба он чизе ки мо дар матн баён карданем, истифода мешаванд: чизе бигӯ, тасвир ё исбот кун.

Натиҷаи интизории омӯзиш он аст, ки талабагон бояд дар асоси стандарти Давлатӣ омӯзанд.

Органайзори / ташкилкунандаҳои графикӣ воситаи нишон додани таносуби мафҳумҳо, падидаҳо, ашё: диаграммаҳо, графикҳо, доираҳо, ҷадвалҳо мебошад. Воситаҳои ҷамъовариҳои иттилоот, нигоҳ доштани он дар хотираи дарозмуддат ва тасаввур кардани он. Раванди баҳисобгирӣ, ки барои кори хаттӣ замина фароҳам меорад.

Робитаи мутақобила – маълумоте, ки ба хонанда пешниҳод карда мешавад, барои фарқият гузоштан байни фаъолияти ҳозираи хонанда ва ҳадафи дилхоҳ.

Рӯйхати тафтиш – Рӯйхати малакаҳо ва рафтори мушаххасе, ки бояд шахс ё нозир ҳангоми иҷрои онҳо қайд кунад. Барои арзёбии кори хаттӣ истифода мешавад.

Сохти матн ин сохтори дохилии он, баёни қисмҳои он мебошад. Онро услуб ва жанри интихобшуда муайян мекунад. Сохтор се қисмро дар назар дорад, ки матн аз се қисм иборат аст, яъне: муқаддима, қисми асосӣ ва хулоса. Ҳар як қисм ба таври худ муҳим аст ва набудани ҳадди ақалл яке аз онҳо матнро нопурра мекунад.

Стратегияи ин системаи усулҳои кор бо маводи таълимӣ мебошад, ки муаллим ва хонандагон барои ноил шудан ба ҳадафи мушаххас, пайдарпаии мушаххас, тибқи нақшаи муайян истифода мебаранд.

Тавсиф як намуди нутқест, ки падидаи воқеият бо он бо нишон додани аломатҳо ё амалҳои доимӣ ё ҳамзамон пешниҳодшавандаи он тасвир карда мешавад.

Таълими тафриқавӣ ё фарқият ин усули таълим аст, ки дар он муаллимон қувва ва ниёзҳои омӯзиши ҳар як хонандаро дар амалияи ҳаррӯзаи худ ба назар мегиранд. Ҳадафи фарқият иборат аз он аст, ки ҳар як хонанда дар сатҳи қобилият ё ҳислаташ тарбия гирад. Дар заминаи таълими тафриқа, чаҳор унсури таълим мавҷуд аст, ки вобаста ба дараҷаи омодагӣ ва манфиати хонандагон тағир дода мешаванд: мундариҷа, раванд, маҳсулот ва муҳити таълим.

Услубҳои нутқ ин навъҳои суҳанроние мебошанд, ки дар соҳаи муайяни ҳаёти ҷамъиятӣ истифода мешаванд: дар адабиёти бадеӣ, дар муоширати ҳамаҷунба, дар муносибатҳои расмӣ тижорӣ, дар ВАО ва илм.

Харитаи банақшагирӣ як ташкилкунандаи графикӣ мебошад, ки ба шумо имкон медиҳад нуқтаҳои нақшаи кории хаттиро шарҳ диҳед.

Харитаи ҳикояҳо – ташкилкунандаи графикӣ, ки дорои нақшаи қисматҳои асосии ҳикоя ва ҷои пур кардани онҳо (қаҳрамонҳо, сахна, мушкилот, ҳалли масъала, хулоса) мебошад.

Хучуми майна усули ҳавасмандгардонии эҷодкорӣ ва ҳосилнокӣ мебошад. Ҳадафи ҳамлаи зеҳнӣ тавлиди ҳарчи бештари идеяҳо ва бо роҳҳои гуногун муайян кардани роҳи ҳалли бештарин мебошад.

Ҳикоясозӣ як намуди нутқест, ки дар бораи ҳама гуна рӯйдодҳо дар пайдарпаии муваққатии онҳо нақл мекунад; гузоришҳо дар бораи пай дар пай иваз кардани амалҳо ё рӯйдодҳо.

ЗАМИМА

Нақшаи ҳаракатҳо

Дар охири тренинг хеле муҳим аст, ки ҳар як иштирокчӣ Нақшаи амалҳои минбаъдаи худро барои татбиқи дониш ва малакаҳои дар давраи омӯзиш бадастомада дар амалияи омӯзгории худ таҳия кунад. Ин нақша ду нусха тартиб дода шудааст. Иштирокчӣ як нусхаро нигоҳ медорад ва дигарашро ба мураббӣ худ месупорад. Ин нақша ҳам барои иштирокчӣ ва ҳам барои мураббӣ муҳим аст, зеро мураббӣ як навъ фикру мулоҳизаҳоро дар бораи он, ки иштирокчӣ дар давоми омӯзиш воқеан чиро омӯхтааст, қабул мекунад, дар ҳоле ки иштирокчӣ имконият дорад дар бораи омӯзиши ба ӯ додашуда фикр кунад ва амалҳоро ба нақша гирад. дар бораи татбиқ, такмил ва мустақкам намудани таҷрибаи андӯхта. Гузашта аз ин, нақшаи мазкур ба иштирокчӣ дастгирии минбаъдаи мураббиро ҳангоми ташриф ба мактаб фароҳам меорад.

НАҚШАИ ҲАРАКАТҲО

Қадами 1: Тасмим гиред, ки шумо бояд дар айни замон чӣ кор кунед.

Як идеяи навро номбар кунед, ки шумо аз тренинг омӯхтед ва акнун шумо метавонед онро ба осонӣ ба кор баред.
Кай шумо метавонед ин идеяро ба таълимоти худ ворид кунед?
Ҳангоми татбиқи ин идея шумо чӣ меомӯzed?
Ба фикри шумо, ин чӣ гуна ба хонандагон шумо кӯмак мекунад?

Қадами 2: Нақшаи татбиқи стратегияи навро дар давоми ду моҳи оянда тартиб диҳед.

Як стратегияро номбар кунед, ки шумо дар тӯли ду моҳи оянда дар амалияи худ истифода хоҳед кард.
Фаннеро номбар кунед, ки таълим медиҳед.
Санае, ки шумо шурӯъ мекунед:
Муайян кунед, ки чӣ гуна ин стратегия ба хонандагон шумо кӯмак мекунад.
Манбаъҳо ва маводҳое, ки ба шумо лозиманд.

Дастгирие, ки (агар бошад) ба шумо лозим аст.

Қадами 3: Арзёбии истифодаи стратегияи нав.

Чӣ гуна ин стратегия ба хонандагони шумо қўмак кард?
--

Шумо чӣ қорро беҳтар кардед?

Чӣ хел душвориҳо ба вучуд омад?

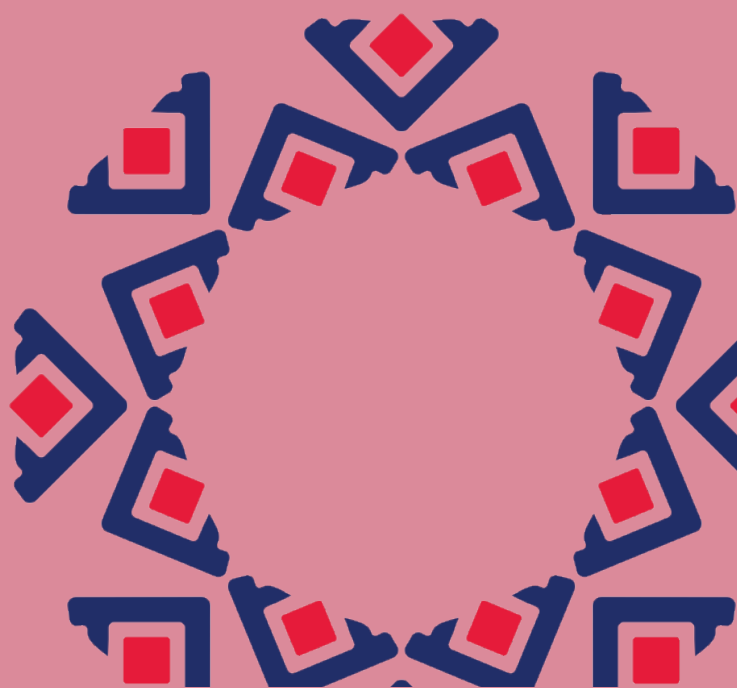
Шумо дафъаи оянда чӣ гуна рафтор мекардед?
--

Қадами 4: Тасмим гиред, ки баъд чӣ қор хоҳед кард.

Шумо дафъаи оянда кадом стратегияро истифода кардан мехоҳед?
--

МОДУЛИ 5

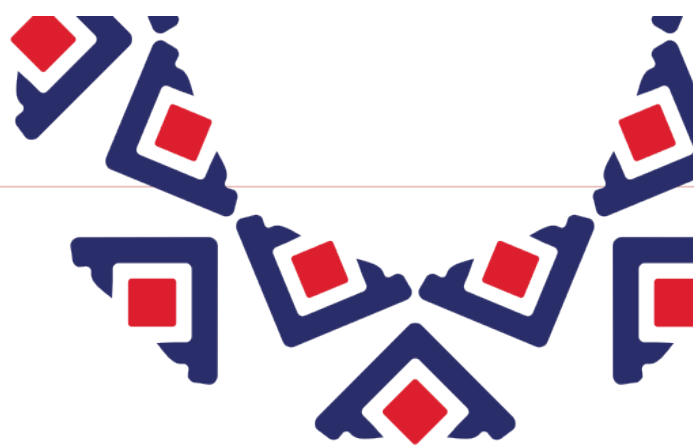
**НАВИШТАНИ ҶАРРҶЗА
ДАР МАКТАБИ
ИБТИДОӢ**

МУНДАРИҶА

МУҚАДДИМА	3
ҚИСМИ 1. АҲАМИЯТИ ХАТИ ҲАРРЎЗА	5
ҚИСМИ 2. МАҚСАД ВА ХЕЛҶОИ ХАТИ ҲАРРЎЗА	8
ҚИСМИ 3. ТАШАККУЛИ МУҲИТИ АТРОФ БАРОИ РУШДИ ХАТИ НАВИШТАНИ ҲАРРЎЗА	24
ҚИСМИ 4. ЧӢ ТАВР ПАДАРУ МОДАРОН МЕТАВОНАНД МАЛАКАИ ХАТТИИ КӢДАКОНРО БЕҲТАР КУНАНД	27
ҚИСМИ 5. СТРАТЕГИЯҶОИ НАВИШТАНИ ҲАРРЎЗА	29
5.1. Стратегияи «Чумла: сохт, паҳншавӣ, муттаҳид кардан»	30
5.2. Стратегияи «Конспекти матни илмӣ-маърифатӣ»	33
5.3. Стратегияи Рефлексияи «Рӯзи ман»	36
АДАБИӢТИ ИСТИФОДАШУДА	39
ЗАХИРАҶОЕ, КИ БАРОИ ОМУӢЗГОР ТАВСИЯ МЕШАВАД	41
ГЛОССАРИЙ	42
ЗАМИМА	44

Муқаддима

Пешрафт ва маърифат дар таърихи инсоният аз навиштан сарчашма мегирад. Инсон навиштанро омӯхт ва ин роҳи ҷудонашавандаи муоширати ӯ шуд. Ҳанӯз дар асри гузашта, доктори илмҳои тиб, доктори илмҳои педагогӣ, равоншиносе, ки дар сатҳи ҷаҳонӣ машҳур аст, А.Р.Лурия дар бораи мураккабӣ ва аҳамияти ҷавулоддаи раванди навиштан ҳарф зада буд, зеро пайваस्ताгиҳои беназири асаб дар раванди навиштан фаъол мешаванд. Олимон чунин мешуморанд, ки ин робитаҳо ба раванди таълим фаъолона таъсир мерасонанд. Тадқиқотҳо нишон доданд, ки маълумоти навро тавассути таҷрибаи ҳаттӣ афзун мекунад, фаъолияти мағзи сарро зиёд намуданд. Ин маънои онро дорад, ки навиштан ба болоравии фаъолияти зеҳнӣ мусоидат мекунад. Агар шумо менависед - ин маънои онро дорад, ки шумо фикр мекунед.

Навиштан мағзро меомӯзонанд, аз ин рӯ на танҳо дар он дарсҳое, ки кӯдакон аз ибтидо дар онҳо ба навиштан омӯхта мешаванд, балки дар раванди азхуд кардани ҳамаи фанҳои барномаи таълимии мактаб ба он диққат додан муҳим аст. Навиштан бояд ҳамарӯза ва гуногунранг бошад. Хонандагон бояд тавонанд дар тӯли рӯзи таҳсил супоришҳои гуногуни ҳаттиро мунтазам иҷро кунанд. Ин супоришҳо бояд ба ташаккули дониш равона карда шаванд ва ҳадафҳо ва шунавандагони гуногунро инъикос кунанд.

Модули 4 диққати асосиро ба омӯхтани хонандагон ба раванди навиштани эҷодӣ ҳамчун роҳи муассиртарини ба нависандагони хуб табдил ёфтани равона кардааст (Грэм ва дигарон, 2012). Модули 5 ба омӯзонидани малакаҳои ҳаттӣ, ки одатан дар муддати кӯтоҳ ба итмом мерасанд ва аз нав коркард ё таҳриро талаб намекунад, равона карда шудааст. Мо инро навиштани ҳаррӯза меномем.

Дар зери навиштани ҳаррӯза барои мақсадҳои таълимӣ, кори хонандагонро дар бораи қайдҳо, эскизҳои ноҳамвор дар мавзӯи дарс, ҳамчун тамрин, реаксия ба маводи омӯхташаванда ё кашидани тасвирҳои аёнӣ дар назар дорем. Ин барои беҳтар ҳифз ва азхуд кардани маълумоти таълимӣ муҳим аст. Самаранокии чунин кори хонандагон дар истифодаи ҳамзамони намудҳои гуногуни хотира иборат аст: шунавоӣ (суханони онҳоро мешунавад), моторӣ (менависад), визуалӣ (навиштаҳоро мебинад), маъноӣ (калимаҳои шунида, гуфтаро дубора такрор мекунад). Сабтҳо, агар онҳоро хонанда мустақилона таҳия кунад ва аз ҷониби муаллим дубора нанавишта ва дикта нашуда бошад, ин низ як раванди эҷодӣ мебошад, зеро онҳо усулҳои гуногуни коркарди иттилоотро ифода мекунад: хонда, шунида ва дида мешуданд. Қайдҳо, диаграммаҳо, расмҳо, ҷадвалҳо ҳулосаҳои мухтасар ба хонанда кӯмак мекунад, ки дар дарс чизҳои омӯхтаро барқарор кунад, иттилооти даркшударо пурра, ба низом оварад ва ба расмият дарорад. Таълими барвақти мактаббачагон барои пешбурди чунин сабтҳо дар синфҳои ибтидоӣ аҳамияти махсус дорад, зеро ин як навъ қадаме дар роҳи сохтани рефератҳо, паёмҳо, презентатсияҳо дар сатҳи миёна мебошад.

Навиштаҳои ҳаррӯза аз ҷониби муаллим баҳо дода намешавад. Муаллим маҳсули ниҳони хатти хонанда - натиҷаи истифодаи тамоми раванди навиштанро, ки дар Модули 4 зикр шудааст, арзёбӣ мекунад.

Модули 5 баррасии масъалаҳои истифодаи хатти ҳаррӯза дар синфҳои ибтидоӣ, бо назардошти ҳадафҳо ва вазифаҳои гуногуни омӯзиш, аз қабилӣ навиштанро дониш ва таҷрибаи хонандагон, ғайрӯ гардонидани луғат, амиқгардонии фаҳмиши хондан, мустаҳкам намудани малакаҳои омӯхта ва ташаккулёфта, нишон додани дастовардҳои хонандагонро пешниҳод менамояд. Дар он пешниҳодҳо оид ба ҳамгиро кардани хатҳои ҳаррӯза дар дарсҳои хониш, Кишваршиносӣ, математика, амнияти ҳаёт ва дигар мавзӯҳо оварда шудаанд.

Дар боби охири модули стратегияҳои хатти ҳаррӯза пешниҳод карда шудаанд, ки метавонанд дар дарсҳои гуногуни мактаби ибтидоӣ истифода шаванд.

Модули тибқи сохтори зерин тарроҳӣ шудааст (ниг. Ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. Сохти модули

	Ҳар як қисм бо саволҳои роҳнамо оғоз ёфта, диққати хонандаро ба иттилооти муҳим равона месозад. Ин саволҳо мазмуни боби дахлдорро фаро мегиранд.
	Шарҳи мавзӯҳои дар модули пешниҳодшуда маълумотро дар бораи аҳамияти мавзӯҳо ва принципҳои асосии истифодаи онҳо дар синф дар бар мегирад.
	Дар охири ҳар як бахш - хулосаи нуктаҳо ва принципҳои асосӣ оварда мешавад.
	«Стратегияҳои» дастурҳои мушаххас дар бораи он аст, ки чӣ гуна муаллимони метавонанд ин усулҳоро дар синфхонаҳо дар мавзӯҳои гуногун татбиқ кунанд. Ҳар як стратегия а) тавсифи фаъолияти омӯзгор пеш аз, дар давоми ва баъд аз дарс, б) тавсияҳо оид ба фарқиати раванди таълим ва арзёбиҳо дар бар мегирад.
	Дар матн маълумоти иловагӣ оид ба таҳқиқотҳои муҳим оварда шудааст, ки муқаррароти асосии ин бобро дастгирӣ мекунанд.
	Адабиёти истифодашуда
	Захираҳои, ки барои омӯзгор тавсия мешавад
	Глоссарий
	Замима

ҚИСМИ 1. АҲАМИЯТИ ХАТИ ҲАРРЌЗА

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Байни навиштаҳои ҳаррўза ва кори майна чӣ робита вучуд дорад?
- ◆ Чаро ташаккул додани малакаҳои ҳаррўзаи хаттӣ дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ муҳим аст?

Даст менависад, аммо дар асл мағзи мо менависад: он чӣ фармоне мефиристад, он рӯй хоҳад дод. Ва даст ба ин маъно паҳншавии майна аст. Ҳатто чунин истилоҳ вучуд дорад - "дасти оқил" ё "дасти тафаккур".

*Татьяна Черниговская,
доктори илмҳои боиллоғӣ, психологингвист*

Кори хаттӣ ҳамчун маҳсулот ифодаи он чизе аст, ки мо дар шакли хаттӣ фикр ва ҳис мекунем. Навиштан як раванди мураккаб аст, зеро он ҳамчоякунии якчанд функцияҳои рӯҳиро тақозо мекунад: ҳамоҳангсозии даст, чашм, забон, хотира, эҷодкорӣ, фаҳмиш, мантиқ, зеҳни фазоӣ ва тафаккури абстрактӣ, бинобар ин навиштан машқи муассир барои рушди мағзи сар, як навъ омӯзиш аст ки шумо бояд ҳар рӯз иҷро кунед.

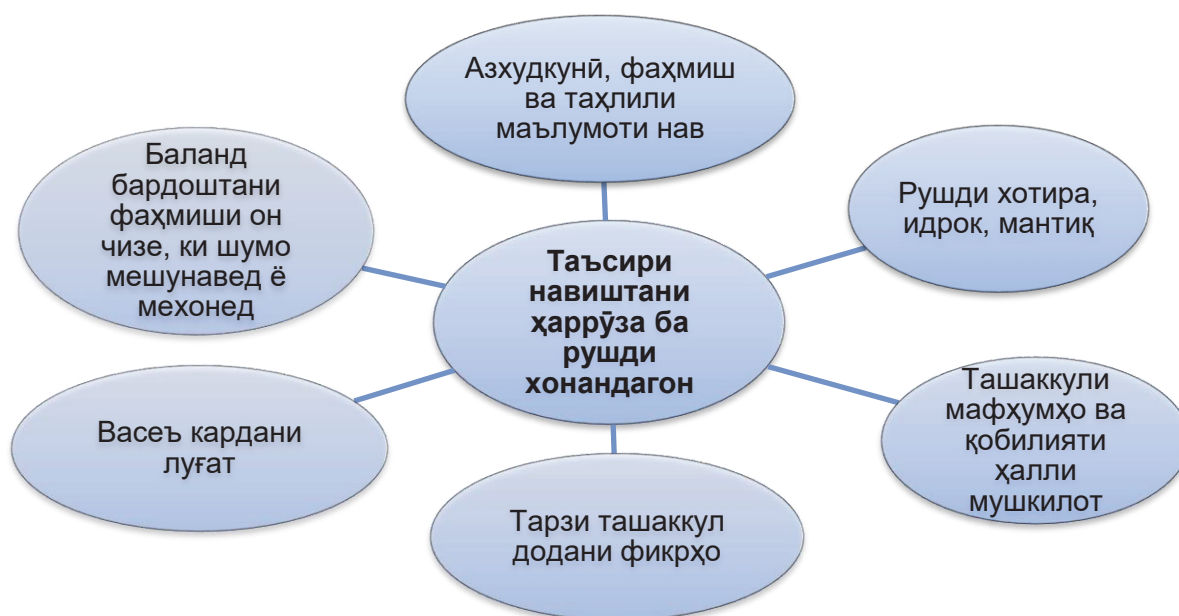
Дар як таҳқиқоти озмоишии ахир, олимони кӯшиш карданд, ки робитаи рушди мағзи сар ва навишторро тавассути сканер кардани мағзи сари инсон ҳангоми навиштан тафтиш кунанд. Дар натиҷа, маълум шуд, ки бисёр соҳаҳои мағзи сар ҳангоми навиштан бо ҳамдигар зич ҳамкорӣ мекунад, ки ин ба эҷоди робитаҳои мустақами асаб барои рушди малакаҳои дигар мусоидат мекунад (Деан, 2019). Тадқиқотҳо дар соҳаи психологияи омӯзишӣ нишон медиҳанд, ки навиштаҳои ҳамаҷуз ва систематикӣ қобилияти дар хотир нигоҳ доштан ва азхуд кардани маълумоти навро ба таври назаррас баланд мебардоранд (Бергингер, 2016).

Олимони боз як таҷриба гузаронданд, ки дар он ду гурӯҳи хонандагон маълумоти навро гӯш карданд. Гурӯҳе, ки хонандагон дар он лексияро қайд мекарданд ва маълумоти асосиро дастӣ менавиштанд, тавонистанд маълумоти гирифташударо беҳтар барқарор кунанд ва аз он хулоса бароранд. Чизҳои муҳимро барои сабт ҷудо карда, онҳо бояд чизи шунидашонро дарк кунанд ва иттилоотро дар ҷараёни гирифтани он таҳлил кунанд (Мюллер ва дигарон, 2014). Ғайр аз он, таҷрибаҳои, ки бо хонандагони синфҳои ибтидоӣ гузаронида шуданд, нишон медиҳанд, ки кори дастнависи хонандагон нисбат ба истифодаи компютер бештар таҳайюлӣ ва луғатӣ аст. Ин дар он аст, ки майна дар ҷараёни навиштан фаъолтар кор мекунад. Дигар муҳаққиқон (Логнкэмп М, 2006) муайян кардаанд, ки онҳое, ки хонданро меомӯзанд, ҳангоми ба таври хаттӣ такрор кардани графемаҳо (дар ҳарфҳои мо) зудтар ҳифз мекунад. Машқҳои систематикӣ навиштан равандҳои маърифатӣ, аз қабилӣ дарк, хотира, ташаккули концепсия, ҳалли мушкилот, тасаввурот ва мантиқро фаъол мекунад (Ричардс ва дигарон, 2015).

Невропсихолог Кристиан Маркардт қайд мекунад, ки вақте кӯдак ҳаррўза хат менависад, на танҳо қобилияти мағзи сар дар хотир доштани чизи навишташуда меафзояд, балки инчунин сатҳи намоёндагӣ ва фаҳмиши чизҳое, ки вай менависад,

афзуда мешавад (Маркварт, 2015). Навиштани матн дар мавзӯъ фаҳмиши равшантарро аз муҳокимаи шифоҳӣ талаб мекунад. Пеш аз навиштани чизе, донишомӯз бояд инъикос кунад, фикрҳоро ба тартиб дарорад ва сипас маълумоти бодикқат коркардшударо ба матн табдил диҳад. Инчунин, олимони қайд мекунамд, ки бо навиштани ҳаррӯза хонандагон эҷодкориро инкишоф медиҳанд. Навиштани ҳаррӯза ба васеъ шудани луғати хонанда кӯмак мекунад. Дар ҷараёни навиштан ӯ калимаҳо ва ибораҳоро мебинад, ки аксар вақт дар матнҳо истифода мешаванд, онҳоро ба кори худ интиқол медиҳад. Барои беҳтар кардани кори хаттӣ, хонандагон бояд калимаҳо ва ибораҳои навро ҷустуҷӯ кунанд, луғаташон гуногунтар мешавад.

Схемаи 1. Таъсири хати ҳаррӯза барои ташаккули малакаҳо

Татбиқи хатҳои ҳаррӯза дар синфҳои ибтидоӣ дар ҳама ҷанҳон муҳим аст, зеро амалияи навиштан дарк, коркард, нигоҳдорӣ ва ҷустуҷӯи маълумотро аз ҷониби майна беҳтар мекунад, ки ин барои азхудкунии мундариҷаи ҳар як соҳаи дониш муҳим аст (Деан, 2019). Тавассути навиштан, хонандагон метавонанд маводи мураккаб, мафҳумҳои ношинос ва луғати мавзӯро (математика, кишваршиносӣ, мусиқӣ ва ғ.) беҳтар фаҳманд ва саводно баланд бардоранд. Навиштани ҳаррӯза қобилияти худшиносиро инкишоф медиҳад, зеро ҳуди ин раванд ба шумо имкон медиҳад, ки эътиқодоти ташаккулёфтаре фаҳмед, ки чӣ гуна инсон бо ҷаҳон робита дорад ва дар коркарди эҳсосоти худ кӯмак мекунад.

Дар тӯли даҳсолаҳои охир, муҳаққиқон нишон доданд, ки навиштан як роҳи хуби беҳтар кардани хондан ва фаҳмиш аст. Навиштани асаре, ки дар болои асари хондашуда сабт шудааст, нисбат ба хондани матн, нақл кардан, посух додан ба саволҳо дар бораи матн ва ҷамъбасти як роҳи самарабахши фаҳмидани матн шудааст. Ин махсусан барои он хонандагоне, ки дастовардҳои хондан баланд набуданд, аҳамияти калон дорад, зеро супоришҳои шаблон қобилияти дарки матнро маҳдуд мекарданд (Грэм ва диг. 2010).

Дар раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ навиштани рӯзмарра ба ташкили фикрҳо, ташаккули ғояҳо, тафаккури танқидӣ, васеъ намудани луғат, истифодаи услубҳои гуногуни нутқ, мустаҳкам намудани қоидаҳои имло, грамматика ва синтаксис саҳм мегузорад. Мумкин аст, ки хонандагон рушди бомуваффақияти ин малакаҳоро нишон диҳанд, агар муаллимон барои навиштан ва хондан дар синф вақт ҷудо кунанд.

Навиштани ҳаррӯза асоси муоширати хонандагон мебошад, ки ба рушди малакаҳои муошират мусоидат мекунад. Бо вучуди ин, бояд ба ин нукта таваҷҷӯҳ намуд, ки хонандагон замоне воситаи пурарзиши изҳори ақидаҳои худро пайдо мекунанд, агар арзёбии онҳо на аз рӯи ҷӣ гуна навиштан, балки танҳо аз он ҷиҳат баҳодиҳӣ мешавад, ки умуман менависанд. Навиштан аксар вақт барои ташвиқи хонандагон барои нишон додани дониш ва фаҳмиши худ оид ба фанҳои мактабӣ истифода мешавад, аммо набудани малакаҳои хаттӣ ҳатман набудани донишро нишон намедихад. Барои муаллимон донишдони он ки ҷӣ гуна душвориҳо дар мактаб ба назар мерасанд ва ба донишомӯзон фароҳам овардани имконоти дарки мавзӯ тавассути супоришҳои алтернативии хаттӣ муҳим аст. Агар хонандагон кор кардани супоришҳои ҳаррӯзаи худро дӯстдоранд, пас ин метавонад ба онҳо дар ҳаёт фоида оварад, зеро қобилияти хуб навиштан дар замони технологияи баланд ва рақамисозӣ (бо истифода аз Интернет, шабакаҳои иҷтимоӣ ва ғ.) малакаи торафт бештар ҷустуҷӯшаванда мебошад.

Резюме

Дар раванди навиштан тамоми функцияҳои раванӣ иштирок мекунанд, бинобар ин навиштан барои мағзи сар омӯзиш аст. Ба дарсҳои синфҳои ибтидоӣ дохил кардани супоришҳои ҳаррӯзаи хаттӣ ба хонандагон имкон медиҳад, ки иттилооти навро беҳтар азхуд кунанд, дарк кунанд ва таҳлил кунанд. Ба ин восита хотира, идрок ва тафаккури мантиқӣ инкишоф ёфта, мафҳумҳо ташаккул меёбанд ва онҳо метавонанд масъалаҳоро ҳал кунанд, ҳаёлот, эҷодкориро васеъ созанд, луғатро васеъ намоянд, фаҳмиши чизҳои шунидашударо беҳтар кунанд ё хонанд. Амалияи навиштани ҳаррӯза ба ташаккули фикрҳо, ташаккули ғояҳо, тафаккури интиқодӣ, қобилияти истифодаи услубҳои гуногуни нутқ, мустаҳкам намудани қоидаҳои имло, грамматика ва синтаксис, инчунин рушди малакаҳои муошират мусоидат мекунад. Азхудкунии малакаҳои ҳаррӯзаи хаттӣ дар оянда имкон медиҳад, ки онҳоро дар давраи рақамисозӣ бомуваффақият истифода баред, ки ин қобилияти равшан ва возеҳ баён кардани фикрҳои худро дар шакли хаттӣ талаб мекунад.

ҚИСМИ 2. МАҚСАД ВА ХЕЛҲОИ ХАТИ ҲАРРЌЗА

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Навиштаҳои ҳаррўза чӣ гуна ва чаро истифода мешаванд?
- ◆ Чӣ гуна навиштани ҳаррўзаро ба дарс дохил кардан мумкин аст?

*Бо навиштан шумо метавонед ба ҳама чиз ноил шавед.
(You can make anything by writing).*

Льюис Кэрролл, нависандаи англис

Дар дарсҳои синфҳои ибтидоӣ навиштаҳои ҳаррўзаро барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва вазифаҳои гуногуни омўзишӣ истифода бурдан мумкин аст.

Навсозии донишҳои қаблӣ ва таҷрибаи шахсии хонандагон. Омўзиши самаранок дар сурате имконпазир аст, ки байни он чизҳое, ки онҳо аллақай медонанд ва чизи нав барои онҳо алоқамандӣ вучуд дорад. Дар корҳои хаттӣ, хонандагон метавонанд зарурати омўзиши мавзӯи навро муайян кунанд, ки ҳар як хонандаро барои дарс фаъолона кор кардан роҳнамоӣ ва ҳавасманд мекунад. Инчунин, хонандагон метавонанд таҷрибаи ҳаётӣ ва малақаҳои мавҷудаи худро бо маълумоти нав ва малақаҳои бадастovarда пайваст кунанд.

Тартиб додани равандҳои фикрӣ. Дар шакли хаттӣ, хонандагон метавонанд чизҳои омўхтаашонро дар шакли графикаи ташкилкунандаи иттилоот, диаграмма, харитаи зеҳнӣ тасаввур кунанд. Ин ба шумо имкон медиҳад, ки донишро ташаккул диҳед, андешаҳоро шарҳ диҳед ва тартиб диҳед, онҳоро таҳлил кунед, чизи асосиро ва дуҷумдараҷаро қайд намоед, ғояҳоро тасниф кунед, ки дар ниҳоят ба амиқтар дарк намудан ва аз ёд кардани иттилоот мусоидат мекунад.

Чуқуртар кардани фаҳмиши хонандагон оид ба мавзӯҳои омўхташаванда. Навиштан ҳамчун воситаи таълим истифода мешавад. Дар ин ҳолат, ин кори ғайрирасмӣ (аз ҷиҳати маҳдудият нест) мебошад, ки ҳадафи он ҷалби хонандагон ба тафаккур, татбиқ, ташаккули дониш ва малақаҳо мебошад. Чунин кор ба хонандагон кўмак мекунад, ки потенциали худро дарёбанд, тавачҷўҳ ва ҳавасмандиро ба омўзиш афзоиш диҳанд. Дар қараёни ин кор барои омўзгор муҳим аст:

- ◆ диққати хонандагонро ба чизҳои барои омўзиш муҳим ҷалб намудан;
- ◆ мунтазам чунин корҳоро анҷом диҳед, аммо кўшиш кунед, ки ҳаҷми супориши хаттӣ хурд бошад (аз се то даҳ дақиқаи дарс);
- ◆ хонандагонро ба мубодила ва муҳокимаи он чизе, ки навиштаанд, ташвиқ кунед, ки ин ба фаҳмидани мавзӯ мусоидат мекунад;
- ◆ ҳавасманд кардани истифодаи шаклҳои гуногуни пешниҳоди иттилоот (масалан, дар диаграммаҳо, схемаҳо, рўйхатҳо).

Намоиши донишҳои ташаккулёфта ва малақаҳои бадастомада. Ин навиштаҳои ҳаррўза бояд мунтазам истифода шаванд, то муаллим тавонад, ки хонандагон мавзӯ ва мундариҷаро дарк кунанд. Муаллим инчунин метавонад аз хонандагон талаб кунад, ки барои мустақкам кардани маводи омўхтаашон матн

нависанд. Асарҳои хаттӣ метавонанд на танҳо аз ҷониби хонандагон нишон додани азхудкунии мундариҷа, балки инчунин ба ошкор намудани умқи дониш мувофиқи сатҳи ҳадафҳои таълимии таксономияи Б.Блум (дониш, фаҳмиш, татбиқ, таҳлил, синтез, баҳогузорӣ) равона карда шаванд. Кори хаттии хонанда метавонад сатҳи равонии нутқ, азхудкунии мундариҷа, риояи қоидаҳои синтаксис, имло, грамматика, сатҳи луғатро нишон диҳад. Инчунин, корро аз рӯи қобилияти хонандагон дар сохтани матнҳои сохторҳои гуногун ва дар жанрҳои гуногун арзёбӣ кардан мумкин аст. Ин корҳо дар муайян кардани ҷиҳатҳои мусбат ва заифи дастовардҳои таълимии хонандагон, банақшагирии таълим, баҳодиҳии усулҳои таълими татбиқшуда, пешниҳоди алоқаи хонандагон, мониторинги дастовардҳои хонандагон ва ҳисобот дар бораи пешрафт кӯмак мерасонанд.

Навиштани ҳаррӯза метавонад бо истифода аз намудҳои зерини супориш ба дарс дохил карда шавад (ниг. Схемаи 2): машқи хаттӣ, фикру мулоҳизаҳои хаттӣ, қайдҳо ва дигар супоришҳои хаттӣ.

Схемаи 2. Хелҳои хати ҳаррӯза.

Машқи хаттӣ

Оғози ҳар як рӯзи мактабро бо як машқи хаттӣ оғоз кардан мумкин аст, ки ин як навъ маросими пагоҳирӯзӣ аст, ки имкон медиҳад муаллим ба омӯзиш сар намуда, фикрҳои хонандагонро гирд оварад, диққати онҳоро ба мавзӯи дар давоми дарс омӯхташаванда ҷалб кунад, дар синф хомӯширо ба роҳ монад, то ҳама тавонанд "фикрҳои худро бишнаванд." Тартиби ҳама рӯза, ки кӯдакон дар ҳаёти ҳама рӯзаи синфии худ одат кардаанд, таълим ва омӯзишро осонтар мекунад. Вақте ки вазифаҳо ва расмиёт ба хонандагон хуб маълуманд, аз ҷониби муаллим намуна оварда, сипас татбиқ карда мешаванд, онҳо медонанд, ки аз онҳо чӣ интизор аст ва чӣ гуна бояд мустақилона баъзе корҳоро анҷом диҳанд. Доштани ин тартиботи пешгӯишаванда дар оғози дарс ба муаллим имкон медиҳад, ки раванди таълими самаранок идора намоянд ва барои таълими пурмазмун вақти бештар сарф кунанд. Вазифаҳо, ки барои тамрини хаттӣ пешниҳод карда мешаванд, бояд ба принсипи ишғолкунӣ мувофиқат кунанд (ниг. Модули 1 "Татбиқи таълими тафриқавӣ дар мактаби ибтидоӣ"), раванди навиштани эҷодӣ (ниг. Модули 4 "Номаи эҷодӣ дар мактаби ибтидоӣ"),

стандартҳои таълим барои мактабҳои ибтидоӣ ва ҳадафҳо ва вазифаҳои омӯзишии дарс.

Дар зер намунаҳои машқҳои хаттӣ барои синфҳои 1-4 оварда шудаанд.

Намунаи машқи хаттӣ (синфи 1, нимсолаи дуюм)

Муаллим тасвири китоб ё тасвири ашё, падидаеро пешниҳод мекунад, ки дар дарс баррасӣ карда мешавад. Муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки бо истифода аз ҷумлаҳои сода расмро тасвир кунанд.

Расмро тасвир кунед

Намунаи машқи хаттӣ (синфи 2)

Муаллим хонандагонро даъват менамояд, ки ба саволе, ки дар дарс баррасӣ хоҳад шуд, дар шакли хаттӣ ҷавоб диҳанд. Хонандагон ба саволи муаллим кӯтоҳ посух медиҳанд.

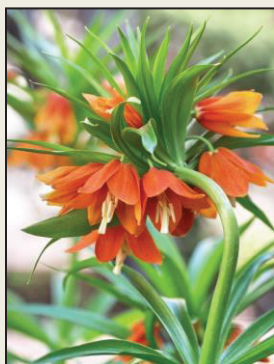
Савол-ҷавоб

Савол: *Шумо чизеро чӣ тавр чен мекунед?*

Ҷавоб: Ҷисми хурдро бо ченак чен кардан мумкин аст. Ва агар чизи калонро чен кардан лозим ояд, пас лентаи соҳтмонро истифода бурдан зарур.

Намунаи машқи хат (синфи 3)

Муаллим ба хонандагон кортро пешниҳод мекунад, ки матни хурд дорад. Хонандагон бояд матро бодикқат хонанд ва дар охири матн ба саволҳо ҷавоб диҳанд.

ГУЛИ АЙГУЛ

Гули беназири Айгул дар деҳаи Кара-Булоқи ноҳияи Ботканд мерӯяд. Гули Айгул эндемик аст, яъне маънои онро дорад, ки он танҳо дар як ҷо, дар Қирғизистон мерӯяд ва дар ҷои дигар намерӯяд.

Нависед, ки шумо дар бораи ин гул чӣ андеша доред?

Чаро онро ҳифз кардан лозим аст?

Намунаи машқи хат (синфи 4)

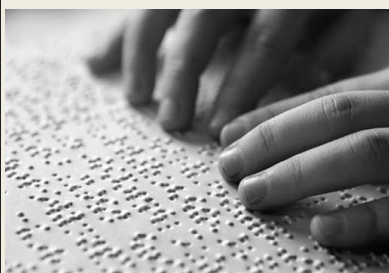
Муаллим аз шогирдон хоҳиш мекунад, ки санаи имрӯзаро ба ёд оранд. Ин сана бо чияш муҳим аст. Он гоҳ муаллим ба хонандагон иттилоъ медиҳад, ки (шартӣ) имрӯз зодрӯзи шахсе аст, ки ҳаёти одамони нобиноро дигаргун кардааст. Муаллим хоҳиш мекунад, ки бо маълумот дар бораи ӯ, ки дар корт ҷойгир карда шудааст, шинос шаванд ва ба саволҳои пас аз матн ҷавоб диҳад.

ЛУИ БРАЙЛ

4 январи соли 1809, Луи Брайл дар оилаи пойафзолдӯзон дар Фаронса таваллуд шудааст. Вақте ки писар панҷсола буд, дар натиҷаи садама кӯр шуд. Вай ба навохтани скрипка, фортепиано ва орган шавқ пайдо кард. Ин ба ӯ кӯмак кард, ки алифбоеро таҳия кунад, ки дар он ҳарфҳо бо нуқтаҳо ифода карда шаванд. Ин ба одамони кӯр ва сусти биной имкон медиҳад, ки хонанд ва бинависанд.

Ба назари шумо кӯр шудан чӣ маъно дорад?

Посух/ҷавоби хаттӣ

Ҷавоби хаттӣ ин посух ба маълумоти нав аст. Хонандагон метавонанд муносибати гуногунро ба чизи таҳсилкарда нишон диҳанд, барои онҳо сухан гуфтан муҳим аст. Ва барои омӯзгор шунидани ин маълумот муҳим мебошад. Ҷавоби хаттӣ дар навиштани ҳаррӯза ғайрирасмӣ аст. Супоришҳо аз саволу ҷавобҳои кушода ва инъикоси он, ки чӣ гуна маълумоти нав бо ҳаёти ҳаррӯзаи хонандагон иртибот дошта бошанд, оварда шуда метавонанд. Баъзе намунаҳои чунин супоришҳои хаттӣ дар зер оварда шудаанд.

Рӯзномаи хонанда. Пас аз он ки хонандагон бо матн шинос шуданд, онро муҳокима карданд, варақаи "Рӯзномаи хонанда" - ро пур мекунанд, то муносибати худро ба матни хонда баён намоянд.

Рӯзномаи хонанда

Муаллиф

Жанр

Китобро бо се калима таъриф кунед:

Иқтибос аз китоб

Қайдҳо дар бораи китоб (фикрҳо, таассурот)

Шакли дигари ҷавобҳо ба он чизе, ки хонда шудааст, муқоисаи он чизе, ки дар матн гуфта шудааст ва бо андешаи хонанда мебошад (шакли "Матн-Ман"),

Матн -Ман	
Дар матн гуфта мешавад <i>Кӯдакон намеҳостанд бо Айка бозӣ кунанд, зеро ӯ дар курсии маъноӣ буд. Аммо вақте ки як саги хашмигин ба онҳо ҳамла кард, Айка кӯдаконро наҷот дод.</i>	Ба фикри ман <i>Ман ба назди ин духтар мерафтам ва мепурсидам, ки оё ӯ меҳӯҳад бо мо бозӣ кунад. Ҳама кӯдакон бозӣ карданро дӯст медоранд. Вақте ки касе бо шумо бозӣ намекунад, бад аст. Пас шумо меҳӯҳед ғиря кунед. Аммо агар ман худро бад ҳис кунам, кӯшиш мекунам, ки ашки худро нишон надиҳам. Беҳтарам ҳамеша бо ҳам бозӣ кунем.</i>

Варақи фикркунӣ. Пас аз омӯхтани мавзӯи нав, муаллим хонандагонро даъват мекунад, ки дар бораи се савол оид ба мавзӯи фикр кунанд ва ҷавобҳои худро нависанд. Агар хонандагон ягон савол дошта бошанд, онҳо инчунин метавонанд онҳоро дар шакли "Варақи фикркунӣ" сабт кунанд.

БАРАҶИ ФИКРКУНӢ

Супориш: Пас аз шиносой бо мавзӯи дарс, дар сутуни якум ҷавобҳоро ба саволҳо нависед ва дар сутуни дуюм фикру мулоҳизаҳои худро оид ба ин мавзӯ нависед ё саволҳои худро ҷойгир кунед.

Мавзӯ

САВОЛҶОИ ОМӢЗГОР	ҶОЯҶОИ МАН ВА Ё САВОЛҶО
<p>1) Шумо кадом рамзҳои давлатии Қирғизистонро медонед?</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ Парчам, нишони миллӣ, суруди миллӣ. ◆ 2) Парчами Қирғизистон чӣ гуна аст? ◆ Матои росткунҷаи сурх, дар марказ офтоб бо 40 нурҳои тиллоӣ дар шакли тундук мавҷуд аст. ◆ 3) Дар нишони Қирғизистон чӣ тасвир ёфтааст? ◆ Доираи кабуд, лочини сафед, кӯл, кӯҳҳо, офтоб, хӯшаҳо. 	<p><i>Парчами асосии кишварро дар маркази Бишкек дидам. Онро ду сарбоз посбонӣ мекунанд. Онҳо дар ҳама гуна обу ҳаво дар он ҷо истодаанд. Дар болои бомҳо низ байрақҳоро дидам. Ман ҳайронам, ки парчамҳо дар кучо сохта мешаванд? Расм ба парчам чӣ гуна татбиқ карда мешавад?</i></p>

Шакли 1. Ман дар дарс дониستم, ба хонандагон имкон медиҳад, ки маводи омӯхташударо ҷамъбаст кунанд (формаи 1) ё онро бо донишҳои мавҷуда ва таҷрибаи зиндагии хонандагон муқоиса кунанд (формаи 2).

Шакли 1. Ман дар дарс дониستم

МАН ДАР ДАРС ДОНИСТАМ
<p>ДАР ИН ДАРС МАН ДОНИСТАМ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ман фаҳмидам, ки $\frac{1}{2}$ питса аз $\frac{1}{4}$ зиёд аст. 2. Ду нима як бутунанд.

3. Ман фаҳмидам, вақте ки шумо чизеро ба 4 қисм тақсим карда ба миқдори баробари он ба 4 нафар одамони гуногун медиҳед, маълум мешавад, ки ҳама $\frac{1}{4}$ қисми мегиранд.

Саволҳои ман:

1. Чаро 2 аз 4 кам, аммо $\frac{1}{2}$ аз $\frac{1}{4}$ калон аст?
2. Питсаро ба чанд қисм ҷудо кардан мумкин аст?
3. Агар ман 11 ширинӣ дошта бошам ва мо 4 ҳамсинф дошта бошем, ҳар кадом чанд ширинӣ мегиранд?

Шакли 2. Ман дар дарс донистам

Ман дар дарс донистам

МАН ЧӢ ЧИЗИ НАВРО ОМУӢХТАМ? БА МАН АЗ ӢАМА БЕШТАР ЧӢ МАӢҚУЛ ШУД?

Имрӯз мо занҷирҳои хӯроквориро дар табиат омӯхтем. Маълум мешавад, ки ҷангал бидуни паррандаҳо, ҳайвонот ва ҳашарот вуҷуд дошта наметавонад. Ба ман соҳтани занҷирҳои хӯрокворӣ маъқул шуд.

ЧИРО МАН МЕДОНИСТАМ?

Ки ҷангал барои инсон хеле зарур аст. Вай бе он зиндагӣ карда наметавонад.

МАӢЛУМОТИ НАВ ЧӢ ТАВР БА МАН ДАР ЗИНДАГӢ КӢМАК МЕКУНАД ?

Ман кӯшиш мекунам, ки камтар коғаз сарф кунам, зеро ҳар як сокини Замин дар як сол ҳамоно қадар коғаз сарф мекунад, ки аз 3 дарахт гирифта мешавад. Мо дар оиламон 7 нафарем, яъне ҳар сол 21 дарахт бо айби мо нобуд мешавад. Ин тақрибан тамоми ҷангал аст.

Бурдани қайдҳо

Қайдҳои хонандагон дар давоми дарс ё охири дарс як воситаи таълимист, ки барои сабти дониши бадастомада, малақаҳои нав ва баҳодиҳии дастовардҳои таълимии хонандагон истифода мешавад. Инҳо метавонанд дафтарҳои корӣ, маҷаллаҳои омӯзишӣ, рӯзномаҳои омӯзишӣ ва ғ. бошанд. Дар онҳо хонандагон фикрҳои худро менависанд, ғояҳоро ҷамъбаст мекунанд, онҳо инчунин метавонанд расмҳо, эскизҳо, ташкилотчиёни графикаро дар маҷаллаҳои худ ҷойгир кунанд. Дар зер баъзе намунаҳои пешбурди баҳисобгирӣ оварда шудаанд.

Дар шакли "Сабти дарс" хонандагон саволҳои асосии дарсро тартиб медиҳанд ва ба саволҳои додашуда ҷавобҳои пурра медиҳанд (ниг. Шакли 3).

Шакли 3. Қайди дарс

Қайди дарс _____	
Мавзӯ	Қайд
Чаро шумо бояд қоидаҳои гигиенаро риоя кунед?	Шумо бояд риоя кунед, то зебо, солим, тозаву озода бошед.
Чӣ бояд кард?	дандонҳои худро дар як рӯз 2 маротиба тоза кунед, дастҳои худро пеш аз хӯрок хӯрдан шӯед, риояи речани рӯз, бо варзиш, табъ ғизҳоро тоза нигоҳ доштан; қоидаҳои маданияти рафторро риоя кунед.

Шакли «Конспекти дарсҳо» барои хонандагон пешниҳод карда мешавад, то ғояҳои асосиро дар шакли калимаҳои калидӣ равшан кунанд. Шояд чунин якчанд калима бошад. Дар охири дарс, хонандагон маълумоти гирифташударо ҷамъбаст мекунанд: аз кори дарсӣ хулоса менависанд (ниг. Шакли 4).

КОНСПЕКТИ ДАРС

Кишваршиносӣ ,синфи 3, мавзӯ «Ҷашнҳо»

ҒОЯҲОИ АСОСӢ

*Соли Нав
Ватан*

Мавлуди Исои Масеҳ

Рӯзи мухофизатгарони

Рӯзи байналхалқии занон

Наврӯз

Иди меҳнат

Рӯзи Конститутсия

рӯзи Ғалаба

рӯзи истиқлолият

Рӯзи Инқилоби Кабири Сотсиалистии Октябр

Иди Қурбон

Иди Рамазон

Ҷамъбаст

Дар Қирғизистони соҳибихтиёр рӯзҳои ид мавҷуданд.

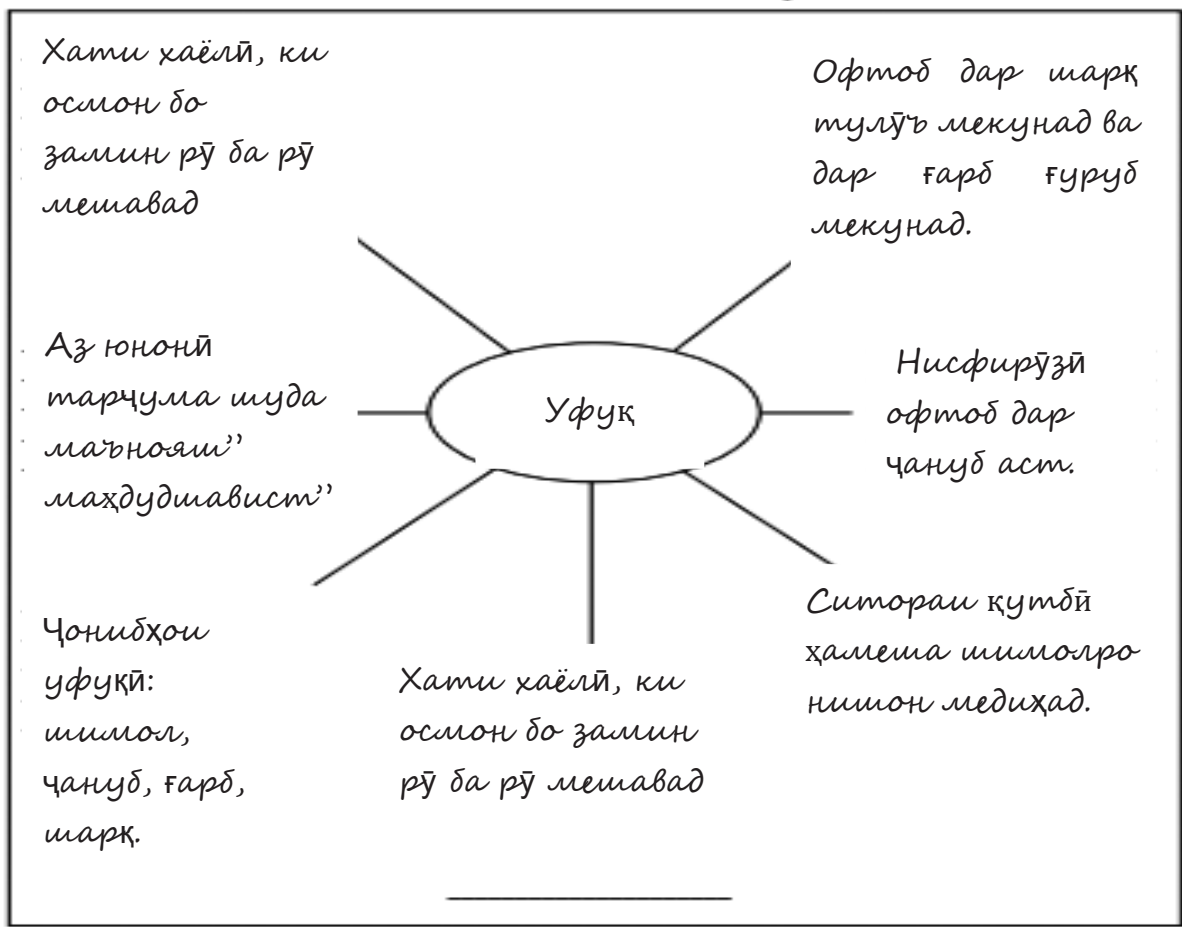
Онҳоро тамоми халқҳои муқими мамлакати мо ҷашн мегиранд.

Ин рӯзҳо ид ба ҳисоб мераванд, дар тақвими бо ранги сурх қайд карда мешаванд

Шакли «Харитаи калимаҳо» ба хонандагон кӯмак мекунад, ки бо калимаи мавзӯи омӯхташаванда кор кунанд ва дониши худро дар ин самт пурра намоянд. Дар маркази ташкилотчии графикӣ калимае ҷойгир карда шудааст, ки маънои он, доираи истифодааш дода мешавад, барои чуқуртар фаҳмидани маънои калима муродифҳо

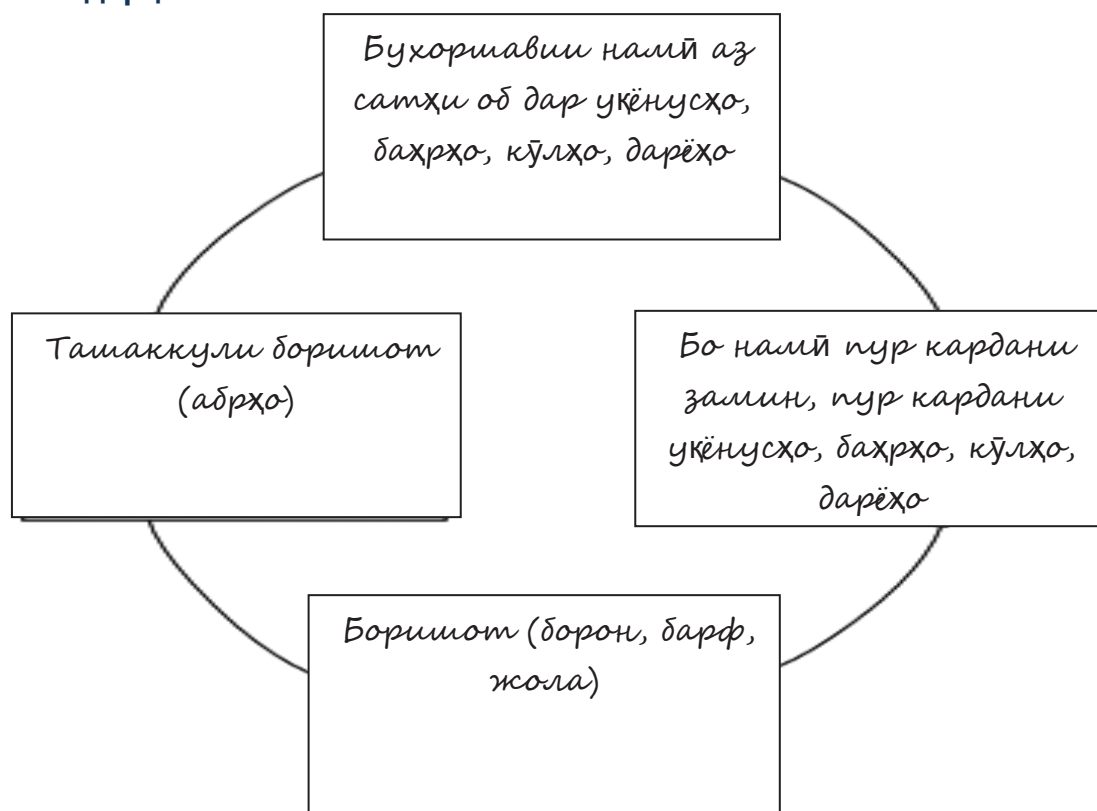
интихоб карда мешаванд ва мисолҳое оварда мешаванд, ки мавзӯи мавриди омӯзишро тавассути калимаи калидӣ тавсиф мекунанд.

Шакли «Харитаи калимаҳо» (намуна, Кишваршиносӣ, синфи 3, мавзӯ «Уфуқ»)

Дар харитаи "Пайдарпай" аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки пайдарпайии мавзӯҳои асосӣ, ҷанбаҳои мундариҷаи дарсро, ки ба мавзӯи омӯхташуда дохил карда шудаанд, муайян кунанд. Ин ба хонандагон имкон медиҳад, ки фикрҳои худро созмон диҳанд, маводи омӯхташавандаро умумӣ гардонанд, маълумотро азёд кунанд ва метавонанд барои таҳлил нишонае гарданд.

Шакли 6. Пайдарҳамӣ

Супоришоти хатти иловагӣ

Тавсия дода мешавад, ки барои он хонандагон, ки нисбат ба дигар ҳамсинфон тезтар кор мекунанд, корҳои иловагии хаттӣ пешниҳод карда шаванд, то онҳо дар дарс аз ӯҳдаи иҷрои вазифа бароянд. Дар ҳолатҳое, ки аксари хонандагони синф барои иҷрои вазифаи асосӣ ба вақт ниёз доранд ва баъзеи дигар дастгирӣ ва тавачҷӯҳи муаллимро талаб мекунанд, пешниҳоди як машқи иловагӣ ба донишомӯzone, ки вазифаи асосиро аллакай ба анҷом расонидаанд, имконият медиҳад, ки онҳоро бо корҳои ҷолиб ва муфид фаро гиранд. Якум, ҳангоми кор дар чунин супориш, онҳо тамоми синфро парешон намеkunанд. Сониян, онҳо вақтро аз даст намедиҳанд, балки малакаи нависандагии худро сайқал медиҳанд. Саввум, агар вазифаҳо эҷодӣ бошанд, ин имкон медиҳад, ки аз чараёни таълим лаззат баранд.

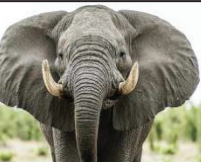

Яке аз вазифаҳо метавонад аз расмҳо таҳияи ҳикоя бошад. Муаллим ба хонанда якчанд варақаҳои кортро пешниҳод мекунад, ки ҳамон як воқеаро тавсиф мекунанд. Хонанда кортҳоро дар пайдарпаии дуруст ҷойгир мекунад ва дар зер ҳар як корт ҷумлае менависад, ки дар он амали дар корт тасвиршударо тавсиф мекунад. Дар зер намунаи аз расмҳо кашидани ҳикоя оварда шудааст¹.

¹Дар ин ҷо тасвирҳо аз дастури Sundem G., Improving Student Writing Skills, Shell Education, USA, 2007, p. 51., истифода мешаванд.

Ҳикояи ман			
			
Модар ва падар субҳи барвақт аз ҳоб меҳезанд.	Саг аз ҳоб сер карда ва ботамкин менамояд.	Онҳо ба кор мераванд	Саг то даме ки ҳама аз ҳона берун мешаванд, меҳобад.
			
Вақте ки ӯ танҳо монд, ба атроф нигариста табассум мекунад.	Саг бо тамоми кафиҳои дар ҳона дошта ба бозӣ сар мекунад.	Модар ва падарам пас аз кор ба ҳона бармегарданд.	Саг саҳт ҳобида барин, вонамуд мекунад, ки чизе намудааст.

Ҳикояи хурд. Шакли дигари кор шояд навиштани ҳикояи хурд дар корт бошад, ки хонанда интихоб кунад. Намунаи корт дар поён оварда шудааст.

Ҳикояи ман
Бо истифода аз панҷ калима: себ, поезд, фил, қоғаз, гитара ҳикоя созед ва нависед.

				
---	---	---	--	---

Дар зер якчанд ғояҳо оварда шудаанд, ки шумо метавонед барои кор дар ҳикояи худ истифода баред.

1.	Дар шаҳр боғи ҳайвоноти маҳаллӣ баста шуд. Ҳайвонҳо дар байни сокинони шаҳр тақсим карда шуданд. Аз шумо хоҳиш карданд, ки тимсоҳи хурдиро бигиред. Дар бораи тимсоҳ ҳамчун ҳайвони хонагӣ нависед.
2.	Ҳикоя эҷод кунед ва нависед: себ, қатора, фил, коғаз, гитара.
3.	Вақте ки шумо калон мешавед, кӣ шудан мехоҳед ва чаро? Нависед.
4.	Агар ба шумо қудрати олий дода мешуд, шумо чӣ мехоҳед дошта бошед?
5.	Кадам се ҷойгоҳи сайёро дидан мехоҳед? Онҳо чӣ умумияте доранд?
6.	Замонро, ки хеле хурсанд будед, тасвир кунед? Барои хурсандии шумо чӣ сабаб шуда буд?
7.	Шумо кадом ҳайвонро бештар дӯст медоред? Чаро?
8.	Тасаввур кунед, ки шумо олиме ҳастед, ки меваи нав рӯенидед. Ба ин мева чӣ ном мепартоед? Мева чӣ гуна мебуд? Он чӣ хел таъм медошт? Ва, муҳимтар аз ҳама, онро истеъмол кардан мумкин аст?
9.	Дар бораи варзиши дӯстдоштаатон нақл кунед? Чаро шумо ӯро дӯст медоред?
10.	Кори дӯстдоштаи шумо дар тобистон кадом аст? Чаро?
11.	Иди дӯстдоштаи шумо кадом аст? Чаро?
12.	Шумо воқеан бо кадом қаҳрамони адабӣ мулоқот кардан мехоҳед? Чаро?
13.	Дӯст ё дугонаатон аз кишвари дигар назди шумо меояд. Ба ӯ бобати тамошо дар кишвари худ чӣ тавсия медиҳед?
14.	Тасаввур кунед, ки барқ дар ҷаҳон аз байн рафтааст. Зиндагӣ бидуни барқ чӣ гуна хоҳад буд?
15.	Дар бораи филми дӯстдоштаатон шарҳи худро нависед. Чаро шумо ӯро дӯст медоред? Чаро шумо тамошои онро тавсия медиҳед?
16.	Агар аз шумо хоҳиш карда мешуд, ки либоси мактабӣ ихтиро кунед. Ин чӣ хел мешуд?
17.	Шумо ба назди кӣ меҳмонӣ рафтан мехоҳед? Чаро?
18.	Дар бораи хоначае дар дарахт шеър нависед.
19.	Агар шумо метавонистед ба ҳайвон мубаддал шавед, чӣ гуна ҳайвон шудан мехоҳед?

20.	Шумо як ҳайвон доред? Дар бораи ӯ нақл кунед. Шумо ӯро чӣ гуна нигоҳубин мекунед?
21.	Шумо суруди дӯстдошта доред? Дар бораи ӯ ба ман бигӯед?
22.	Тасаввур кунед, ки падару модаратон шуморо як сахар аз хоб бедор карданд ва гуфтанд, ки шумо дар давоми рӯз ҳар коре, ки мехоҳед карда метавонед. Ҳатто ба мактаб рафтан шарт нест. Шумо метавонед бо корҳои худ машғул шавед. Бигӯед, ки шумо чӣ кор мекардед?
23.	Чойи дӯстдоштаатонро дар шаҳр ё деҳа тасвир кунед?
24.	Бо истифода аз се калима ҳикоя нависед: ронандаи микроавтобус, комуз, қатмол.
25.	Шумо ягон бор ба кӯл рафтаед? Сафари худро шарҳ диҳед.
26.	Шумо дар қаҳон кадом корро аз ҳама беҳтарин иҷро мекунед? Маҳорати худро тасвир кунед.
27.	Мехостед дар кадом замони таърихӣ бошед? Тасвир диҳед, ки шумо чӣ кор мекардед? Шумо чӣ гуна зиндагӣ мекардед?
28.	Ба фикри ту, дар зер борон сайр кардан мумкин аст? Чаро шумо чунин мешуморед? Ҷавоби худро фаҳмонед.
29.	Шумо соли оянда чӣ кор кардан мехоҳед? Варзиш ё шуғли дӯстдошта?
30.	Агар шумо бо як афсунгар вохӯрда бошед, мехоҳед кадом хоҳишатро иҷро намояд?
31.	Шумо бо кӣ мусоҳиба мехоҳед? Фаҳмонед, ки чаро.
32.	Кадам фасли сол ба шумо бештар маъқул аст? Чаро?
33.	Тасаввур кунед, ки дӯст ё дугонаи шумо ба наздикӣ зодрӯз дорад. Шумо мехоҳед, ки ҳадаи ғайриинтизори гуворо намоед. Ин чӣ мебуд?
34.	Оё буда, ки ба шумо поёни ягон филм тамоман писанд наомадааст? Чаро? Як хотимаи филмро пешниҳод кунед, ки ба шумо маъқул аст.
35.	Ба худ мактуб нависед, тасаввур кунед, ки онро баъд аз 20 сол хоҳед гирифт.
36.	Шумо кадом меваро бештар дӯст медоред: себ ё афлесун? Чаро? Онҳо аз якдигар чӣ фарқ доранд?
37.	Рӯйхате барои хӯроки дӯстдоштаатон нависед.
38.	Вақте ки касе чизи шуморо бе пурсиш мегирад, шумо худро чӣ гуна ҳис мекунед? Роҳи беҳтарини ҳалли ин мушкил кадом аст?
39.	Агар шумо имкони мулоқот бо як шахси маъруфро пайдо мекардед, ин кӣ мешуд? Интихоби худро фаҳмонед.
40.	Тасаввур кунед, ки хоҳари хурдиатон бегоҳ сабзӣ хӯрд ва субҳ гӯшҳояш мисли харгӯш шуданд. Чи бояд кард?

Резюме

Амалияи ҳаррӯза ба хонандагон имкон медиҳад, ки на танҳо малакаҳои хаттиро инкишоф диҳанд, балки барои навсозии дониши пешакӣ ва таҷрибаи мавҷудаи

шахсии хонандагон, сохтани маълумот, чуқуртар фаҳмидани хонандагон оид ба мавзӯҳои омӯхташуда, нишон додани донишҳои бадастомада ва малақаҳои бадастомада истифода бурда шаванд. Навиштани ҳаррӯза метавонад бо истифода аз намудҳои гуногуни супориш, ба монанди машқи хат, фикру мулоҳизаҳои хаттӣ, қайдҳо, ғӯшаи нависанда ва супоришҳои иловагии хаттӣ ба дарс дохил карда шавад.

Муҳим он аст, ки супоришҳои хаттӣ бо принципи ишғолкунӣ мувофиқат кунанд (ниг. Модули 1 Истифодаи таълими тафриқавӣ дар мактабҳои ибтидоӣ), раванди навиштани эҷодӣ (ниг. Модули 4 Номаи эҷодӣ дар мактаби ибтидоӣ), стандартҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва ҳадафҳои таълим ва вазифаҳои дарс.

ҚИСМИ 3. ТАШАККУЛИ МУҲИТИ АТРОФ БАРОИ РУШДИ ХАТИ НАВИШТАНИ ҲАРРЌЗА

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Барои хонандагон бо навиштани ҳаррўза самаранок машғул шудан чӣ зарур аст?

Қобилияти фикр кардан ва навиштан, бо калимаҳо ва маъно бозӣ кардан ба рушди хаёлот кўмак мекунад, ба берун аз қолаб фикр карданро фароҳам меорад, фикрро озод мекунад.

Марта Кетро, нависанда

Барои рушди малакаҳои хаттӣ, бояд шароити ба нависанда монандро фароҳам овард. Ин ҷудо кардани вақти ҳаррўзаи навиштан, фароҳам овардани шароити мусоид барои навиштан ва эҷоди як ҷомеаи дастгирикунанда мебошад, ки ғояҳоро тавлид мекунад ва муваффақиятҳоро ҷашн мегирад.

Муқаррар кардани қоидаҳо ва расмиёт. Хонандагон бояд донанд, ки дар вақти муайяни дарс (ибтидо, мобайн ё охир) барои навиштан 5-10 дақиқа вақт ҷудо карда мешавад. Хонандагон бояд аз ин огоҳ карда шаванд (ниг. Модули 4 Номаи эҷодӣ дар мактаби ибтидоӣ). Дар раванди иҷрои супориш шумо бояд як фазои ором осударо фароҳам оваред, муҳим аст, ки хонандагон дар форматҳои гуногун кор кунанд (инфироӣ, ҷуфт, дар гурӯҳи хурд ё умумӣ), маводи зарурӣ барои навиштан дошта бошанд, фикру мулоҳизаҳои мусбат пешниҳод кунанд (на ба кори хонандагони дигар интиқод кунем), таҷрибаи нависандагии худро ба яқдигар нақл кунед.

Рушди маданияти нависандагӣ. Барои навиштани як асари хуб, нависандагон бояд мустақил бошанд, омодагӣ ба таваккал дошта бошанд ва аз навиштан самимона хушоянд бошанд (Бенке, 2018). Ба кўдакон фаҳмондан муҳим аст, ки ин сифатҳо ба таври мўъҷизавӣ ба назар намерасанд, онҳо бояд тавассути таҷриба ба даст оварда шаванд. Хонандагон бояд на танҳо ҳамарўза барои навиштан вақт ҷудо кунанд, балки донанд, ки чӣ гуна манбаъҳо ба эҷоди кори хуби хаттӣ мусоидат мекунанд (масалан, китобҳо, филмҳо, луғатҳо, маълумот дар бораи рафтан ба китобхона, музей, театр, сўҳбат ва ғ.), Уфуқи худро ғани гардонанд; донишҳои дигар фанҳоро истифода баред. Хонандагон бояд ташвиқ карда шаванд, ки дар жанрҳои гуногун асарҳо нависанд, стратегияҳои гуногуни навиштанро истифода баранд, дар ҳамкорӣ бо ҳамсинфон кор кунанд, омодагии худро дар бораи мубодилаи навиштаҳо ва мулоҳизаҳои ҳамсолон инъикос кунанд.

Муҳити бароҳати навиштан. Муҳити гуногуни чопӣ метавонад ба хонандагон кўмак кунад, ки навиштаҳои хуб эҷод кунанд. Чунин муҳити мавҷудият дар деворҳои нишонаҳои визуалӣ, ба монанди диаграммаи матни бадеӣ ё илмӣ-маърифатӣ, намунаҳои сохторҳои матнӣ (нақл, инъикос, тавсиф), диаграммаҳои лангар (нишонаҳои визуалӣ - дастгирӣ), "девори калимаҳо", "бонки калимаҳо" (ниг. Модули 4 Навиштани эҷодӣ дар мактаби ибтидоӣ) ва дигар маъхазҳои муфид. Хонандагон бояд ба адабиёти хуби бачагона дастрасӣ дошта бошанд. Ҳангоми истифодаи вазифаҳои ҳаррўзаи хаттӣ, муаллим бояд дониши қаблӣ ва таҷрибаи шахсии хонандагонро ба назар гирад, онҳоро ба инъикоси ҳаёти худ ташвиқ кунад, намоиши дониши навро

ҳавасманд кунад, ҳалли мушкилотро ташвиқ кунад ва хондан, мувоҳисаи шифоҳӣ ва хаттиро муттаҳид кунад.

Карен Бенке дар китоби худ барои нависандаи ҷавон «Бештар нависед!» дастурҳои зеринро мубодила мекунад: «Калиди навиштани олий хондан аст. Чӣ қадаре ки бештар хонед, ҳамон қадар бештар навишта метавонед. Гӯш кунед ва ба олами атроф нигоҳ кунед. Кӯшиш кунед, ки чаро воқеаҳо рӯй дода истодаанд. Дар посухҳое, ки мардум ба шумо медиҳанд, андеша накунад. Гумон накунад, ки ба чизе бовар доштан хуб аст ё бад. Меҳнат кунед, ҷавобҳои худро ҷӯед. Бичӯед, то фаҳмед, ки чаро шумо ин ё он фикрро доред. Ниҳоят, он чизе, ки воқеан эҳсос мекунад, нависед ва сипас бо пазируфтани интиқод, ки ҳамеша фаровон хоҳад буд, биомӯзад» (Бенке, 2018).

Робитаи мутақобилаи бароҳат. Навиштани ҳаррӯза як таҷрибаи ҳаррӯза аст, ба он баҳои "дуруст" ё "хато" дода намешавад. Аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки аз тахайюл, хаёлот, дониш, таҷриба истифода баранд; ҳиссиёт ва муносибатро баён кунанд; ба он чизе ки хондаад, посух диҳанд; тамошо кунанд. Дар ин ҷо, дуруст, бехато навиштан дар навишти матн аҳамият надорад ва ба он баҳо дода намешавад. Аммо, пешниҳоди фикру мулоҳизаҳои пурмазмун ба хонандагон метавонад омӯзиш ва дастовардҳои онҳоро ба таври назаррас бештар созад. Хонандагон лаҳзаҳои хуби якдигарро ҷашн мегиранд, аз муваффақият шод мегарданд, аз хатогиҳо ва озмоишҳо якҷоя меомӯзанд.

Матнҳои намунавӣ. Як манбаи муфид барои ташаккул додани малакаҳои хаттӣ навиштани намуна мебошад. Инҳо порчаҳои асарҳои адабӣ мебошанд, ки муаллим диққати хонандагонро барои шиносӣ бо стратегияҳои навиштан, намудҳои матн, жанрҳои адабӣ, форматҳои китобҳои бачагона, услубҳои суханронӣ, бо забони зебо ва ифодакунанда ҷалб мекунад. Далели равшан ин аст, ки барои омӯзандагон бо намунаҳои навиштаҳои хуб шинос шудан муфид аст. Ҳангоми шиносӣ бо ин мисолҳо, онҳо мекушанд, ки асари худро эҷод кунанд. Барои он ки кор бо матнҳои намуна бомуваффақият ва самарабахш бошад, тавсия дода мешавад, ки алгоритми зерин иҷро карда шавад:

- ◆ Кор бо луғат. Пеш аз хондани матни намуна, бо хонандагон бо калимаҳои барои онҳо нав кор кунед. Якчанд стратегияро истифода бурдан мумкин аст: шарҳи мустақими муаллим бо истинод ба манбаҳои ёрирасон (луғат, энциклопедия, визуализатсия), таърифи маъно бо роҳи ташаккули калима, тахминҳои контекстӣ ва ғайра.
- ◆ Бо овози баланд хондан. Асарро (ё порчаро) ба таври қобили мулоҳиза ба хонандагон бихонед ва пас хонандагон дубора барои худ бихонанд.
- ◆ Фаҳмиши хониш. Аз пурсидани саволҳо дар бораи мундариҷа оғоз кунед. Пеш аз он ки хонандагон дар бораи тарзи навиштани матн кор кунанд, онҳо бояд фаҳманд, ки матн дар бораи чӣ аст. Саволҳои хонданро пурсед.
- ◆ Матнро таҳлил кунед. Ҳангоми баргаштан ба матн барои омӯхтани стратегияҳои навиштани муаллиф, ҳангоми номгузориҳои ҷумлаҳо ва калимаҳо то ҳадди имкон мушаххас бошед. Ҷумлаҳоеро, ки хонандагон бояд диққат диҳанд, бо сатр ё сарҳат рақамгузорӣ кунед, агар имкон бошад.
- ◆ Мисолҳои дигар. Агар шумо бо як стратегияи мушаххаси хаттӣ кор карда истодаед (масалан, таълим додани матни мулоҳизаронӣ), пас ба хонандагон якчанд намунаҳои хуб пешниҳод кунед. Хонандагон метавонанд вазифаи супурдашударо бештар фаҳманд.

- ◆ **Моделиронӣ.** Ба навиштани асари худ оғоз кунед, то хонандагон бубинанд, ки шумо чӣ гуна стратегияҳои навиштанро истифода мекунад. Бо намунаи шумо, онҳо чӣ гуна ин корро беҳтар дарк хоҳанд кард. Шумо метавонед бо хонандагони худ барои сохтани матн ҳамкорӣ кунед; муҳим нест, ки хонандагон мустақилона супоришро иҷро мекунад.
- ◆ **Мактуб.** Ҳоло хонандагон ташвиқ карда мешаванд, ки матни худро бо истифода аз стратегияҳои навиштан, ки дар матни намунавӣ истифода шудаанд, бинависанд.

Резюме

Барои он ки хонандагон малакаҳои нависандагии худро бомуваффақият инкишоф диҳанд, бояд барояшон монанди нависандагони воқеӣ шароит муҳайё карда шавад. Ин шароит риояи тартибот, тартиби коркарди матнро бо дарназардошти муҳити беруна ва омилҳои ҳавасмандгардониро (дархостҳо, визуализатсия, омӯзиши якҷоя ва ғ.) пешбинӣ мекунад. Донишомӯзон набояд аз таваккал кардан тарсанд (изҳори ақидаҳои худ ва гирифтани баҳои манфӣ). Ба онҳо бояд фикру мулоҳизаҳои мусбат дода шаванд, то онҳо ба навиштани пайваста илҳом гиранд. Намунаи адабиёт ба хонандагон кӯмак мекунад, ки навиштаҳои хубе эҷод намоянд ва аз стратегияҳои истифода баранд, ки хонандагон бояд дар барномаи таълимӣ азхуд кунанд.

ҚИСМИ 4. ЧӢ ТАВР ПАДАРУ МОДАРОН МЕТАВОНАНД МАЛАКАИ ХАТТИИ КӢДАКОНРО БЕХТАР КУНАНД

Саволҳои роҳнамо

- ◆ Волидон чӣ кор карда метавонанд, ки ба фарзандони худ хонда, ба онҳо барои баланд бардоштани малакаи хаттӣ кумак кунанд?
- ◆ Волидон ба корҳои хаттии кӯдакон бояд чӣ гуна муносибат кунанд?

Омӯзгорон дар баробари ба хонандагон вақт додан ба кори ҳаррӯзаи хаттии худ дар ҳама фанҳо, инчунин метавонанд ба волидон роҳнамоӣ кунанд, то онҳо низ ба хонандагон дар тақмил додани малакаҳои хаттӣ кумак расонанд. Ба муаллимон тавсия дода мешавад, ки иштироки волидонро дар навиштани ҳаррӯзаи хонандагон ташвиқ кунанд. Ёри волидон вақтеро, ки барои хонандагон барои анҷом додани корҳои хаттӣ пешбинӣ шудааст, иваз наменамояд. Ин дастгирӣ илова бар он вақтест, ки хонандагон супоришҳои ҳаррӯзаи хаттиро ба иҷро мерасонанд. Ҳангоми хондани ягон асар ба фарзандон, волидон бояд диққати фарзандонро ба баъзе паҳлӯҳои асари муаллиф ҷалб кунанд. Онҳо метавонанд саволҳо диҳанд:

- ◆ Муаллиф кадом калимаҳои ҷолибро истифода кардааст?
- ◆ Чӣ гуна муаллиф онро воқеӣ намуд?
- ◆ Муаллиф асари худро чӣ гуна сохтааст?

Волидон метавонанд бо мисоли шахсии худ барои навиштани фарзандонашон мусоидат намоянд. Бигзор фарзандон бубинанд, ки волидон чӣ тавр мактуб менависанд, матни паёмҳоро таҳия менамоянд, рӯйхати харид ва чизҳои дигарро тартиб медиҳанд. Волидон инчунин метавонанд бо вогузор намудани ҷой ва маводи зарурӣ, ба монанди қоғаз, қалам, бўр ва маркер таваҷҷӯҳи фарзандонро ба навиштан ҷалб созанд. Шумо метавонед тахтаи хурди бўрнавис ё бо навишти маркерро дар хона истифода баред, ки навиштан, пок кардан ва аз нав навиштан хеле осон аст. Волидон инчунин метавонанд ба кӯдакон барои сохтани матнҳо аз ҳаёти рӯзмара, супоришҳои гуногун диҳанд: таҳияи номаи табрикотӣ, ташаккурнома, пур кардани рӯзномаи кор ё журнали хонагии ягон кас, навиштани ҳикоя барои бародарон ва хоҳарони хурдсол. Агар бачаҳо оиди чӣ навиштанро надонанд, он гоҳ волидон метавонанд аввал ғояи мавзӯи менавиштаро бо онҳо муҳокима кунанд.

Қисми муҳими дастгирии падару модар ин аст, ки волидон хушбин боқӣ монанд ва фарзандони худро рӯҳафтада накунанд. Волидон муайян кунанд, ки кори хаттиро барои чӣ ситоиш бояд кард: интиҳоби калимаи дақиқ, зебоии дастхат, риояи сохтори муқарраршуда. Агар волидон фикр кунанд, ки кори хаттӣ бояд ислоҳ шавад, онҳо бояд на бештар аз ду хаторо қайд кунанд. Ишора кардани хатогиҳои бештар метавонад кӯдаконро ноумед созад. Муҳимтар аз ҳама, волидон бояд дар хотир дошта бошанд, ки кори хаттӣ ба фарзандони онҳо тааллуқ дорад, на ба онҳо. Асарҳои навиштаи кӯдакон афкор ва эҷодиёти онҳоро инъикос мекунанд (Fisher & Frey).

Резюме

Омӯзгорон метавонанд ба волидон бо роҳҳои гуногун барои дастгирии фарзандонашон дар баланд бардоштани малакаи хаттӣ роҳнамоӣ кунанд. Вақте ки волидон ба фарзандони худ китоб мехонанд, онҳо метавонанд диққати фарзандонро ба он ҷалб кунанд, ки чӣ гуна муаллиф матнро ҷолиб мекунад. Волидон метавонанд навиштаҳои шахсии худро ба фарзандонашон нишон диҳанд, ки чӣ гуна менависанд. Волидон метавонанд барои навиштан ҷой, мавод барои навиштан ва имконият барои навиштанро фароҳам оранд. Ниҳоят, волидон метавонанд ду нуктаро пайдо кунанд, ки барои он онҳо метавонанд кори хаттӣ фарзандони худро ситоиш кунанд. Волидон набояд аз ду бештар ғалати хаттиро ислоҳ кунанд.

ҚИСМИ 5. СТРАТЕГИЯҲОИ НАВИШТАНИ ҲАРРЌЗА

Дар ин боб баъзе намунаҳо оид ба истифодаи навиштаҳои ҳаррўза дар синфҳои ибтидоӣ оварда шудаанд. Намунаҳо дар шакли стратегияҳо оварда шудаанд – дастурҳои мушаххас, ки метавонанд барои омўхтани мавзўҳои мушаххаси мавзў, хондани китоб, матн ё таълими тамоми дарс татбиқ карда шаванд. Ин стратегияҳо ба тариқи дигар "маъмулӣ" меноманд - амалҳо, машқҳо, супоришҳои такрорӣ, раванде, ки кафолат медиҳанд, ки ҳам муаллим ва ҳам хонандагон огоҳӣ доранд (тавассути истифодаи мунтазам аллакай медонанд) масъулияти ҳар як шахсро барои раванди таълим. Ин ба шумо имкон медиҳад, ки тавонмандии хонандагонро зиёдтар кунед, имкониятҳои онҳоро ошкор намоед.

Дар оғози ҳар як стратегия нишон дода мешавад, ки дар чараёни таълим табақабандии чӣ чиз муҳим аст: мундариҷа (барнома), раванди таълим (усулҳо, машқҳо, супоришҳо), муҳите, ки ҳавасмандии хонандагонро баланд мебардорад ё формати арзёбӣ. Инчунин татбиқи принсипи тарроҳии универсалӣ пешниҳод карда мешавад, ки ҳангоми истифодаи стратегияи пешниҳодшуда ба он диққат додан муҳим аст.

Ҳар як стратегия ҳадафи омўзиширо муайян мекунад, тавсия дода мешавад, ки онро дар кадом синф истифода баранд, натиҷаҳои пешбинишудаи омўзиш муайян карда шаванд, рўйхати маводи зарурӣ барои истифодаи стратегия ва шакли ташкили кор дар синф пешниҳод карда шавад. Дар зер тартиби марҳила ба марҳила барои стратегия оварда шудааст. Тавсиф бо тавсияҳо оид ба баҳодиҳии дифференсиалӣ хотима меёбад.

Стратегияи пешниҳодшуда бо назардошти талаботи Стандарти давлатии таълимии мактаби таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Қирғизистон таҳия шудааст.

Стратегияи «Ҷумла: сохт, паҳншавӣ, муттаҳид кардан».

Ин стратегия кори сохтан ва паҳн кардани пешниҳодро ифода мекунад. Он метавонад на танҳо барои омўзиши синтаксис, балки инчунин барои назорати дониши фанни гирифташуда низ истифода шавад, агар шумо калимаҳои калидии мавзўи омўхташуда ё мавзўи мушаххасро ба асос гиред. Ин стратегия метавонад ҳамчун машқи хаттӣ ё ҳамчун супориши хаттӣ иловагӣ истифода шавад.

Стратегияи "Конспекти матни илмӣ ва маърифатӣ" имкон медиҳад, ки маълумоти аз матн гирифташударо фаҳмида, бо ёрии як ташкилкунандаи графикӣ сохтор ва дар хотир нигоҳ доред. Ба хонандагон интихоби якчанд ташкилкунандагони графикӣ пешниҳод карда мешавад, ки дар онҳо онҳо маълумоти матниро аз матн ворид мекунанд.

Стратегияи инъикоси "Рўзи ман" пас аз ба итмом расидани рўзи дарсӣ барои ҷамъбасти рўз истифода мешавад. Хонандагон таҷрибаи андўхтаро ҷамъбаст мекунанд, ҳиссиёти худро, ки дар давоми рўз дар мактаб аз сар гузаронидаанд, мубодила мекунанд, изҳори назарро дар шакли хаттӣ меомўзанд.

5.1. Стратегияи «Чумла: сохт, паҳншавӣ, муттаҳид кардан»

Кор аз рӯи чумла се марҳиларо дар бар мегирад: сохтан, тақсим кардан ва якҷоя кардан. Ин малака ба хонандагон имкон медиҳад, ки мустақилона чумлаҳоро тартиб диҳанд, онҳоро ба матн пайванданд.

Мақсади таълим	Рушди малака <ul style="list-style-type: none">мувофиқи як қолаби (сохтори) додашуда чумлаҳо сохтан;чумлаи содаро тақсим кунед ва аз чумлаи сода мураккаб созед;чумлаҳоро ба матни мувофиқ якҷоя кунед.
Дифференсиатсия	раванди таълим, муаррифии натиҷаҳои таълим.
Дизайни универсали и таълим	мундариҷа, раванд, муҳити омӯзишӣ.
Натиҷаҳои интизоршуда	хонандагон чумлаҳо сохта, тақсим мекунанд ва бо истифода аз чанд чумлаи кӯтоҳ матни хурд ташкил мекунанд.
Синфи пешниҳодшуда	2-4
Маводи зарурӣ	Кортҳо бо чумлаҳо (намунаҳо дар тавсифи ҷараён оварда шудаанд)
Шакли ташкили кор дар синф	Инфиродӣ, дар гурӯҳҳои хурд, дар гурӯҳи умумӣ.
Тавсифи ҷараён	Стратегияи мазкур дар се марҳила амалӣ карда мешавад Марҳилаи аввал: сохтани пешниҳод барои сохтори додашуда. Марҳилаи дуввум: паҳн кардани пешниҳоди одӣ бо шомил кардани аъзои пайрав. Марҳилаи сеюм: омезиши чумлаҳои сода ба матн. кортҳо омода кунед: а) сохтори чумла, б) чумлаи одӣ, ки тафсилотро талаб мекунад, в) чанд чумлаи сода. Хонандагон бояд вариантҳои гуногуни кортҳоро дошта бошанд
То истифодаи стратегия	

Марҳилаи якум «Сохт/таркиб».

Қадами 1. Муаллим ба хонандагон намунаҳои ҷумлаҳои нотамодро пешниҳод мекунад, то хонандагон онҳоро бо роҳи пурра ва пур кардани ҷойҳои холии ҷумлаи корт бо калимаҳои худ созанд.

Сохти ҷумлаҳо.

Ба ман маъқул аст
Ба ман маъқул аст ва.....
Ман метавонам.....
Ман метавонам....., чунки
Вай ба нарафт....., барои он ки

Қадами 2. Муаллим намунаи супоришро намоиш медиҳад.

Қадами 3. Хонандагон ба таври инфиродӣ ва шифоҳӣ ҷумлаи худро пешниҳод мекунанд.

Қадами 4. Хонандагон дар ҷуфтҳо нусхаҳои ҷумлаҳои худро мубодила ва муҳокима мекунанд.

Қадами 5. Муаллим аз шогирдон хоҳиш мекунад, ки ҷумлаҳои худро дар корт нависанд.

Марҳилаи дуюм «Тафсилоти ҷумла»

Қадами 1. Муаллим ба хонандагон як ҷумлаи одиро пешниҳод мекунад, ки бо ёрии аъзои пайрав тафсил дода мешавад.

Қадами 2. Муаллим намунаи супоришро намоиш дода, мефаҳмонад, ки ҷумла бо кадом калимаҳо илова ва васеъ карда мешавад. Шумо метавонед дар шакли саволҳо ишорае барои ворид кардани калимаҳои гуногун (Чӣ хел? Чӣ гуна?), (Дар кучо? Кай? Аз кучо?), (Чӣ? Ба чӣ?) ва ғ.

Тафсилёбии ҷумла

Саг хоб аст.
Саги сафед хоб аст.
Саги сафед дар фарш хоб аст.
Саги сафеди мо дар фарши ошхона хоб аст.
Саги сафеди мо то ҳол давида гашт, акнун дар фарши ошхона хоб аст.
Саги сафеди мо то ҳол аз паси гурбача давида гашт, акнун дар фарши ошхона хоб аст.

Қадами 3. Ба хонандагон тавсия дода мешаванд, ки ин машқро ба таври шифоҳӣ, инфиродӣ ё ҷуфт анҷом диҳанд.

Қадами 4. Баъди робитаи мутақобила хонандагон кортҳои худро пур мекунанд.

Марҳилаи сеюм «Муттаҳидкунӣ».

Қадами 1. Омӯзгор ба хонандагон якчанд ҷумлаҳои пешкаш мекунад, ки бояд матни алоқаманд тартиб дода шавад.

Қадами 2. Омӯзгор бо як мисоли намунавӣ тарзи иҷрои машқро нишон медиҳад.

Муттаҳид кардани ҷумлаҳои кӯтоҳ дар матн.

Писарак аз мактаб омад. Донаҳои шоҳмот парешонанд.
Пагоҳӣ ҳама ҷо ороста буд.

Писарак аз мактаб омад. Вай дар замин хобидани
донаҳои шоҳмотро дид. Аммо пагоҳӣ ҳама ҷо ороста ва
озода буд.

Қадами 3. Ба хонандагон супоришро шифоҳӣ ва инфиродӣ ё дар ҷуфтӣ иҷро кардан пешниҳод карда мешавад.

Қадами 4. Пас аз робитаи мутақобила хонандагон матни худро менависанд.

Пас аз истифода

Хонандагон вариантҳои ҷавобҳои худро дар гурӯҳи умумӣ эълон мекунанд (ихтиёрӣ).

Вазифаи хонагӣ

Ба хонандагон тавсия дода мешавад:

- а) сохтори ҷумлаи нотамодро дар корти А5 барои кор дар дарси оянда тартиб диҳед;
- б) ба хонандагон пешкаш карда мешавад, ки бо супориши ба охир расондани ҷумлаҳо корт тартиб диҳанд;
- с) хонандагон даъват карда мешаванд, ки кортҳо бо ҷумлаҳои кӯтоҳи алоҳида сохта, онҳоро дар матни навбатӣ ба матн муттаҳид кунанд. Тасвиреро ба корт дохил кардан мумкин аст.

Арзёбӣ

Ба хонандагон барои арзёбии худашон аз смайликҳо истифода бурдан тавсия карда мешавад:

		
Ман супоришро ба тарзи аъло иҷро кардам	Ман супоришро иҷро кардам	Ба ман кӯмак лозим аст.

5.2. Стратегияи «Конспекти матни илмӣ-маърифатӣ»

Барои тартиб додани матни илмӣ ва таълимӣ шумо метавонед аз ташкилкунандаи иттилооти графикӣ истифода баред. Ба хонандагон интихоби яке аз ташкилкунандагони графикӣ, ки барои гирифтани маълумот аз матн бештар мувофиқ аст, пешниҳод карда мешавад. Ин намуди кор ба хонандагон имкон медиҳад, ки чизҳои хондашонро фаҳманд, маълумоти муҳимро дар хотир доранд ва таҳлил кунанд.

Мақсади таълим ташаккули қобилияти баровардани ғояи асосӣ ва далелҳои тасдиқкунандаи он аз матни хондашудаи илмӣ ва маърифатӣ, сохтани маълумоти бадастомада ва таҳлили он.

Дифференсиатсия раванди таълим, муаррифии натиҷаҳои таълим.

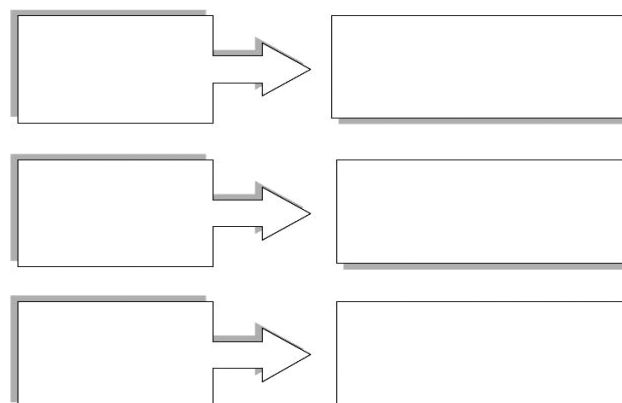
Дизайни универсали и таълим мундариҷа, раванд, муҳити омӯзишӣ.

Натиҷаҳои интизоршуда хонандагон

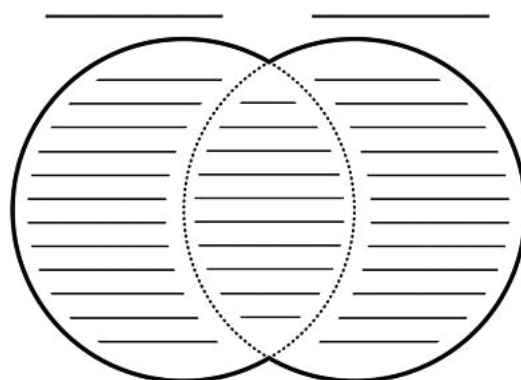
- истифода аз ташкилкунандагони графикӣ барои сохтани иттилооти асосие, ки аз матни илмӣ ва таълимӣ гирифта шудаанд;

	<ul style="list-style-type: none"> сабтхоро барои фаҳмидан ва дар хотир нигоҳ доштани маълумоти гирифташуда нигоҳ доред.
Синфи тавсияшуда	3-4
Маводҳои зарурӣ	намунаҳои ташкилкунандагони графикӣ, матнҳои илмӣ ва таълимӣ
Шакли ташкили кор дар синф	инфироӣ
Тавсифи чараён	Ин стратегия вақте истифода мешавад, ки хонандагон матро аллакай хондаанд ва дар назди онҳо вазифаи муайян кардани иттилооти асосӣ ва дуюмдараҷа, сохтани он гузошта шудааст. Барои ин аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки яке аз вариантҳои ташкилкунандагони иттилооти графикиро интихоб кунанд.
То истифодаи стратегия	Муаллим ба хонандагон матнҳои илмӣ ва таълимӣ медиҳад. Хонандагон онҳоро бодикқат мехонанд.
Дар вақти истифода	<p>Қадами 1. Муаллим ба хонандагон саволҳои зеринро медиҳад:</p> <ul style="list-style-type: none"> Шумо медонед, ки чаро ба шумо сабт кардан лозим аст - маводи омӯхташударо қайд кунед? Оё шумо медонед, ки ин чӣ гуна сурат мегирад? Сохтори матнҳои илмӣ ва таълимӣ чӣ гуна аст? Онҳо аз матнҳои бадеӣ чӣ фарқ доранд? <p>Қадами 2. Дар асоси ҷавобҳои, ки дар бораи аҳамияти қайдҳо ва дар бораи сохтори матнҳои илмӣ ва маърифатӣ гирифта шудаанд, донишомӯзон даъват карда мешаванд, ки яке аз ташкилкунандагони графикиро интихоб кунанд, ки бо он беҳтарин маълумотро тавсиф кунанд.</p>

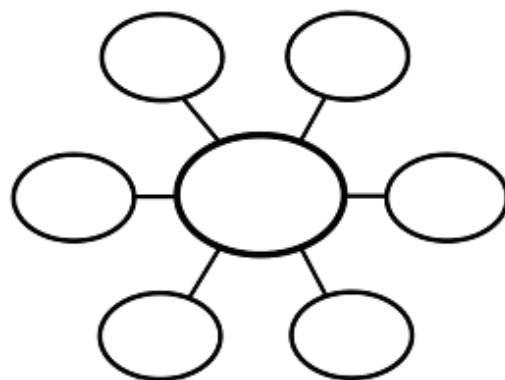
Ташкилкунандаи графикии «Алоқии сабабӣ- тафтишотӣ»

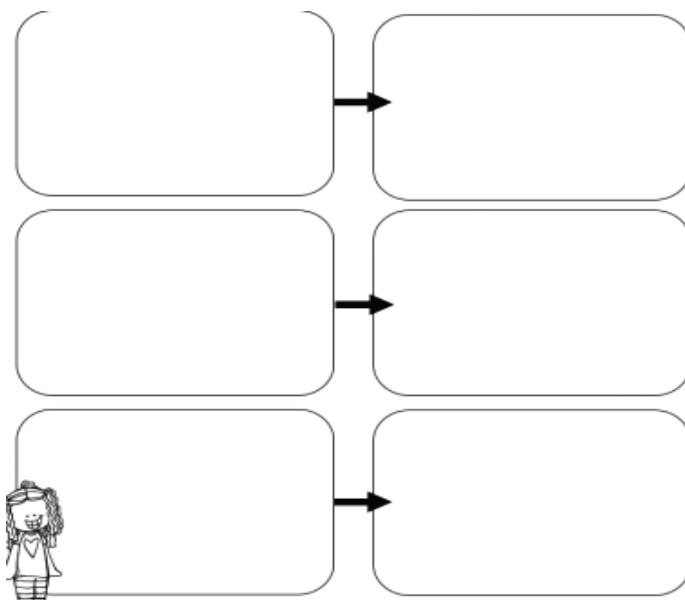
Ташкилқунандаи графикӣ «Муқоиса»

Ташкилқунандаи графикӣ «Кластер»

Ташкилқунандаи графикӣ «Ҳалли муаммоҳо»

	Қадами 3. Хонандагон ташкилкунандаи графикаи интихобшударо бо маълумоти аз матни илмӣ ва таълимӣ интихобшуда пур мекунад.
Баъди истифода	Бо ёрии ташкилотчиёни графикӣ хонандагон ба саволҳо оид ба азхудкунии мавзӯи омӯхташуда ҷавоб медиҳанд.
Вазифаи хонагӣ	Анҷоми кор дар ташкилкунандагони графикӣ.
Арзёбӣ	Хонандагон метавонанд корҳои худро пешниҳод кунанд, бо истифода аз ташкилкунандаи графикӣ дар бораи матни илмӣ ва маърифатии хондашон презентатсияи шифоҳӣ пешниҳод намоянд.
Вариантҳои арзёбӣ	Хонандагон метавонанд кори худро дар девор барои дигарон гузоранд, то ин корро арзёбӣ кунанд

5.3. Стратегияи Рефлексияи «Рӯзи ман»

Калимаи «рефлексия» аз латинии "reflexio" - бозгашт бармеояд. Дар луғати С.И.Ожегов инъикос ҳамчун тафаккур дар бораи ҳолати ботинии шахс, дарунсудӣ муайян карда шудааст. Дар охири рӯзи хониш ба хонандагон метавонанд машқҳои «Рӯзи ман» -ро пешниҳод кунанд, то рӯзро ҷамъбаст кунанд.

Мақсади таълим	хонандагон таҷрибаи андӯхтаро ҷамъбаст мекунад, ҳиссиёти худро, ки дар давоми рӯз дар мактаб аз сар гузаронидаанд, нақл мекунад, баёниҳои фикру ақидаи худро дар шакли хаттӣ меомӯзанд.
Дифференсиатсия	раванди таълим, муаррифии натиҷаҳои таълим.
Дизайни универсалии таълим	мундариҷа, раванд, муҳити омӯзишӣ.
Натиҷаҳои интизоршуда	хонандагон <ul style="list-style-type: none"> • таҷриба ва ҳиссиётро таҳлил мекунад; • натиҷагирӣ аз рӯзи дарсӣ; • дарҳости худро тартиб медиҳанд (барои рӯзи дигари таҳсил)
Синфи тавсияшуда	2-4
Маводи зарурӣ	Шакли «Рӯзи ман»
Шакли ташкили кор дар синф	инфиродӣ
Тавсифи чараён	Ин стратегия пас аз ба охир расидани рӯзи дарсӣ татбиқ карда мешавад. Муаллим ба хонандагон варақаи "Рӯзи ман" -ро пешниҳод мекунад.

То истифодаи стратегия

Дар вақти истифода

Қадами 1. Муаллим ба хонандагон саволҳо медиҳад:

- Шумо имрӯз чӣ навигариро омӯхтед?
- Ин муфид буд?
- Пас аз тамоми рӯзи дарс шумо худро чӣ гуна ҳис мекунед?
- Махсусан ба шумо чӣ писанд омад?
- Чизе печида ё душвор буд?
- Фардо шумо чиро доништан мехостед?

Қадами 2. Муаллим хонандагонро даъват мекунад, ки дар бораи рӯзи дарсии худ ба таври инфиродӣ фикр кунанд ва аз ҳар як хоҳиш менамояд, ки варақаи "Рӯзи ман" -ро пур кунанд.

Рӯзи ман

Ном _____ Сана _____

Душанбе Сешанбе Чоршанбе Панҷшанбе Ҷумъа Шанбе

Имрӯз ҳаво _____ буд

Кайфияти ман имрӯз _____ буд.

Ман имрӯз

Махсусан ба ман _____ маъқул шуд _____

Фардо мехостам _____

Пас аз истифода Хонандагон ҷавобҳои худро ба гурӯҳ мубодила меkunанд.

Вазифаи хонагӣ Нест

Арзёбӣ Кори мазкур арзёбӣ карда намешавад.

1. Daily Writing Warm-ups, Trisha Callella, 2006 Creative Teaching Press Inc, Huntington Beach, CA 92649,
2. Dean, A Look at the Write Brain, 2019. <https://brainworldmagazine.com/look-write-brain/>
3. Graham, S., Hebert, M. A. Writing to read: Evidence for how writing can improve reading. A Carnegie Corporation Time to Act Report. Washington, DC: Alliance for Excellent Education, 2010. <https://literacyworldwide.org/blog/literacy-now/2013/10/21/writing-to-read-evidence-for-how-writing-can-improve-reading>
4. <https://learn.cli.org/best-practices/writing-workshop/overview/classroom-culture-and-environment#:~:text=This%20includes%3A%20a%20predictable%20time,%2C%20joyful%2C%20and%20motivated%20writers.>
5. <https://www.schreibmotorik-institut.com/index.php/en/news/reports/465-training-handwriting-skills-instead-of-copying-a-recommendation-from-dr-christian-marquardt-in-an-interview-with-austria-presse-agentur>
6. Longcamp M, Boucard C, Gilhodes JC, Velay JL. Remembering the orientation of newly learned characters depends on the associated writing knowledge: A comparison between handwriting and typing. Human Movement Science. 2006;25(4–5):646–656
7. Neuroanatomy of Handwriting and Related Reading and Writing Skills in Adults and Children with and without Learning Disabilities: French-American Connections, Pratiques. 2016 Dec; 171-172: 3175.
8. Pam A. Mueller and Daniel M. Oppenheimer. The Pen Is Mightier Than the Keyboard: Advantages of Longhand Over Laptop Note Taking, Psychological Science Online First, published on May 22, 2014
9. Richards TL, Grabowski TJ, Boord P, Yagle K, Askren M, Mestre Z, Robinson P, Welker O, Gulliford D, Nagy W, Berninger. NeuroimageClin. Contrasting brain patterns of writing-related DTI parameters, fMRI connectivity, and DTI-fMRI connectivity correlations in children with and without dysgraphia or dyslexia.2015; 8():408-21.
10. Sundem G., Improving Student Writing Skills, Shell Education, USA, 2007, p. 51.
11. Trisha Brummer, M.S.Ed., and Sarah Kartchner Clark, Writing Strategies for Mathematics, Shell Education, 2008
12. Writing in the Classroom to Learn, to Demonstrate Learning and for Publication <https://education.ky.gov/curriculum/conpro/writing/Documents/Writing%20in%20the%20Classroom.pdf>
13. Бейти К. Литературный марафон: как написать книгу за 30 дней. – 4 изд. – М.: Манн, Иванов, Фербер, 2019. – 208 с.
14. Бенке К. Пиши ещё! Руководство для начинающего писателя. –М.: Альпина Аблицер», 2018. – 256 с.
15. Визнер К. Живой текст: как создавать глубокую и правдоподобную прозу. Перевод с англ. Марии Сухотиной. – 2 изд. – М.: «Манн, Иванов, Фербер», 2019. – 304 с.
16. Готтштал Дж. Как сторителлинг сделал нас людьми. –М.: Колибри, 2020. – 272 с.

17. Зинсер У. Как писать хорошо. Классическое руководство по созданию нехудожественных текстов. – М.: Альпина Паблишер, 2017. – 292 с.
18. Как писать крутые тексты. – М.: Манн, Иванов, Фербер, 2018. – 96 с.
19. Книга моих историй. – М.: Манн, Иванов, Фербер, 2014. – 96 с.
20. Лемов Д. Мастерство учителя. Проверенные методики выдающихся преподавателей. – М.: Манн, Иванов, Фербер, 2014. – 416 с.
21. Львов М.Р., Рамзаева Т.Г., Светловская Н.Н. Методика обучения русскому языку в начальных классах. – М.: Дрофа, 2020. – 160 с.
22. Низовская И.А. Книжки пишем сами. Методическое пособие для педагогического сопровождения учителей начальных классов. – Б.: ОсОО «Папирус Принт», 2017. – 54 с.
23. Ньюбургер Э. Банка с историями: Играем, придумываем, рассказываем. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2016. – 136 с.
24. Чамберс Э. Рассказы. Читаем, думаем, рассуждаем. – М.: Самокат, 2016. – 320 с.

ЗАХИРАҶОЕ, КИ БАРОИ ОМУЌЗГОР ТАВСИЯ МЕШАВАД

1. Амонашвили Ш.А. Основы формирования письма и развития письменной речи в начальных классах: Автореф. дис. д-ра психол. наук. – М., 1972. – 45 с.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. // Избранные психологические исследования. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 519 с.
3. Низовская И.А. Словарь программы «Развитие критического мышления через чтение и письмо». — Б.: 2012. – 158 с.
4. Низовская И.А., Задорожная Н.П., Матохина Т. А. Учимся мыслить критически. – Бишкек: Макспринт, 2011. – С. 130
5. Стил Д.МередисК., Темпл Ч. Сынчыл ойломдун өнүгүшүнөө бөлгө түзгөн методдор. – Бишкек, Сорос – Кыргызстан, 1997.
6. Халперн Д. Психология критического мышления. – СПб.: Питер, 2000.– 512 с.
7. Эсенгулова М., Асекова Ж. «Сынчыл ой жүгүртүүнү өстүрүү үчүн окуу жана жазуу» программасынын хрестоматиясы. – Бишкек, 2004.
8. Эсенгулова М., Асекова Ж. Мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү («Окуу жана жазуу аркылуу сынчыл ой жүгүртүүнү өстүрүү» усулунун теориясы жана практикалык тажрыйбасы). – Бишкек, 2008.

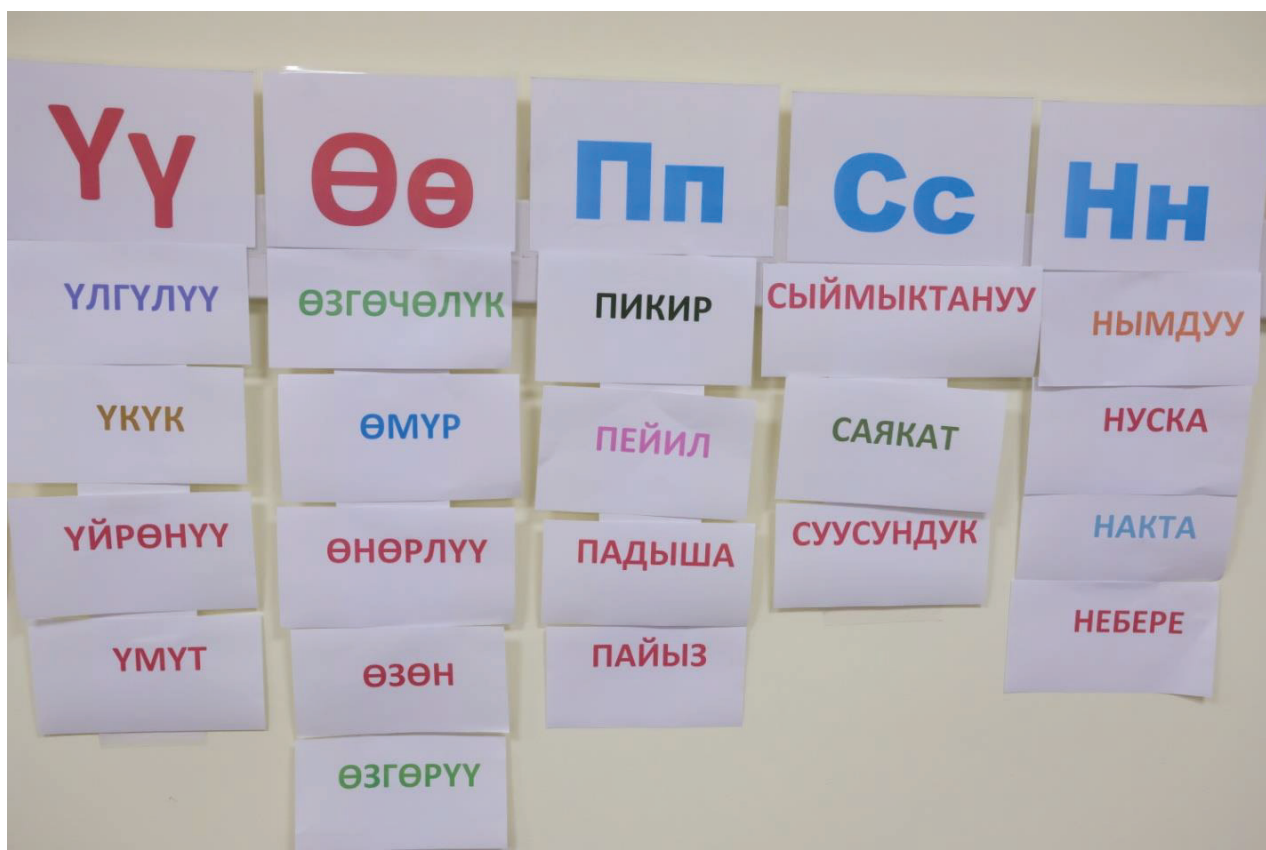
ГЛОССАРИЙ

Алоқаҳои мусбат - маълумоте, ки ба хонанда пешниҳод карда мешавад, барои дарк кардани фарқи байни иҷрои ҳозира ва ҳадаф.

Бонки калимаҳо маҷмӯи калимаҳои барои машқ зарурӣ (мавзӯӣ, фаннӣ шояд маҷмӯи синонимҳо ё антонимҳо) мебошад, ки дар кӯзаи маъмулӣ (қуттӣ, сумка, лифофа, парвандаи шаффоф ва ғ.) ҷойгир карда шудаанд.

Графема - (юнони қадимӣ γράφω, "менависам" + суффикси "-ема") воҳиди ҳадди ақали навиштан аст: дар системаҳои хатти алифбо - ҳарф.

Девори калима - Девор ё қисме аз девор дар синфхона барои калимаҳои омӯхташуда ҷудо карда шудааст. Калимаҳо ё ҳарфҳо дар қортҳо навишта мешаванд, бо тасвири маъноӣ онҳо, рангҳои гуногун, ҳарфҳо ва дигар усулҳои визуализатсия имконпазир аст. Хонандагон қобилияти бо чашм ҳифз кардани калимаҳои нав, имло, тасвир, маъноӣ онҳо ва ғ. ёд мегиранд. Маҷмӯи калимаҳо мунтазам нав карда мешаванд.

Конспект - (аз лат. Cons-pectus - баррасӣ, иншо) муаррифии кӯтоҳи хаттии мундариҷаи китоб, лексия, аз ҷумла муқаррароти асосӣ ва асосноккунии онҳо бо далелҳо, мисолҳо.

Матнҳои намунавӣ - порчаҳо аз асарҳои бадеӣ мебошанд, ки муаллим ва хонандагон бо мақсадҳои гуногун ба он ишора мекунанд. Инҳо матнҳои мебошанд, ки намунаи ибрат мебошанд. Навиштани намуна ба хонандагон кӯмак мекунад, ки стратегияҳо ва форматҳои нависандагиро санҷанд. Инҳо бояд матнҳои бошанд, ки хонандагон мустақилона ё бо дастгирии муаллим мефаҳманд ва меҳонанд.

Моделиронӣ як стратегияи дастурист, ки дар он муаллим мафҳум ё усули нави таълимро нишон медиҳад ва хонандагон бо мушоҳида аз худ мекунанд.

Навсозии дониши қаблӣ / Ангезиши зеҳн - муайян кардани дониш дар асоси таҷрибаи мавҷудаи хонанда пеш аз оғози омӯختани чизе. Дониши қаблӣ, ки дар акси ҳол "ибтидоӣ" номида мешавад, муҳим аст, зеро он хонандагонро барои истифодаи пурмазмуни донишҳо ва таҷрибаҳои нав омода месозад. Масалан, хонандагоне, ки ба муасиссаҳои томақтабӣ рафтаанд, метавонанд нисбат ба хонандагони ба ин гуна муасиссаҳо нарафта, дар ростои кор бо ҳарфҳо ва садоҳо, таҷрибаи бештар дошта бошанд ва хонандагони деҳот шояд ҳама чизҳои дар китоб буда дар бораи ҳаёти шаҳрро нафаҳманд.

Рӯзномаи хонанда як шакли навиштан дар бораи таҷрибаи хонанда бо мақсади фаҳмидани чизҳои хондааш мебошад. Рӯзномаи хонанда имкониятҳои бениҳоят калон дорад, ки тавсия дода мешавад, ки барои кор бо хонандагони синфҳои ибтидоӣ истифода баранд.

Скаффолдинг як навъи мушаххас, технологияи дастгирии педагогӣ мебошад, ки калонсолон барои интиқол додани кӯдак ба минтақаи рушди проксималии худ ташкил мекунад. Технологияи «скаффолдинг» -ро муаллифони муосир ҳамчун як намуди махсуси раванди таълим, ки дар ҳолатҳои ҳамкориҳои муаллим (ё дигар манбаи бештар донишманд) ва хонанда дар ҳалли масъалаҳои таълимӣ ба амал меояд, баррасӣ мекунанд. Хусусияти асосии технологияи «скаффолдинг» аз "сушт шудани кӯмак" аз ҷониби муаллим дар вақти кори мустақилонаи хонанда мебошад.

Ташкилкундагони графикӣ- воситаи нишон додани таносуби мафҳумҳо, падидаҳо, ашёҳо мебошанд: диаграммаҳо, графикҳо, доираҳо, чадвалҳо. Воситаҳои ҷамъоварии иттилоот, нигоҳ доштани он дар хотираи дарозмуддат ва тасаввур кардани он. Раванди баҳисобгирӣ, ки барои кори хаттӣ замина фароҳам меорад.

ЗАМИМА

Нақшаи ҳаракатҳо

Дар охири омӯзиш хеле муҳим аст, ки ҳар як иштирокчӣ нақшаи чорабиниҳои минбаъдаи худро барои татбиқи дониш ва малакаҳои дар давраи омӯзиш бадастомада дар амалияи омӯзгории худ тартиб диҳад. Ин нақша ду нусха тартиб дода шудааст. Иштирокчӣ як нусхаро нигоҳ медорад ва дигарашро ба мураббии худ месупорад. Нақшаи мазкур ҳам барои иштирокчӣ ва ҳам барои мураббӣ муҳим аст, зеро мураббӣ дар бораи он чизе, ки иштирокчӣ воқеан дар тренинг омӯхтааст, як навъ фикру мулоҳизаҳоро қабул мекунад, дар ҳоле ки иштирокчӣ имконият дорад дар бораи тренингҳои ба ӯ додашуда фикр кунад ва ба нақша гирифтани амалҳо барои татбиқ, такмил ва мустақкам намудани дарсҳои омӯхташударо ёд гирад. Гузашта аз ин, нақшаи мазкур ба иштирокчӣ дастгирии минбаъдаи мураббиро ҳангоми ташриф ба мактаб таъмин менамояд.

Қадами 1: Тасмим гиред, ки шумо бояд дар айни замон чӣ кор кунед.

Як идеяи навро, ки аз тренинг дар тренинг гирифтаед, номбар кунед ва акнун шумо метавонед онро ба осонӣ ба кор баред:
Кай шумо ин идеяро ба таълимоти худ дохил карда метавонед?
Ҳангоми татбиқи ин идея шумо чиро таълим медиҳед?
Ба фикри шумо, ин чӣ гуна ба хонандагони шумо кӯмак мекунад?

Қадами 2: Нақшаи татбиқи стратегияи нави худро дар давоми ду моҳи оянда тартиб диҳед.

Як стратегияро номбар кунед, ки шумо дар тӯли ду моҳи оянда дар амалияи худ истифода хоҳед кард.
Фан ва он чиро, ки шумо таълим медиҳед, номбар кунед:
Санае, ки шумо шурӯъ мекунед:
Муайян кунед, ки чӣ гуна ин стратегия ба хонандагони шумо кӯмак мекунад:

Манбаъҳо ва маводҳое, ки ба шумо лозиманд:

Дастгирӣ (агар бошад) ба шумо лозим аст:

Қадами 3: Стратегияи нави истифодашударо арзёбӣ кунед.

Чӣ гуна ин стратегия ба хонандагони шумо кӯмак кард?

Шумо чӣ корро беҳтар кардед?

Шумо чӣ гуна мушкилот доштед?

Шумо дафъаи оянда чиро дигар хел мекардед?

Қадами 4: Тасмим гиред, ки баъд чӣ кор хоҳед кард.

Шумо дафъаи оянда кадом стратегияро истифода кардан мехоҳед?